O‘zbekiston respublikasi

Oliy va o‘rta maxsus kasb xunar ta’limi boshqarmasi

Andijon davlat universiteti

Pedagogika fakulteti Psixologiya kafedrasi

Maktabgacha ta’lim va bolalar sporti yo‘nalishi

4-bosqich talabasi

Qodirova Xilolaning

BITIRUV MALAKA ISHI

MAVZU: O’yin faoliyatida muomalani shakllantirishning psixologik xususiyatlari

lmiy raxbar: katta o’qituvchi YO.YUsupova

ANDIJON-2013

O'YIN FAOLIYATIDA MUOMALANI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

(bog'cha yoshidagi bolalar misolida)

MUNDARIJA

KIRISH...1-5 bet

1BOB BOG'CHA YOSHIDAGI BOLALAR RIVOJLANISHNING YOSH VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

1.11..Bog'cha yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishi

1.2Bog'cha yoshdagi bolalar muomila xususiyatlarining o'ziga xosligi 14-19

1.3**Bog'cha yoshidagi bolalarning nutq taraqqiyoti..20-32**

1.4**Faollik bola muomila ko'nikmalarini shakllantiruvchi manbaa sifatida...........33-38**

1.5 Bog'cha yoshidagi bolani muomilaga o'rgatish usullari

2BOB O'YIN BOG'CHA YOSHI YETAKCHI FAOLIYAT SIFATIDA XUSUSITYALARI

2.1 Bog'cha yoshidagi bolalar o'yininingpsixologik xususiyatlari...................................39-50

2.2 O'yinlar orqali bolalarda do'stona munosabatlarni rivojlantirish......................... .51-57

2.3Bolalar bilan o'tkaziladigan o'yin mashg'ulotlarni rejalashtirish va ularni o'tkazish...58-69

2.4.Bog'cha tarbiya yoshidagi bolalarda muomila ko'nikmalarini shakllantirishda o'yin – gurux bilan ishlash vositasi...70-78

Xulosa...79-81

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati... 82-83

Ilova...82-89

«Muomilashaxslararomunosabatlarda bizuchunhavodekahamiyatgaegadir».

Ye.Melibruda

KIRISH

Mavzuningdolzarbligi: "O'zbekiston Respublikasida bog'cha ta'lim to'g'risida"gi nizomga muvofiq bola bog'cha ta'limni uyda, ota-onalarning mustaqil ravishda ta'lim va tarbiya berish orqali yoki doimo faoliyat ko'rsatadigan bog'cha ta'lim muassasalariga jalb qilinadigan bolalar uchun bolalar bog'chalarida, maktablarda, mahallarda tashkil etilgan maxsus guruhlar yoki markazlarda oladi. Maktab davridagi hayot tarzi hamda faoliyati uchun ko'prik vazifasini o'tashini, oila yoki bog'chadagi ta'lim va tarbiya sharoitlaridan maktab ta'limiga ozorsiz o'tkazishni ta'minlash zarurligi va bugungi kunning dolzarb vazifasi ekanligi bir qator olimlar, mutaxasis psixologlar tamonidan isbotlangan.

Bola dunyoga kelgan kundan boshlab, davlat va jamiyat hamda ota-ona zimmasiga uni sog'lom, aqlli, xush xulqli qilib tarbiyalash vazifasi qo'yiladi. Davlat va jamiyatning kelajagi yosh avlodning qanday voyaga yetishiga ko'p jihatdan bog'liqdir. O'z navbatida jamiyat taraqqiyoti millatning manaviy darajasi bilan belgilangan.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, barcha sohalar singari ta'lim-tarbiyada ham ko'pgina yangiliklarni amalga oshirish ehtiyoji tug'ildi. Buning uchun esa pishiq-puxta ishlangan, ma'lum maqsad va vazifalarni o'zida mujassamlashtirgan istiqbolli dastur talab etilar edi. Prezidentimizning mustaqillikning ilk yillaridan boshlab ushbu sohaga bo'lgan alohida e'tibori, uning taraqqiyoti timsolida yurtimizning porloq kelajagini, davlatimizning buyukligi tasavvur etganligining natijasi o'laroq 1997-yilda "Ta'limto'g'risida"gi Qonun hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" dunyoga keldi. Har bir oila barkamol avlodni tarbiyalash uchun qayg'urishi lozim. Shu bois "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun hamda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini taminlashning asosiy omili bo'lgan kadrlarni tayyorlash borasidagi eng zarur tadbirlar tizimi belgilab berilgan. Unda uzluksiz davom etadigan bir butun ta'lim-tarbiya jarayonning belgilovchi ilk turi-bog'cha ta'lim, deya ataladi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Zamonaviy psixologiya fanida maktabgacha tarbiya yoshi psixologiyasi muammosini o'rganishga doir ahamiyatli nazariy va amaliy tajribalar to'plangan B.G. Ананьев E.A.Arkin S.K.Rubinshteyn, A.N.Leontьev, V.G.MGDavletshin, V.Karimova, E.G'oziev, RSunnatova, M.Xalilova, M. Vohidov, E. Iskandarov, O'. Otavalieva, Q.Daminov D.X.Zufarova va boshqalar.

Tadqiqot maqsadi: - bolalarni jismoniy va aqliy jihatdan rivojlantirish, ularning ruhiyat, shaxsiy qobiliyatlari, intilishi va ehtiyojlarini qondirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga,

mustaqillik g'oyalariga sodiq holda voyaga yetib borishni ta'minlash, ularni milliy qadriyatlarmiz va urf-odatlarimizga xos bo'lgan muomila madaniyatini shakllantirish

Tadqiqotvazifalari:

-Bog'cha yoshdagi bolalar shaxsining shakllanishi ijtimoiy psixologik xususiyatlarini aniqlash va tafsifini berish

-Bog'chayoshdagibolalarmuomilaxususiyatlariningo'zigaxoslikxususiyatlariningpsixologiktaxlilini niamalgaoshirish

-Bog'chayoshidagibolalarningmuomilako'nimalarinishakllanishidanutqtaraqqiyotiomillarinio'rganish

-Bog'cha yoshidagibolalarO'YIN iingpsixologikxususiyatlariniyoritish

-O'yinlarorqalibolalardado'stonamunosabatlarnirivojlantirishningijtimoiypsixologikxususiyatlariniyoritibberish

Tadqiqotob'ekti: Bog'chayoshibolalarshaxsi

Tadqiqot predmeti :O'yin faoliyatidamuomalanishakllantirishningpsixologikxususiyatlari

Tadqiqotfarazi: Bog'chayoshidagibolalarningO'yin faoliyatidamuomalanishakllantirishbolashaxsidamustaqillik, ijodiylik. ijtimoiyfaollik, kabishaxsxususiyatlarnishakllanishigahamda, aqliyqobiliyatvalayoqatlarinirivojlantirishgayordamberadi

Tadqiqotningnazariy-metodologikasosini. L.SVigotskiyningmadaniytarixiyrivojlanishnazariyasi, psixologiyaningongvafaoliyatningbirligi , derteminizm, psixikaningrivojlanishprintsiplari ,mamlakatimizdaishlabchiqilganvaizchilamalgaoshirilayotgandavlatdasturlari, «Bolahuquqlarikafolatlarito'g'risi"dagiO'zbekistonRespublikasiQonuni, RespublikamizprezidentiI.A.Karimovningbarkamolavlodnivoyaga yetkazishto'g'risidagig'oyalari,"Bolajon" «Uchinchimingyillikningbolasi» tayanchdasturlaridagi" davlatdasturitadqiqotningnazariymetodologikasosinitashkiletadi .

Tadqiqotmetodlari. Oldingaqo'yilganvazifalarnihaletishuchun ishdaquyidagitadqiqotuslublaridanfoydalanildi: ilmiy-uslubiy adabiyotlarnitahlilqilishvaumumlashtirish,kuzatish, suxbat, psixologikrivojlantiruvchiO'yinlarvatreninglar

1. **Ximoyagaolibchiqilganasosiyholatlar**:

1.O’yin faoliyatidamuomalanishakllanishigafaolta’sirkiluvchi omillardanbiriekanligi;
2.Bog’chayoshidagibolalardamuomilako’nikmalarinishakllanishigaO’yin faoliyatigaxosbo’lganxususiyatlarnio’rganish;
3Bog’chayoshidagibolalarningmuomilako’nimalarinishakllanishidanutqtaraqqiyotiasosiypsixologikomillardanbiriekanligi
4.Maktabgachatarbiyayoshidagibolaningbilishfaolliginita’minlashdaulardagishaxslararomunosabatlarvamuomilamadaniyatiningrivojlantiruvchio’rnivaaxamiyatinitaxlilqilish

Tadqiqotningilmiyyangiligi; -
Bog’chayoshdavridabolalarmuomilako’nikmaoarinishakllantirishdaO’yin faoliyatiningijtimoiypsixologikxususiyatlarimaxalliysharoitlardao’rganilganligi ;
-
Maktabgachatarbiyayoshidamuomilaxususityalarinishakllanitrishvazifalarinidavlatdasturlariniamaldabajarilishibilanbog’langanligiyoritibberilganligida;-
-
Bog’chayoshidagibolalardamuomilaxussiyatlarinishakllantirishnazariyvaamaliyjihatdano’rganilishivaamaliyotdaqo’llanilishimkoniyatlarinianiqlashtirilganlikda
-
Bolalardamuomilaxususiyatlarinibolapsixiktaraqqiyotivashaxsxususiyatlarishakllanishinibilanbirgalikdakomplekstarzdailmiypsixologikvapedagogiknuqtainazardano’rganilganlikda;

Tadqiqotningamaliyahamiyati
Biztomonimizdanolingannatijalarbolalarpsixologiyasi ,ijtimoiypsixologiya, yoshdavrlarivapedagogikpsixologiyafanlaridanamaliyvanazariymashg’ulotlarjarayonidakengfoydalanishimumkinMaktabgachatarbiyayoshdagibolalarningmuomilaxususiyatlarinirivojlantirishxususiyatlariga doirbilimlarnitarbiyachilir,, ota – onalaro’rtasida kengyoyishbolalarbilanolibboriladaganta’limiyvatarbiyaviyishlarsamaradorliginioshirishgayordamberadi
Tadqiqottuzilishi: Tadqiqot82betdaniboratadabiyotlarro’yxatida26nomdagimab’aakeltirilgan

1BOBBOG’CHATARBIYaYoSHIDAGIBOLALARRIVOJLANISHNINGYoSHVAO’ZIGAXOSXUSUSIYaTLARI

1.1.BOG’CHA YOSHDAGI BOLALAR SHAXSINING SHAKLLANISHI

Muayyanbiryoshdavrigaxosbo’lgananatomik, fiziologik (jismoniy) va psixologikxususiyatlaryoshxususiyatlaridebataladi. Anashuyoshxususiyatlarnihisobgaolganholdata’limvatarbiyaishitashkiletiladi. SHundabolarivojlanishigatarbiyata’sirikuchlibo’ladi. Bolalarningtarbiyagato’g’riyondashish, unimuvaffaqiyatlio’qitishuchunbolaivojlanishidagiturliyoshdagidavrlarigaxosxususiyatlarnibilish vaunihisobgaolishmuhimdir. CHunkibolaorginizminingo’sishiham, rivojlanishiham, psixiktaraqqiyetishihamturliyoshdavrlaridaturlichabo’ladi. AbuAliIbnSino, YanAmosKomenskiy, K.D.Ushinskiy, AbdullaAvloniylarhambolanitarbiyalashzarurliginiuqtiribo’tganlar. Bolaningo’zigaxosxususiyatinihisobgaolishjudamurakkab. CHunkibirxilyoshdagibolalarhampsixikjihatdanturlichabo’lishimumkin.

3-7 yoshgachabulgandavrbog’chatarbiyadavrixisoblanadi. Bog’chayoshdagibolalarpsixologiyasidajudatezsifatuzgarishlaribulishiniinobatgaolganxolda 3 davrga (3-4yosh) kichikbog’chadavri(4-5yosh)kichikBog’cha yoshio’rtabog’chadavr(urtaBog’cha yoshi) 6-7 yoshvakattabog’chadavrkattaBog’cha yoshilargaajratishmumkin.Bolarivojlvnishjarayonidaodamlarningilgariutganavlodlaritomonidanyaratilganpredmetvaxodisalarolamibilanaloxidamaxsusmunosabatgakirishadi.Bolainsoniyatkulgakiritganbarchayutuklarnifaolravishdauzlashtirib,egallabboradi.Bundapredmetlarolamini,xamdaular yordamidaamalgaoshiriladiganxatti – xarakatlarni, tilni , odamlarorasidagimunosabatlarniegallabolishi, faoliyatmotivlariningrivojlanishi, kobiliyatlarningusibborishi, kattayoshlikishilarningbevositayordamidaamalgaoshirilibborilmogikerakAsosanmanashudavrdanboshlabbolaningmustakilfaoliyatikuchayaboshlaydi. Bog’cha yoshdagibolalargaberiladigantarbiyaularningmurakkabxarakatlarinitakomillashtirish, elementargigiena, madaniyvamexnatmalakalarixosilkilish, nutkiniustirishxamdaijtimoiyaxolkvaestetikdidningdastlabgikurtaklariniyuzagakeltirishdavridir.

MashxurruspedagoglaridanbiriLesgaftningfikrichainsonningBog’cha yoshdagidavrishundaybirdavrki, budavrdaboladakelgusidaqandayxarakterxislatlaripaydobulishibelgilanadivaaxlokiyxarakterningasoslariyuzagakeladi.

Bog’cha yoshdagibolalarningkuzgatashlanibturuvchixususiyatlaridanbiriularningserxarakatligivataklidchanligidir.Bolatabiatniningasosiykonuninishundayifodalashmumkin:bolauzluksizfaoliyatkursatishnitalabkiladi,lekinufaoliyatnatijasidanemas, balkifaoliyatningbirxilligivabirtomonlamaligidancharchabkoladi.ManashusuzlardanBog’cha yoshidagibolatabiatningasosiykonunibulmishserxarakatliginiortikqcheklabtashlamay,balkimaksadgamuvofikravishdauyushtirishkerakligiyakkolkurinibturibdi. Kattalarvatengdoshlaribilanbulganmunosabatorkalibolaaxloknormalari, kishilarnianglash, shuningdek, ijobiyvasalbiymunosabatlarbilantanishaboshlaydi. Bog’cha yoshidagibolaendiuzgavdasinijudayaxshiboshkaraboshlaydi. Uningxarakatimuvofiklashtirilganxoldabo’ladi. Budavrdabolaningnutkijadalrvojlanaboshlaydi. Uyangiliklarniegallashganisbatanuzibilganlarinimustaxkamlashgaextiyojsezadi. Uzibilganertaginikayta-kaytaeshitishvabundanzerikmaslikshudavrdagibolalargaxosxususiyatdir Bog’cha yoshdagibolalarextiyojivakizikishlarijadalravishdaortibboradi. Buavvalokengdoiragachikishextiyoji, munosobatdabulish, uynashextiyojlarinigmavjudligidir.Bog’cha yoshidagibolalarnutknibirmunchatulauzlashtirganlarivaxaddantashkarixarakatchanliklaritufayliulardao’zlarigayakinbulgankattaodamlarvatengdoshlaribilanmunosobatdabulishextiyojitugiladi. Ulartordoiradankengrokdoiradagimunosobatlargaintilaboshladilar.Ularendikuni-kushnilarningbolalaribilanxamjamoabo’libo’ynaydilar. Xammanarsanibilibolishgabulganextiyojkuchayadi.Bog’cha yoshidagibolatabiatigaxosbulgankuchliextiyojlardanyanabiruningxarnarsaniyangiliksifatidakuribbolaunixartomonlamabilibolishgaintilishidir.

Bog’cha yoshdagibolalarxayotidavaularningpsixikjixatidanusishidakizikishningrolixamkattadir.Kizikishxuddiextiyojkabibolaningbirorfaoliyatgaundovchiomillardanbiridir. SHuninguchunxamkizikishnibilishjarayonibilanboglikbulganmurakkabpsixikxodisadesabo’ladi. Bolaningkamoltopishidakizikishningaxamiyatishundaki, bolakizikkannarsasinimumkinkadarchukurrokbilishigaintiladivabinobarinuzokvaktdavomidakizikkannarsasibilanshugullanishdanzerikmaydi.

BuesauznavbatidabolaningDiqqatixamdairodasikabimuximxislatlarniustirishgavamustaxkamlashishgayordamberadi.

Bog'cha yoshidagibolalardasezgi, idrok, Diqqat, xotira, tasavvur, tafakkur, nutk, xayol, xissiyotvairodaningrivojlanishijadalkechadi. Bolaranglarnixalibir-biridanyaxshifarkkilaolmaydi. UngaranglarningfarkinibilishgayordamkiladiganO'YIN choklarberishlozim(bolalarningkugirchoklariuchunxarxilranglikiykimlarberish, xarxilranglixalkalar, kutichalarvashuningsingarinarsalarjudayaxshibuladi).

Bog'cha yoshidagibolalarturlinarsalarniidrokkilishdaularningkuzgayaxshitashlanibturuvchibelgilariga(rangivashakliga) asoslansalarxam, lekinchukurtaxlilkilmaydilar.

Bog'cha yoshidagibolalarkattalarningyordamibilansuratlarnianalitikravishdaidrokkilishkobiliyatigaegabuladilar. Buninguchunbolalarsuratlarniidrokkilayotganlaridakattalarturlixilsavollarbilanularningsazmunvamoxiyatiniso'zlabberishga,taxlilkilishgaurgatishlarilozim. BundaasosanbolalarDiqqatini:

1. suratningmazmunini(syujetini) tugriidrokkilishga,
2. suratningumumiykurinishidaxarbirtasvirlangannarsalarningurninitugriidrokkilishga,
3. tasvirlangannarsalarurtasidagimunosabatlarnitugriidrokkilishgakaratishkerak.

Diqqatxarqandayfaoliyatimizningdoimiyyo'ldoshidir.SHuninguchunDiqqatninginsonxayotidagiaxamiyatixambenixoyakattadir.Bog'cha yoshidagibolalarDiqqatiasosanixtiyorsizbo'ladi.Bog'cha yoshidagibolalardaixtiyoriyDiqqatningusibborishiuchunO'YIN judakattaaxamiyatgaega.O'YIN paytidabolalarDiqqatlarinibirjoygatuplab, uztashabbuslaribilanma'lummaksadlariniilgarisuradilar.

Buyoshdagibolaningxotirasiyangifaoliyatlarvabolaningoldigakuyilganyangitalablarasosidatakomillashaboradi.

Bog'cha yoshidagibolalaro'zlariningfaoliyatlariuchunqandaydiraxamiyatgaegabulgan, ulardakuchlitaassurotlarkoldirganvaularnikiziktirgannarsalarnibeixtiyoreslaridaolibkoladilar.

Bog'cha yoshidagibolalartafakkurivauningusishio'zigaxosxususiyatgaega.

TafakkurbolaningBog'cha yoshidagidavridajudatezrivojlanaboshlaydi.Buningsababi, birinchidan, Bog'cha yoshidagibolalardaturmushtajribasiningnisbatankupayishi, ikkinchidan, budavrdabolalarnutkiningyaxshiusganbulishi, uchinchidanesa, Bog'cha yoshidagibolalarningjudakuperkinmustakilxarakatlarkilishimkoniyatigaegabulishlaridir.

Bog'cha yoshidagibolalardaxarsoxagadoirsavollarningtugilishiulartafakkuriningfaollashayotganidandarak

beradi.Bolauzsavoligajavobtopaolmasayokikattalaruningsavoligaaxamiyatbermasalar, undagikizikuvchanliksusayaboshlaydi.

Odatdaxarqandaytafakkurjarayonibironnarsadantaajjublanish, xayronqolishvanatijadaturlisavollarningtugilishitufaylipaydobo’ladi. Judakupota-onalarvaayrimtarbiyachilarxambolalarortiqroksavolberibyuborsalar, «kupmaxmadonabo’lma», «senbundaygaplarnikaerdanurganding», debjerkibtashlaydilar. Natijadabolauksinib, uzbilganichatushunishgaxarakatkiladi.Ammoayrimpassivvatortinchokbolalarxechbirsavolbermaydilar. Bundaybolalargaturlimashgulotlarvasayoxatlardakattalarningo’zlarisavolberishlarivashubilanularnifaollashtirishlarilozim.

Xarqandaytafakkur, odatdabironnarsanitakkoslash, analizvasintezkilishdanboshlanadi. SHuninguchunbizanashutakkoslash, analizvasintezkilishnitafakkurjarayonidebataymiz. Sayoxatlarlarbolalardagitafakkurjarayoninifaollashtirishvarivojlantirishgayordamberadi. Bolalartabiatgaqilingansayoxatlardaturlinarsalarnibir-biribilantakkoslaydilarvaanalizxamdasintezkilibkurishgaintiladilar.

Boьchayoshidagibolalarshaxsiningshakillanishigako’rabudavrniuchqismgaajratishmumkin: Birinchidavr–bu 3–4 yoshoraliьidabo’lib, bolaemotsionaljixatdano’z–o’ziniboshqarishningmusta’kamlanishibilanboьliqdir. Ikkinchidavr–bu 4–5 yoshnitashkilqiliba’loqiyo’z –o’ziniboshqarish. Uchinchidavresashaxsiyishchanlikvatadbirkorlikxususiyatiningshalklanishibilanxarakterlanadi.

Muomala — bolaningumumiyruxiyrivojlanishi, shaxssifatidashakllanishi, o’z-o’zigabaxoberishmalakasiniegallashidamuhimahamiyatgaega. Aynanmuomalaorkaliboladaumumiykoidalargabuysunish, ijtimoiyme’yorlarnio’zlashtirishko’nikmasiyuzagakeladi

Muomilajarayonidabog’chadavrdaaxloqiytushunchalarborgansariqatoiylashaboradi. A’loqiytushunchalarmanbaibo’libularningtaolim –tarbiyasibilanshuьullanayotgankattalar, shuningdek, tengdoshlarixambo’lishimumkin. A’loqiytajribalarasosanmuloqot, kuzatish, taqlidqilishjarayonida, shubilanbirgakattalarningayniqsaonalarningmaqtovivatanqidlariorqalio’tadivamusta’kamlanadi. Boladoimoba’o, ayniqsamaqtovolishgaxarakatqiladi. Buba’ovamaqtovlarningbolashaxsidagimuvaffaqiyatgaerishishgaxarakatxususiyatiningrivojlanishida, shuningdek, uningshaxsiy‘ayoti, ‘amdakasbtanlashidaaxamiyatijudakatta.

Boьchayoshidagidavrdabolalardamuloqotningyangimotivlariyuzagakeladi. Ushaxsiyvaishbilarmonlikmotivlaridir. SHaxsiymuloqotmotivlaribu – bolaningtashvishgasolayotganichkimuammolaribilanboьliq,

ishbilarmonlikmotivlariesauyokibuishnibajarishbilanboвliqbo'lganmotivlardir. Bumotivlargaasta –sekinlikbilanbilim, ko'nikmavamalakalarniegalashbilanboвliqbo'lgano'qishmotivlariqo'yiladi. Bumotivlarilkbolalikdavrdanboshlanibyuzagakeladiganbolalarningtabiyqiziquvchanligio'rnidapaydobo'ladi. O'ziniko'rsatishmotivlari'ambuyoshdayaqqolnamoyonbo'ladi. Bumotivasosanbolalarningsyujetli –rolliO'yinlardaasosiyrolniegallashgaboshqalarustidanra'barlikqilishga, musobaqagakirishishgaqurqmasligidanimabo'lganida'amyutishgaxarakatqilishlaridako'rinadi. Bog'chayoshdavribolalariuchunkattalarberadiganba'olarijudamu'im.Bolalarbirinchinavbatdamaishiya'loqnormavaqoidalarni, o'zmajburiyatlarigamunosabat, kuntartibigarioyaetish, xayvonvanarsalarbilanmuomilaqilishnormalariniegalaydilar. Bundaynormallarniegallashbuyoshdagibolalaruchunqiyin'isoblanib, ularniyaxshio'zlashtirishuchunsyujetli –rolliO'yinlaryordamberishimumkin.Boвchayoshiningoxirlarigakelib, ko'pchilikbolalardaaniqbira'loqiyqarashlartarkibtopadi, shuningdek, odamlargamunosabatbilanboвliqbo'lganshaxsiysifatlar'amshakllanadi.Kishilarganisbatandiqqatli, me'ribonbo'lishxususiyatidir.Kattayoshdagibolalarko'pxollardao'zxatti –xarakatlarisababinitushuntiribberaoladilar .

3–3,5yoshoraliвidao'zlariningmuvaffaqiyatvamuvaffaqiyatsizliklarigao'zmunosabatlarinibildiradilarvabumunosabatasosanularningo'zlarigaberadiganba'olariasosidabo'ladi. 4 yoshlibolalaresao'zimkoniyatlarinirealba'olayoladilar.Lekin 4 –5 yoshlibolalarxalishaxsiyxususiyatlariniidroketishgavaba'olashgaqodiremaslar, shuningdeko'zlarixaqidamaolumbirxulosaniberaolmaydilar. O'z –o'zinianglashlayoqatikattaboвchayoshidanboshlabrivojlanibavvaluqandaybo'lganinivakelajakdaqandaybo'lishinifikrlabko'rishgaxarakatqiladi. Buesabolalarberadigan «Menkichkinapaytimdaqandaybo'lganedim?», «Menkattabo'lganimdaqandaybo'laman?» singarisavollaridako'rinadi. Kelajakxaqidafikryuritib, bolalarkelgusidakuchli, jasur, aqllivaboshqashusingariqimmatliinsoniyfazilatlarigaegabo'lishigaxarakatqiladilar.

Kichikvao'rtaboвchayoshidabolaxarakteriningshakllanishidavometadi. Uasosanbolalarningkattalarxarakteriniko'zatishlariasosidatarkibtopadi.SHuyillardanboshlabboladaaxamiyatli'isoblangan –iroda, mustaqillikvatashabbuskorlikkabiaxamiyatlishaxsiyxususiyatlarrivojlanaboshlaydi. Kattaboвchayoshidabolaatrofdagiodamlarbilanturlifaoliyatlardamuloqotvamunosabatlargakirishishgao'rganaboshlaydi. Buesaungakelajakdaodamlarbilantiltopishishda,

ishbo'yichavashaxsiymunosabatlarninormalravishdao'rnataolishidafoydakeltiradi. Buyoshdagibolalarshaxsiningshakllanishidaularningota – onalarixaqidagifikrlarivaulargaberadiganba'olarini'oyatdaa'amiyatlidir.

.Bog'cha yoshidagibolalarningxayoli, asosan, ularningturli-tumanO'YIN faoliyatlaridausadi.Birok, shunarsaDiqqatgasazovorki, agarBog'cha yoshidagibolalardaxayolkilishkobiliyatibo'lmagandaedi, ularningxayolixamxilma-xilbo'lmasedi.Bog'cha yoshidagibolalarningxayollariturlixilmashgulotlardaxamusadi.Masalan, Bog'cha yoshidagibolalarloyuynashni, ya'niloydanturlinarsalaryasashni, kumdanturlinarsalarkuribuynashnivarasmsolishniyaxshikuradilar. Anashundaymashgulotlarbolalarxayoliningusshigafaolta'sirkiladi.

Bog'cha yoshidagibolalarxayoliningusishigafaolta'sirkiluvchiomillardanyanabiriertaklardir. Bolalarxayvonlarxakidagiturliertaklarnieshitganlaridashuertaklardagiobrazlarganisbatanma'lum munosabatyuzagakeladi.

Bog'cha yoshidagibolalarxissiyotivauningusishi.Bog'cha yoshidagibolalardayokimlivayokimsizxis-tuygulargoyatkuchlivajudateznamoyonbo'ladi. Bog'cha yoshidagibolalarningxis-tuygulariularorganikextiyojlariningkondirilishivakondirilmasligibilanboglikdir. Buextiyojlarningkondirilmasligisababliboladanoxushlik(yokimsiz), norozilik, iztiroblanishtuygularinikuzgaydi.

KattaBog'cha yoshidagibolalardaburchxissi – nimayaxshi-yu, nimayomonliginianglashlaribilanaxlokiytasavvurlariurtasidaboglikliklikbor. Kattaodamlartomonidanbuyurilganbirontopshiriknibajarganlaridamamnunlik, shodliktuygularipaydobulsa, birontartibkoidanibuzibkuyganlaridaxafalik, ta'bixiralikxissitugiladi.

SHuningdek, Bog'cha yoshidagibolalardama'naviyxissiyotlardanurtoklik, dustlikvakollektivizmxislarixamyuzagakelaboshlaydi.

BolaningBog'cha yoshidagidavridaestetikxissiyotlarxamanchatezusadi. Bog'cha yoshidagibolalardaestetikxislarningnamoyonbulishiniularbironchiroyli ,yangikiyimkiyganlaridajudayakkolkurishmumkin.

1.2BOG'CHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALAR MUOMILA XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOSLIGI.

Ilkbolalikdavridabolalarkattalargaqarambo'ladilar, chunkiularningmustaqilharakatqilishlariqiyinbo'ladi. Hatti-harakatxulqnormalarinibolalarkattalarorqalio'rganadilar. Budavrdabolaxulqiningmotivianglanilmaganbo'ladi. Bolaningichkidunyosishakllanishikattalargabog'liqdir. CHunkibolakattalarkutganmuloqotnidarholberaolmaydi. Bolapredmetlargabo'lganqiziqishiniavvalokattalargamurojaatiorqalibildiradi. Kerakliyordamninutqniqo'llashorqalioladi. Bu yerdakattalarbolagaqandaytalablarqo'yishlarimuhimo'rintutadi. Kattalaragarbolabilankammuloqotdabo'lsalar, uningnutqirivojlanishdanorqadaqolishimumkin. Muloqotgabo'lganehtiyojboladao'z-o'zidanrivojlanmaydi, balkipredmetfaoliyatibo'yichakattalarningmuloqotiorqalio'sadi.

Ilkbolalikdavridanutqningrivojlanishiikkixilyo'lorqaliamalgaoshiriladi: kattalarnutqinitushunishihamdabolaningshaxsiyfaolnutqishakllanishiorqali. Bolabilanonaningmuloqotifaqatginaso'zlarbilanemas, balkimimika, imo-ishora, pantomimika, ohangvavaziyatkabilarorqaliamalgaoshiriladi. Bo'larharakatgasignalbo'libxizmatqiladi. 2 yoshlibolalaroldidaO'yin choqlarturganbo'lsaonasiunga "bermenga"debO'yin choqniko'rsatsadarholbolauniolibberadi. "Mumkinmas" deganso'zbolaningharakatlarinito'xtashigasignalbo'libxizmatqiladi. Masalan, rozetkagaqo'litegayotganida, qizibturgandazmolgaqo'liyaqinlashayotganida, oyoqkiyimlargaqo'linitekkazayotganidabuso'zniaytilishibolaharakatlarinito'xtashigaolibkeladi.

3 yoshgato'lgandabolakattalarbilanmunosabatlargabemalolnutqorqalikirishaoladi. Buyoshdagibolalarhammakiyiminio'zikiyishgaharakatqiladi. O'zehtiyojlariniso'zlarorqalibayonqilaoladi. CHunkinutqnito'laegallaydi. Bolakattalarningko'rsatmasigabinoanhatti - harakatlarinito'g'riyo'naltirishgao'rganadi. Ukattalarningo'zaromuloqotinijonqulog'ibilaneshitadi, tushunishgaharakatqiladi. Budavrdabolalarertak, hikoya, she'rlarnieshitishnijudayaxshiko'radi. Bubolaningtashqiolamnibilishigakattata'sirko'rsatadi.1,5 yoshlibolalar 30-40 so'zdan 100 gachabo'lganso'zlarniegallaydi, holos. 2 yoshdanso'ngbolalarkattalargajudako'psavollarbilanmurojaatqiladilar. "Bunima?", "nimagabunaqa?" kabisavollarbolaningnutqinio'sayotganidandalolatberadi.2 yoshnioxirigachabola 300 taso'znio'rganadi.3 yoshningoxirigaborib, 500-1500 gachaso'znibiliboladi.Lekinbuyoshdagibolalarnutqiavtonombo'ladi, ularnonni "nanna", suvni "umma"kabiiboralarbilanataydi.Asta-sekinkattalarbolalarbilanto'g'rimuloqotdabo'lsalar,

buavtonomnutqyo'qolibboradi, ya'nibolaharbirnarsaningo'znomibilanaytaboshlaydi. Bolaningbittaaytganso'ziuningaytmoqchibo'lgangapiniifodalabberadi.Masalan, "oyi"desaoyisibolaganonberishiyokisuvolibberishimumkin.SHubilanbolaningehtiyojiqondiriladi. Bolanimuloqotgao'rgatishuningruhiyjarayonlarinihamrivojlanishigaijobiyta'siretadi.Budavrdagibolalarnimanixohlasao'shazahotinamoyonbo'lishikerak.Lekinbuniasta-sekintarbiyalashorqaliyo'qotishmumkin, ya'nisabrlibo'lishnibolagayoshlikdano'rgatishlozim.

3 yoshlibolalardabirinchi"inqiroz"davriboshlanadi.Budavrdabolalarda «hammaishnio'zimqilaman», "meno'zim"degantushunchalarshakllanadi.Ularqaysar, injiqbo'libqoladilar.Ota-onalarbuyoshdagibolalargatarbiyaberishdae'tiborliroqbo'lishlarilozim.

3 yoshdanso'ngbolalardagikrizis(inqiroz) davrisekinlashibqoladi. Bolaningkattalarbilanbo'ladiganmuloqotlarinormallashadi.Bolabuyoshdaota-onaningdiqqatmarkazidabo'lmaydi, chunkiuningkichikukasibo'lishimumkin.Hozirgachaukattalarningdiqqat-e'tiboridabo'lganiuchunendiuningfikrichaota-onasifaqatbir-biribilanmunosabatdabo'lib, ungae'tiborbermayqo'yishyapti.Ungatushunarlibo'lmagannarsalarhaqidagaplashadilar.Buungayoqmaydi, natijadainjiqbo'libqoladi.Haqiqatdaesabolaanchamustaqilbo'libqolganiuchunonasiundanko'nglito'lib, kamroqe'tiborberadi, buesabolagayoqmaydi.SHuninguchunota-onabudavrdagibolalargae'tiborliroqbo'lishlarilozim. SHundayvaziyathambo'ladiki, oiladabolayoonasibilanqoladi, yokiotasibilanyashaydi. Ko'pinchabolabalog'atga yetmaganligiuchunonasibilanyashaydi.Bundayoilanoto'liqoiladeyiladi.Bundayoiladao'sayotganbolaavvalotasiyo'qliginihisqilmaydi, lekinbirdanigahisqilib, uqo'zg'aluvchan, hissiyotgaberiluvchanbo'libqoladi.Bupaytdaonasiqaysidirqarindoshidaniltimosqilib, otasio'rnigabolabilanmuloqotdabo'lishlariniso'rashizarur.Ota-onalarfarzandiuchunmas'uliyatliliknihisqilishlarilozim.CHunkibolaota-onasiningmunosabatlaridaaybdoremas.Agarbolasog'lomo'ssa, unibolalarbog'chasigaberiladi.U yerdabolayangikishilarbilan, yangitengdoshlaribilanyangichamunosabatlargakirishadi.

BudavrdagibolalarO'yin ihamo'zigaxosbo'ladi. BolalarO'yin daturlirollarnio'ynaydilar.O'yin qoidalarigarioyaqilaboshlaydilar. Muloqotshakllaribolahaliguruhbo'libo'ynamasidanavval, ya'nio'z-o'zibilano'ynaganidayoqshakllanadi.BudavrdabolaO'yin o'ynaganidako'proqo'zininghatti-harakatlarigae'tiborberadi. O'zaromunosabatlarorqalibolaboshqabolabilanmuloqotgakirishaboshlaydi.4 yoshlibolalaresako'proqboshqabolalarbilanmuloqotdabo'lishgaharakatqiladilar.Bubosqichdabolalarbir-birlaribilanO'yin choqlarinialmashtiradilar, bir-

birlarigayordamberaboshlaydilar.Hamqorlikdao'ynaladiganO'yin dabolalarbir-birlarinitushunishga, bir-birlarigayordamberishgao'rganadilar.Endibolao'zio'ynamasdanboshqabolalarbilano'ynashgaharakatqiladi.O'yin o'ynagandabolalarko'pinchaboshliqbo'lishgaharakatqiladilar. KimO'yin nitashkilqilsaudoimoboshliqbo'lgisikeladi. SHundakonflikt (nizolar) kelibchiqadi.O'yin danqoniqmaganbola "meno'ynamayman, senbilan,"debnoroziliginibildiradi.O'yin vaziyatibolalardanutqmunosabatlarinirivojlantiradi.

Kichikvao'rtabog'chayoshdagibolalardaso'zboyliklariO'yin faoliyatiorqaliortibboradi. Mashg'ulotlarorqalibolalardanutqrivojlanibboradi. CHunkimashg'ulotlardabolalarshe'ryodlaydilar, ertaklareshitadilar.

O'g'ilvaqizbolalaro'rtasidagimunosabatlarbolalarbog'chasidao'zigaxosxususiyatgaega. Bolalarbog'chasibolauchunfaqatginatashqiolamnibilish, dunyonihissiybaholashemas, balkio'ztengdoshlaribilanmuloqotdabo'lishimkoniyatiniberadiganjoydir.Ayniqsao'g'ilbolalarbilanqizbolalaro'rtasidagimunosabatlaro'zigaxostarzdaamalgaoshadi. Bog'chadabolalarjamoasishakllanadi.Ilkbolalikdavridabolao'g'ilbolabilanqizbolaniajrataolmaydi.

O'rtabog'chayoshdagibolalaresaajrataboshlaydilar.Kattalarbolagao'g'ilbolaqandaybo'lishikerakligi, qizbolaqandaybo'lishikerakligihaqidatushuntiradilar. Masalan, o'g'ilbolayig'lasa" yig'lama, senerkakbo'lishingkerak", "qizbolamisan?"deb, qizlargaesa "daraxtgatirmashma, senqizbolasan"kabiiboralarbilantushuntiriladi. Bundantashqaribolalarkattaerkakvaayollarxulq - atvorlarigaqarabhamo'zlariniqandaytutishnio'rganadilar. O'yin faoliyatlaridaerkakvaayollargaxosxususiyatlarninamoyonqiladilar. Demak, budavrdagibolalardamuloqotningshakllanishio'zigaxosxususiyatlargaega.Ulardamuloqotnirivojlantirishtarbiyachilarningmahoratigabog'liq, ya'nimashg'ulotlarningto'g'ritashkilqilinishimuhimdir.

Kattabog'chayoshdagibolalarendio'zlarimustaqilharakatqilaoladilar.O'zlariyuvinadilar, qiyinadilar.Lekinbaribirularota-onalariningerkalashlariga, diqqat-e'tiboridabo'lishgaharakatqiladilar.Ota-onalarbolatarbiyasidaquyidagiusullardanfoydalanadilar:

1. Avtoritaruslub - boshqarishqattiqqo'llikasosidaolibboriladi. Boladagitashabbusota-onalartomonidanta'qiqlanadi.Harbirhatti-harakatialbattajazolanadi.Buusulorqalitarbiyalanganbolalarqo'rqoq, jur'atsizbo'libqoladilar, o'zimkoniyatlariniyuzagachiqaraolmaydilar.CHunkiota-onaungasharoityaratibbermaydi.

2. Liberaluslub - buusuldaota-onafarzandigabefarqbo'ladi, unimagaqiziqadi, nimagalayoqatiborligigaqiziqmaydi. Bolanimayomon, nimayaxshiliginibilaolmaydi.Natijadabolalarmustaqilvafaolharakatqilaolmaydilar.

3. Demokratikuslub - tarbiyaningmahsuldorusulibo'lib, undaota-onafarzandigabormehriniberib, uningqiziqishlari, imkoniyatlaribilanhisoblashadi. Bolaningerkinfikrlashiniistaydi.Buusulbolanito'g'ritarbiyalashimkoniniberadi.

Ayrimoilalardabolayolg'izfarzandbo'lganiuchunota-onaungabarchamehrlariniberib, unierkalatib, xudbinqilibqo'yishlarimumkin. Yokibolaukalaritug'ilgandahamo'ziniyomonhisqiladi. CHunkiota-onaendikichikfarzandigako'proqe'tiborberadi.Bundayholatlardakattalarbolagauendimustaqilishqilaolishi, aqlliliginitushuntirsalar, shundaukichikukalariganisbatanmehrlibo'ladi.

Tarbiyachiguruhgauydatarbiyalanganyangibolakelibqushilganidaboshqabolalargaubilaniliqmunosabatdabo'lishlarinitushuntirishilozim.Ungako'proqe'tiborberish, yaxshimuomaladabo'lishkerak, shundabolayangimuhitgatezroqko'nikadi. Agartarbiyachiyangikelganbolalargamashg'ulotlardavomidayaxshimuloqotdabo'lsa, qolganbolalarundano'rganadilar. Tarbiyachibolalarbilando'stsifatidamunosabatdabo'lsa, bundayguruhuyushganbo'ladi, bir-birlaribilaniliqmunosabatdabo'lishnio'rganadilar.

Kattabog'chayoshdagibolalardaO'yinfaoliyatiorqaliirodaviysifatlarishakllanadi. O'yin dabolaningemotsionalrag'batlantirilishiyaxshinatijaberadi.O'yin faoliyatibolalarningbir-birlaribilanmuloqotdabo'lishlarinita'minlaydi. Ayniqsa, rolliO'yin larorqalibolalarningbir-birlarigabo'lganmunosabatlarinianiqlashmumkinbo'ladi. SHuningdek, O'yin orqalibolalardaboshqalarganisbatang'amxo'rlik, to'g'rimunosabatdabo'lish, ehtiyojlariniqondirishamalgaoshiriladi. O'yin faoliyatidabolalarO'yin qoidasigarioyaqiladilar, "onasiundayqilmaydi", "doktorbundayukolqilmaydi" kabifikrlaribilanbir-birlariniharakatlarinito'g'rilabturadilar. O'yin bolaningkattalarhayotinito'g'ritushunishlarigayordamberadi. Muloqotgabo'lganehtiyojO'yindaqondiriladi. O'yin qoidasinibuzgandabolasamimiylikbilan "endibundayqilmayman"deydi. Demak, O'yin bolanisamimiylikka, his-tuyg'ularinitarbiyalashga, boshqalargayaxshiliqqilishga, to'g'rimuloqotdabo'lishgao'rgatadi. O'yin qoidasinibuzadiganbolalaroxiriyakkalanibqoladilar, qolganbolalaruniyoqtirmaydilar, ubilano'ynagilarikelmaydi, hattoubilanmuloqotdabo'lishnihamistashmaydi. O'yin nimusobaqatarzidatashkilqilishdatarbiyachiehtiyotkorbo'lishilozim. CHunkiO'yin dayutqazganbolalardayutganbolalarganisbatanadovattug'ilishimumkin.O'yin danso'ngularnizolarnikeltiribchiqarishimumkin.

Kattabog'chayoshdagibolalarnutqihaliyaxshirivojlanmaganbo'ladi.Ular "uyig'layapti", "uyiqildi"kabi 3 - shaxsbirliginiqo'llashorqaliog'zakifikrinibayonetadilar.Maktabyoshigayetgandaginabuholatyo'qoladi.Bolalarningnutqihalitarbiyalanmaganbo'lganiuchunulartarbiyachiningfikrinioxirigachaeshitgilarikelmaydi.UlarO'yin

qoidasinieshitmasdantezroqo’ynagilarikeladi. Bolalargaegotsentrik (o’zigaqaratilgan) nutqxosbo’ladi.

BolabudavrdahamO’yin gabo’lganehtiyojiniqondirishgaharakatqiladi.UyangiO’yin choqkanisbatan “eski” o’ziningdoimo’ynaydiganO’yin chog’ibilano’ynashniyaxshiko’radi. qo’g’irchoq- sadoqatvarefleksiyanishakllanishidaajoyibvosita. Bolaningqo’girchog’ibilanbo’ladiganmuloqotiuningkattalarbilanbo’ladiganmuloqotigataqlidqilishidir. +izbolalarko’proqqo’g’irchoqlar, idish-tovoqlar (O’yin choq) bilanmuloqotdabo’lsalar, o’g’ilbolalaresaturliO’yin choqlar (samolyot, koptoq, to’pponcha, mashina, velosiped) bilanmuloqotdabo’ladilar. +izbolalaro’g’ilbolaqo’g’irchoqo’ynasauningustidankuladilar, tanbehberadilar. Demak, bolalarjinsgaqarabO’yin choqlarnitanlaydilar.Maktabyoshiga yetgandahambolalaro’zlariningsevganO’yin choqlaridanvozkechmaydilar.

1.3 **BOG’CHA TARBIYA YOSHI BOLALARDA NUTQ TARAQQIYOTI.**

Bolanutqniegalaganholdatug’ilmaydi. Bolanutqiningtaraqqiyotiuningatrofidagikattaodamlartiliningta’siriostidarivojlanibboradi. Bolaningatrofidagikattaodamlaronasi, otasi, akasi, ukasikabiqaysitildagaplashsalar, bolahamshutilnio’rganadi. Nutqniegallashdekjudahamqiyinprotsessnibolaqisqamuddatdavomidauddasidanchiqaboshlaydi. Yangitug’ilganboladanutqbo’lmasadaulardaqandaydirovozchiqarish, ya’niyig’lashxususiyatibo’lib, buxususiyattashqivaichkimuxitdankeladigansignallargaochlik, tashnalikbog’liqbo’ladi. Ortiqchaqattiqtovushlarhambolanicho’chitibyuboradi. Bola 2 – 3

xaftalikbo’lgach, undatovushlarganisbatanelementartarzdabo’lsahamreaktsiyayuzagakelaboshlaydi. Undaykeyingidavrdaesa, ya’nibola 2 – 3 oylikbo’lgachtovushbilantovushchiqarayotganmanbao’rtasidaassotsiatsiyamaydongakeladi. Bundabolatovusheshitilayotgantomongaqarabboshiniburadiganbo’ladi. Yasliyoshidagibolalarnutqiningrivojlanishigakattata’sirqiluvchimomentlardanbiriatrofidagikattalarningnutqorqaliqiladiganmunosabatlarigaijobiyqarashlaridir. Bolalarborgansarikattaodamlarbilanko’roqmunosabatgabo’lishgaintilaboshlaydi. Kattaodamlarninggaplarigataqlidqiladiganbo’ladi. Anashutariqasekin – astalikbilanbolaningtilichiqaboshlaydi. Bola 6 oylikbo’lgachayrimtovushlarnibirlashtirib “aya”, “a – yya”, “da – da” kabiso’zlarniqayta – qaytaaytadiganbo’ladi. O’tkazilgantekshirishlarningko’rsatishicha, bolalarningso’zlarinitushunishlariharbirso’zniifodalabberuvchitovushlarninganiqidrokqilaolishlarigaemas, balkitovushlarningintonatsiyalarinipayqabolabilishlarigaasoslanadi. Masalan: kichikyoshdagibolaga “chapagigaxo –xochapagiga” deb, chapakchalishgao’rgatiladi. Anashuso’zaytilishibilanbolachapakchalaveradi. Bordi–yuanashuso’zniboshqaso’zbilanalmashtiribqo’ysakbolapayqamaydi. Bolalarso’zlarniifodalavchitovushlarnisekin – astalikbilanfarqlaydilar. Bolalarbiladiganso’zlarnimiqdoriturlibolalardaturlichabo’ladi. Buo’rindashunihamaytibo’tishlozimki, O’zbekistondagijudako’poilalardakattaodamlarikkitildarusvao’zbekgaplashadilar. Buikkitillikmuhit, albattabolaningtilichiqishigasalbiyta’sirko’rsatadi. Bolaharikkalatilnihambarobaregallayboshlaydivaqaysitildagapirishnibilmaydi. Anashuninguchunbolayoshlikchog’idao’zonatiliniegallashikerak. Ikkinchitilonatilio’zlashtirilgandanso’ngegallayboshlansa, yaxshibo’ladi.

Bolalarningnutqniegallashlariikkidavrgaajratiladi. Birinchidavrbiryoshdanbiryarimyoshgachadavometadi. Budavrdabolalaryigirmata – o’ttiztachaso’zlarnibiladilar. Masalan: “oyi”, “aya”, “bobo”, “dada” kabi. Anashuso’zlarbilanbog’liqbo’lganso’zlarnihambiladilar. CHunonchi “ma”, “ol”, “ber” kabiso’zlar. Bolaodatdaafrimso’zlarniuzuk – yuluk, imo – ishorabilanbiramallabaytibberadi.Bundaynutqni “situativnutq” debataladi.CHunkibundaychala – chulpanutqningma’nosinibolagaengyaqinodamgina, ya’niuningonassiyokidadasiginatushuntiribberaoladi.

Bolanutqiningtaraqqiyotidagibudavrningxarakterlibelgisishundaniboratki, bolaaytibberaoladiganso’zlarmiqdorijudakambo’ladi.

CHunkiuningaktivlug’atijudasekinlikbilanboyibboradi. Bolakishilarnutqinitushunishqobiliyatiningo’chishiyo’lidanboradi. Bolao’zigaqarataaytilganso’zlarniyaxshiroqtushunadiganbo’ladi, ya’niuningpassivlug’atiboyibboradi, lekingapiraolmaydi, boshqalarningso’zlarinikuo’proqeshitadivanutqmateriallarinisingdiribboribshumateriallardankeyinchaliko’znutqidafoydalanadi. Madomiki, shundayekanpedagog – tarbiyachiningvazifasibolalaridrokqiladigannutqmateriallariningmumkinqadarboyrang – barangvato’g’ribo’lishgag’amxo’rlikqilishdir. Nutqningo’sishidagiikkinchidavrodatdabolabiryarimyoshgato’lgandankeyinboshlanadi. Budavrasosanaktivlug’atningtezo’sishibilanxarakterlanadi. Bolaaytadiganso’zlarningmiqdoribirdanigaortibketadi. Bolaningkattaodamlarnutqigataqlidqilishiyangiso’zlarnibilibolishgajudamuhimrolь o’ynaydi. SHuniaytishkerakki, boladastlabkiso’zlarnihamtaqlidqilibo’rganadi. Lekinendigitaqlidxarakterikeskino’zgardi. Ilgaribolako’pjihatdanko’r – ko’rona, ya’niongsizravishdataqlidqilaredi. Endibolaningtaqlidiaktivroqhamdamustahkamroqbo’laboradi. Ilgaribolayangiso’znianchaginaqiyinlikbilano’zlashtirganbo’lsa, endio’zlug’atiniosonlikbilanboyitibboradi. Ikkiyoshgato’lisholdidanbolaningnutqima’nolibo’libboradi. Ilgaribolaningso’zlariasosanuningehtiyojlariniifodalaganbo’lsa, endinutqningnomberishifunktsiyasitoborakuchayibboradi. Narsalarningo’znomiborligigabolatajribadako’ribishonadi. Bolaningo’tasinchkovligi “bunima?” “nominima?” degansavollaridayaqqolko’rinadi. Bundantashqaribolaningmiyasidanarsabilanuningnomiya’niso’zo’rtasidayangiassotsiatsialarpaydobo’ladi. Birinchivaikkinchisignallarsistemalariningo’zarobog’lanishalritoboramustahkamlanibboradibog’chagatarbiyayoshidabolanutqininggrammatiktomonianchao’zgaradi. Dastlabkipaytlardanarsalarningnominibildiradiganotlarko’proqishlatiladi. Bolaikkiyoshgato’lisholidanish – xaraktatningnominibildiruvchife’llarnihamto’g’riishlataboshlaydi. Ikkiyoshgato’libuchyoshgaqadamqo’yganidaesabolafazoviymunosabatlarnibildiradiganba’zibirravishlarni, masalan: “orqada”, “yuqorida”, “pastda” deganso’zlarnibilibishlatadiganbo’ladi. Bolaikkiyoshgato’lgandatiliancharosachiqibuningnutqidaboshvaergashgapdantuzilgandastlabkiqo’shmagaplarhampaydobo’laboshlaydi. Lekinbog’chagatarbiyayoshidagibolalarninggaplaridagiso’zlarninggrammatikjihatidanbog’lanishianchanoaniqbo’ladi. Biroq,

grammatikformalarnishutariqabilishgaintilishbolanutqiningo'sishidasifatjihatidanyangibosqichhisoblanadi. Bog'cha yoshidagibolalarnutkivauningusisshiAgar 2 yasharbolaningsuzzapasitaxminan 250 tadan 400 tagachabulsa, 3 yasharbolaningsuzzapasi 1000 tadan 1200 tagachava 7 yasharbolaningsuzzapasi 4000 taga yetadi. Demak, Bog'cha yoshidavridabolaningnutkixammikdor ,xamsifatjixatidananchatakomillashadi. Bog'cha yoshidagibolalarningnutkiniusishioilaningmadaniysaviyasigaboglik

Kattalarbolalarnutkiniustirishbilanshugullanarekanlar, Bog'cha yoshidagibolalarba'zixollardauznutksifatlarinitulaidroketaolmasliklariniunutmasliklarikerak. Bundantashkari, bolalardamurakkabnutktovushlarinibir-biridanfarkkilishkobiliyatixamxalitulatakomillashmaganbo'ladi. Tilichuchuklikniтuzatishningengbirinchishartlaridanbiribolabilantulavatugritalaffuzetib, ravontilbilangaplashishdir.

Matkbgachatarbiyayoshiningoxirigachaboribtevarakatrofdagilarningnutqinitoboramukammalroqtushunadiganbo'ladi. Kattayoshlikishilarningaytibberganhikoyalarinikichikshe'rlarni, ashulavaertaklarnijon – dilibilantinglaydilar. Bolao'zigaberilgansavollarnitushunib, ulargajavobberadi. Bolaningo'zihamkattalrgatoborako'proqsavolberadiganbo'ladi. SHundayqilibkattalarningma'qullashi, maqtashi, koyishivataqiqlashigato'g'rimunosabatdabo'laboshlaydi. Bolabog'chayoshiga yetgach, so'zboyligininganchaortishibilanbirgaayrimjumlalarnigrammatikjihatdanto'g'riishlataboshlaydi. Agar 2 yasharbolaningso'zzapasitaxminan 250 tadan 400 tagachabo'lsa, 7 yasharbolaningso'zzapasi 4000 tadan 5000 tagachabo'ladi, uchyasharbolaningso'zzapasi 1000 tadan 1200 tagachabo'ladi. Demakbog'chayoshidagidavrdabolaningso'zzapasijudatezortadi. Buyoshdabolaningnutqifaqatmiqdorjihatdanginaortibbormaybalkisifatjihatidanhamanchatakomillashadi. Masalan: yasliyoshidagibolalaranchaso'zzonasigaegabo'lishlarigqaramay, ayrimtovushlarnir, l, y,sh, zkabiyaxshifarqlayolmaydilarvashutufayliso'zlarninoto'g'ritalaffuzetadilar. Bundantashqari, bog'chayoshidagibolalaro'zonatillariningrammatiktuzilishiniamaliytarzdao'zlashtiraboshlaydilar.

So'zzapaslarimiqdorjihatidanbog'chayoshidgibolalarninghammasidabirxilbo'lmaydi. Bog'chayoshidagibolalarso'zzapasiningmiqdoriasosanbolatarbiyalanibo'sayotganoilaningmadaniysaviyasigabog'liqdir. Birxiloilalardabolanutqiningo'sishibilanmaxsusravishdashug'ullaniladi. Boshqabiroilalardaesabolanutqiningo'sishibilanmutlaqoshug'ullanmaydilar. Anashuningnatijasidabog'chayoshidagibolalarso'zzapasio'rtasidasezilarlifarqyuzagakeladi. Agaryasliyoshidgibolalarningnutqiasosanularaynishuchog'daidrokqilibturgannarsalarvaharakatlarbilanbog'liqbo'lsa,

bog'chayoshidigabolarningnutqihoziridrokqilibturgannarsalardantashqariilgariidrokqilingannarsalarhamdahayoliynarsalarbilanhambog'liqbo'ladi. SHuninguchunbog'chayoshidagibolalarkattakishilaraytibyokio'qibborganertaklarnisistemalivaizchilravishdaqaytaaytibberaoladilar.bog'chayoshidabolalarnutqnifaqatog'zakinutqnijudatezegallaydilar. SHuninguchunularo'zonatillarininggrammatiktuzilishinihamfaqatog'zakitarzdao'zlashtiradilar. Biroqshuniaytibo'tishkerakki, bog'chayoshidagibolalarningo'zonatillarigrammatikasiniayrimtomonlarinio'zlashtirishlarimaktabbolalariningo'zlashtirishlaridanbatamomfarqqiladi. Bog'chayoshidagibolalargrammatikqoidalarnio'qibo'rganibyodlaridasaqlabqolmaydilar. Ularot, fe'l, sifat, olmosh, suffiks, kelishikkabigrammatikkategoriyalarningborliginiham, nimaekanliginihambilmaydilar. SHuninguchunulargrammatikaningjudako'pqo'llaniladiganengsoddaqoidalarinikattalarningnutqlariorqalimazmunliO'yin lardataqlidiyyo'llarbilanamaliyravishdao'zlashtiraboradilar. Ma'lumkinutqningo'sishijarayonidabolalarso'zturkumlaridanotlarnitezo'zlashtiradilar. Bungaasosiysababshundaki, bolalarnarsalarningnomlariniotlarinio'znutqlaridako'proqishlatadilar. Bog'chayoshidagibolalarso'zzapaslariningasosiyko'pchiligiotlardaniboratekanligiajablanarliholemas.o'rtavakattayoshdagibog'chabolalariotlarniko'plik, birlik, bo'lishli, bo'lishsizshakllaridavaturlikelishiklardato'g'riishlataoladiganbo'ladilar. Kattaguruhbolalariso'zlarnito'g'ritalaffuzetaoladilar. SHuninguchunularo'zlaridankichikyoshdagibolalargaplarinigrammatikjihatdanxatso'zlaganlarida, "bunaqadebbo'lmaydi" debularningnutqlarinito'g'rilaydiganbo'ladilar. Otlardanso'ngbolalarso'zturkumlaridanfe'llarnivasifatlarnio'zlashtiraboshlaydilar. Fe'llarningshaxsqo'shimchalariniosonlikbilanegallasalarham, lekinfe'llarningzamongaqarabo'zgarishinihozirgi, o'tganvakelasidarholto'g'rio'zlashtiraolmaydilar. Bog'chayoshidagikichikbolalardaturmushtajribasijudaozbo'lganligitufayliulardao'tganvakelasizamontushunchalarxalishakllanmaganbo'ladi. SHuninguchunularo'znutqlaridafe'llarningzamonqo'shimchalarinialmashtiribyuboradilar. O'rtavakattaguruhbolalarife'llarningtuslanishivazamongaqarabo'zgaribborishinihamamaliytarzdato'g'riishlatadiganbo'ladilar.

Tarbiyachi – pedagogbolalarnutqiningrivojlantirishbilanshug'ullanarekan, bog'chayoshidagibolalarba'zihollardao'znutqapparatlarinito'laidoraetaolmasliklariniunutmaslikkerak. Bundantashqaribog'chayoshidagibolalardamurakkabnutqtovushlarinibir –

biridanfarqqilishqobiliyatixalito'latakomillashmaganbo'ladi. SHuninguchunbog'chayoshidagiba'zibolalarayrimnutqtovushlarinibuzibtalaffuzetadilar. Odatdabundaybolalarnitilichuchukbolalardebhamyuritiladi. Tilichuchukliknuqsonemas. Buniasta – sekintuzatishmumkin. Tilichuchukliknituzatishningengmuhimshartlaridanbiribolabilanto'lavato'g'ritalaffuzetib, ravontilbilangaplashishdir. Tarbiyachibuniota – onagahamtushuntirishikerak. CHunki, odatdaayrimota – onalargao'zbolalariniortiqdarajadaerkalab, ularbilanbolalarcha, ya'nibolagao'xshabtilinichuchuklantiribgaplashadilar. Tilichuchukbolalarning "tilishirin" debuningtalaffuzigamoslashishgaharakatqiladilar. Bundayqilishasloyo'lqo'yibbo'lmaydiganxatodir. CHunkibolalartalaffuzidaginuqsonmaktabgaborgunlarichato'g'rilanmasa, bunarsabolalarnutqiningumumiyo'sishigata'sirqilmasdanqolmaydi. Tilichuchukbolalarnutqidagibunuqsonnitugatmaymaktabgachaqirilsa, boshqabolalarularga "soqov" deblaqabqo'yadilar. Natijadabundaylaqabnixadebeshitabermaslikuchunbundaybolalarkamgapiradigan, o'zlarinichetgaolibyuradiganbo'libqoladilar. Bog'chayoshidagibolalarningnutqiyasliyoshidagibolalarnutqiganisbatananchataraqqiyetganbo'lsahamxaliularninggaplashishlarigaqarabturibnihoyatdarajadaso'z yetishmayotganinipayqashoson. CHunonchikichikvao'rtayoshdagibog'chabolalariningjumlalarida "anaqa", "anu", "nima", "indin", "keyin" kabinoaniqiboralarjudahamko'pbo'ladi. Kattaguruhbolalaridaesabundayiboralarkamroquchraydi.

SHunihame'tirofdanchetgaqoldirmaslikkerakki, nutqfaqatboshqaodamlarbilanamalgaoshiriladiganaloqavositasiginabo'libqolmay, balkiubolalaruchunhulq – atvorlariniboshqarishvositasihamdir. Turliyoshdagibog'chabolalario'zhulq – atvvorlarini, ya'nima'lumijtimoiysharoitdao'zlariniqandaytutishlarinitafakkurorqalio'ylabidoraqiladilar. Bundanutqningrolibirinchidarajaliahamiyatgaegadir. Odatdakichikyoshdagibog'chabolalariningnutqlariikkinchibirodamgaemas, balkio'zlarigaqaratilganbo'ladi. Masalan: "Anvaruxlaydi", "Anvarningqorniochdi" debgapiradilar.

Bolalarninganashundayo'zlarigaqaratilgannutqlarniegotsentriknutqdebyuritiladi. Kattayoshlibog'chabolalaridaegotsentrik, ya'nio'z – o'zigaqaratilgannutqtugallanibnormalholgakeladi.

SHundayqilibasosiyaloqavositasibo'lgannutqbolapsixikasiningtaraqqiyotidabenihoyakattarolь o'ynaydi. Bog'chadavaoiladato'g'riyo'lgaqo'yilganta'lim – tarbiyavaxususan,

bog’chadaonatilidano’tkaziladiganmaxsusmashg’ulotlartufaylibolanutqininormalo’stirishmumkin.

Bolabog’chayoshiningoxirgibosqichigakelgandaog’zakinutqninghammaturlaridanerkinfoydalanaoladiganbo’ladi.

Bolanutqiningbundaykeyingitaraqqiyotimaktabdao’qishprotsessidaamalgaoshiriladi.

Bog’chatarbiyajarayonidamuomilamadaniyatinibolalardashakllantirishuchunquyidagilargaahamiyatberiladi: bolalardanutqnishakllantirishgaoidmashg’ulotlargaqiziqishuyg’otish, tarbiyaxarakteridagianiqmasalalarnihaletish, mashg’ulotlarnimaqsadi, mazmunivao’tkazishmuddatinihisobgaolganholdarejalashtirish, mashg’ulotningbarchabosqichlarigavaqtningsarflanishiniasoslianiqlashbolalardamuomilamadaniyatinishakllantirishgayordamberadi.Insonningichkidunyosi, ma’naviyqiyofasi, hulq-atvori, muomalasi, odob-ahloqi, madaniyatiuningtiliorqalinamoyonbo’ladi. CHunkixarqandaykishiningmadaniyatliligi, odobi, bilimdarajasi, faxm-farosati, fikrlashdoirasiningkengligiyokitorligi, kattaxayotgatayyoryokitayyoremasligiuningnutqidao’zaksinitopadi. Kimningtiliboybo’lsa, kimso’zlarniadabiytilasosidato’g’ri, aniq, ravon, ifodalivatushinarlitalaffuzqilsa, o’zonatiligachuqurhurmatvaextirombilanqarasa, ubilimlisanalib, kishilarorasidaobro’-e’tiborqozonadi.

Oramizdaso’zboyligikam, tiliqashshoq, so’zlariqovishmagan, o’zfikrinianiqifodaetaolmaydiganyoshlarxamuchrabturadi. Ba’ziyoshlarorasidagiruscha, ayrimlariesako’pchiliktushunmaydiganso’zlarniqo’shibodamlarorasidagapiradilar. Yoshlikdanbadiiyadabiyotgamehrqo’yish, unio’qishgako’nikmaxosilqilishvako’po’qishvao’zfikrlarinikeraklijoydato’g’riaytabilishiyuksak ma’naviyatlilikni, boy, go’zal, ta’sirchantilgaegabo’lishnita’minlaydi.

Kishidunyogamukammalinsonbo’libkelmaydi. Utug’iliboqertakyokidostonlardagiqaxramonlardekaqilli, dono, bilimdonbo’libqolmaydi. Insontevarakatrofdaginarsavaxodisalarga, odamlarorasida, tabiatninggo’zalqo’ynida, xayvonotdunyosi, parranda-yuhashoratlar, turli-tumanvoqea-hodisalarqurshovida, ularbilanmuloqatdabo’ladi, o’sibulg’ayadivakamoltopadi. Yaxshilardanibratoladi, yomonlardannafratlanadi. SHuninguchuninsonyaxshilik, ezguliksariintiladi. Buintilishlarnibolailkvakichikyoshligidanboshlabo’zigao’zlashtirishgaintiladi.

Bog’chakichikyoshdagibolalarko’ngilochishni, ermaknixoxlaydilar. CHunkibunarsalarularhayotidavomidatabiiyvositabo’libxizmatqiladi. Bog’chakichikyoshdagibolalarxammanarsaniO’yin vaso’zlarorqalio’zlashtiradilar. Tarbiyachibolalarbilanmuloqotqilganidaulargao’zonatillariningharttomoniniya’ninoziktaraflarinih

amo'rgatibboradi. CHunkiso'zorqalibolahayotiborasidamuloqotqiladi, fikrlashdoirasikengayadivatiliravon, aniqso'zlashgamoslashibboardi. Bog'chakichikyoshdagibolalarso'z, iboravagaplarniqiziqibo'rganadilarhamdaosonginaeslabqoladilar. Buyoshdagibolalarningxotirasiendishakllanibborayotganpaytdabundaymashg'ulotlarularninghayotigayo'lochibberadi. Kichikyoshdagibolalargatarbiyachiso'zlarnio'rgatayotganidaO'yinlarorqalimurojaatqilishaynimuddoahisoblanadi. O'yin orqalibolao'zininglug'atboyliginikengaytiribto'playdi. Lekinkichikyoshdagihammabolalarhamo'rganayotganso'zlarningma'nosinito'g'ritushunmaydilar. Ularnitushuntirishota-onalarbilantarbiyachiningvazifasigakiradi.

Bog'chakichikyoshdagibolalaruchunsoddavaqiziqarliO'yin lar, tezaytishlar, ertaklaraytibberishyokisuratlargaqarabertako'ylabtopish, she'rvaashulalarniyodolishhamkattasamaraberadi. Tarbiyachio'zmashg'ulotlarinishundayo'tishikerak-ki, bolaningo'ztasavvurolamlarida ьunarsalarnihayolanhosilqilishlarikerak. Kichikyoshdagibolalaruchunchiqarailganertakkitoblarturli – tumanranglivaqiziqarlisuratlargaboybo'lishidarkor. Bundaykitoblarniko'rganharqandaybolaningadabiyotgaqiziqishiortadihamdatalabhamkuchayadi. Bolalaruchunyaaratlgankitoblardaatrofimizdagibiznio'rabturganyashilvajumboqlitabiatniasrab-avaylashga, hayvanotdunyosinibilishgavasevishga, murg'akqalblarinimehrgato'ldiradi, onglarinirivojlantiradi. SHularasosidabolaninglug'atboyligiortadivanutqinio'stiradi.

Qiziqarliertakvahikoyalarbolagayaxshita'sirqiladivayaxshi-yomonnifarqlashgao'rgatadi. Yodolingankichikxajmdagishe'rvaqo'shiqlarbolaningnutqiniravon, aniqvasoddaqilibifodaetishnishakllantiradi. Tarbiyachibolalardatabiatgamehruyg'otishdadaraxtlarqushlaryokiboshqanarsalarxaqidagikichikxajmdagishe'rlarniyodoldirishivaularningmazmuninitushintirishlarimaqsadgamuvofiqdir. Qushlarninginsonlargafoydakeltirishishukichikshe'rorqaliifadolanganiniaytishzarur. SHe'rniyokiqo'shiqniaytishdanoldinularhaqidigiranglirasmlarniko'rsatibo'tishvasuxbatlashishshart. SHundaginabolaningtasavvuri, hayolotolamikengayibboradi.

Bog'chakichikyoshdagibolalarningog'zakinutqinirivojlantirishyokiqstirishdaertak, afsona, dostonlarningrolikatta. Bundayasarlardaso'zlaraniq, sermazmun, to'g'ri, jumlasisoddavabolaxotirasigaqabulqilaolishigamo'ljallanganqilibyoziladi. Tarbiyachinutqo'stirishmashg'ulotlaridashundayadabiyotlardanfoydalanishlaridarkor. Xozirgichopetilayotgandeyarlibarchakitoblarbolaningqandayyoshdaekanliginihisobgaolganxolda

tuzilganhamdaertakningmazmuninitushininshgayordamberishbilanibirganutqmadaniiyatiningttar kibtopishidaxamo'zta'siriniko'rsatadi.

Bog'chakichikyoshdagibolalarningnutqinio'stirishyuzasidanxalqtomonidanyaratilganmaqol lar, topishmoqlar, tezaytishlarnitarbiyachio'zmashg'ulotiorqalibolaga yetkazadi. Tarbiyachiningo'zixamqandaymashg'uloto'tishidanqatiynazaraniq, ravon, ifodali, soddavabolatushinadiganoxangdaso'zlashidarkor.

O'yin larorqalibolaningxotirasidayaxshita'surotqoldirishmumkin. Bundaymashg'ulotlarnio'tishdatarbiyachiningbilimvamaxoratigaxambog'liq. O'yin nixamboshidanoxirigachatarbiyachiso'zlarinito'g'rivaravonqilibso'zlaydi. Bolao'ziningtilidaemasbalkikattalargataqlidqilganxoladmuloqatqilishgaxarakatqiladi. Og'zakinutqirivojlanganbolakayo'zfikrinixamto'g'riifodalayoladi. Nutqiningboy, sermazmunbo'lishidagiasosiyshartlardanbiriaytilganso'zningto'g'ritalaffuzqilishidir. Agarbolakayso'zlardagiba'zixarflarniaytaolmasabundaybolabilanmaxsusmutaxassis (logoped, defektolog) shug'ullanishizarur. Masalansh, r, j, yo, ch, z, g', s, qxarflarinito'g'ritalaffuzetaolmaslik. Tarbiyachibundayxolllargabefarqqaramasligikerak. Aksinchatarbiyachimashg'ulotdavomidaog'zakinutqidakamchiligiuchraydiganbolalarningxatosin ibartarafetishvaota-onasibilanbirgayaqindanyondashibishlashizarur.

Tarbiyachimashg'ulotdantashqarimuomalaqilganidaxamo'zso'zlarigakattae'tiborqaratganh oldagaplashishikerak. Mashg'ulotlardantashqarisayrvaqtida, didaktikO'yin laro'ynayotganpaytdabolabilanyakkatartibdaishlashgato'g'rikeladi. So'zlarnibo'g'inlargabo'libyokitovushningbaland-pastligiga, agarparrandayokixayvonlarningnomlariniaytishgaqiynalsaularningovozlarigataqlitqilish, takror-takrormashqbajartirishgae'tiborqaratibisholibboradivayaxshisamaraberadi.

Tarbiyachiertakyokihikoyao'qiyotganidaasarningbadiiyliginixaminobatgaolishdarkor. CHunkiO'zbekistonxalqiko'pmillatlixalqhisoblanadivaturlixalqvakillariningbolalaribog'chata'li mmuossasalarida (maktab, kollej, littseyvaoliygohlarda) tarbiyalanadilar, bilimoladilar. Boshqamillatbolalariningxamdavlattilibo'lgano'zbektiliniegallashlarigaxarakatqilishi, tilimizgamuxabbatuyg'otishizarur.

Nutqnirivojlantirishuchuntarbiyachitezaytishlpriniturlixilovozbalandliklarida, turlisur'atlardatalaffuzqilishnitalabetiladi, so'roqgaplarniso'roqoxangida, tasdiqgaplarnitasdiqoxangida, jarangdorso'zlarni (undov) jaranglioxangdaaytishkerak. Tarbiyachimashg'ulotidajaranglivajarangsizso'zlarningfarqinitushuntirishi, qaysi,qaerda, qandayishlatilishixaqidaxamaytadi. Bolalarxamo'zovozlarinio'zgartiribyokio'xshatibtalaffuzqiladilar. O'yin vamashg'ulotdabolalartovushlarniqandaychiqarayotganigae'tiborqaratishizarur. O'yin

(milliyO'yin largaahamiyatberish) jarayonidabolalarningshaxsitakomillashibkishilarbilanmuomila, o'quvvamehnatjarayonidatayyorlanishkabiturlixilruhiyxolatlarnishakllantiradi. Bog'chata'limmuossasalaridatarbiyalanayotganlarorasidagiko'pginabolalarodiyO'yin laro'ynashgamayilbo'ladilar. Buningsababi: birinchidan, O'yin o'tkazishusulvametodlariningyaxshiishlanmaganligibo'lsa; ikkinchidan: O'yin larbolalarhayotibilan yetarlichabog'lanmagan. AsosanO'yin jarayonining birinchibosqichidaO'yin bilantanishtiriladi, ikkinchibosqichidaesatanlab, saralab, ajratiboluvchiO'yin bo'ladi. TarbiyachiO'yin nibuxildaolibborishibolalarningxartamonlama yetukrivojlanishigayordamberadi. XarbirO'yin bolahayotigayaqinbo'lsa, klarninghayotdanlavxalarifodalashgaqaratilganbo'lsa, O'yin choqlaresaularhayotidauchrabturadigannarsa, buyumlarniko'rsatsavaO'yin choqlarbilano'ynashnatijasidabolalarqiziqishiortadi. AksholdaO'yin dankuzatilganmaqsadgaerishishqiyin. Bundatarbiyachibolagayangipredmetningnomivamohiyatinitushuntirishilozim. SHuO'yin yokiO'yin choqnio'ynashusillaribilanbolanitanishtirishzarurhisoblanadi. TarbiyachiO'yin mashg'ulotlarinio'tkazishdadasturda ("Uchinchimingyillikningbolasi" tayanchdasturi) berilganideko'rgatib, mustahkamlabborishishart. O'yin nirollargabo'libbajarish, bir-birlaribilandialogasosidasuxbatlashib, O'yin choqlaribilanmuloqatdabo'lib, o'zlarigayaqinbo'lganodamlarningismlariniaytib, buyumlarningqandayishlatilishixaqidagapiribbajarishsa, og'zakinutqlaririvojlaniblug'atboyliklariniko'paytiradilar. Bolalarso'zlarnibir-birigamoslashtiribtuzadilar, o'zo'rnidaqandayqo'llashnio'rganadilar.Bundafikirlashxisqilishidrokxambirgarivojlanibboradi .

Tarbiyachibolalarnisuratlargaqarabso'zbirikmalarivagaptuzishgao'rgatishimuhimahamiyaga ega. Tarbiyachchibungahammas'uldirhamdaolidimizgaqo'yilganmaqsadgashunindaginaerishishimiz mumkin. Tarbiyachioldinginutqo'stirishmashg'ulotlaribo'yichaberilganmateriallarniyangio'tiladiganmash g'ulotlarboshidatakrorlabolishikerak. Bolalardashundaginaolganbilimlarinimustahkamlabolib, ko'nikmahosilqiladilar.

Bog'chakichikyoshdagibolalarnutqinio'stirishdaso'zlarnito'g'ritalaffuzetish, yangiso'zlarbilanbolaninglug'atiniboyitib, kengaytirishgaalohidae'tiborberadilar. Bubolalarniso'zbirikmalarivagaptuzishdamuhimahamiyatgaega. CHunkibolalaruyokibunarsa, voqea-hodisalarhaqidagio'zfikrlarinigaporqalibildiradilar.

Tarbiyachimashg’ulotdavomidabolalardao’tilganlaryuzasidanhosilbo’lgansavollargajavobberadilar, fikralmashadilar, tushunmaganjoylarigatushuntirishkiritibizohberadilar. SHundaginabolaningnutqidagikamchiliklarningoldiolinadi.

Bolalarharkunio’zhayotlaridaturlihodisavavoqea, narsalargaduchkeladilar. Tarbiyachiyokiotaonabuhaqidafarzandlarigato’g’ritushunchavamaslahatlarberishi, ularningnomlarini, nimauchunkerakligiyokinimagaishlatilishihaqidaalbattato’liqtushunchaberishishart. Bubolaningog’zakinutqidagikamchiliklarnichiqarmaslikka, xatolarinituzatishgaimkonberadi, bolalaryangibilimvatasavvurlargaegabo’ladilar, hodisalarvabuyumlarningnomlari, sifatvaxususiyatlarinio’rganadilar.

Bog’chakichikyoshdagibolalarlug’atiniboyitish, nutqiningravon, silliqvata’sirchanliginita’minlashdabolalaradabiyotiustidaishlashjudayaxshinatijaberadi. Tariyachibirorbirhikoyayokiertaknio’qishdauningmazmunini, bolaningyoshigamosligigni, so’zlarningsoddaligigavabolaningongigaqandayta’sirqilishiniinobatgaolmog’ishart. Bundao’qitilayotganertakdagiayrimso’zvaiboralarbilanishlash, birtomondan, ertakningmazmunininosonhamdato’liqo’zlashtirishgayordambersa, ikkinchitomondanbolalarlug’atiniboyitish, undagihodisalarnianglashko’nikmalarinitarbiyalaydi, so’zvagaplarnio’zidao’zlashtirishgaimkonyaratadi.

1.4**FAOLLIKBOLAMUOMILAKO’NIKMALARINISHAKLLANTIRUVCHIMANBA’ASIFATIDA**

Bolaningpsixiktaraqqiyotidabiologikvaijtimoiyfaktorlardantashqaribolanifaolligihammuhi mahamiyatgaegadir. Bolalarpsixologiyasibolagatarbiyaningpasiv “ob’ekti” debqaramaydi,

balkibolapsixikasiningtaraqqiyotidabolaningaktivfaoliyatinito'g'ritashkilqilib, yo'lgasolibtursa, undagimavjudsifatlarfaoliyatiningharxilturlaridanamoyonbo'libo'sayotganinihisobgaolibtursaginatarbiyamuvoffaqiyatlibo'ladi.

BolapsixikasiO'yin , o'qish, o'rganish, mehnatvaijtimoiyfaoliyatjarayonidatarqqiyetadi. Harbirfaoliyatbolaninghayotinio'zgarishibilanturliyoshdaturlichaxarakterkasbetadi. Agarbog'chagachavabog'chayoshidavridagibolalarning yetakchifaoliyatiO'yin bo'lsa, maktabyoshidagibolalarfaoliyatio'qish, o'rganishdaniboratdir. O'yin yokio'qish, o'rganish, mehnatyokiijtimoiyfaoliyatturlariorasidakeskinchegarabo'lishimumkinemas. MaktabyoshidavridaO'yin hamsaqlanadi, uhattokattayoshlikishilarhayotidahamumuhimahamiyatkasbetadi. Mehnatfaoliyatigaesabizbolalarnijudayoshligidanjalbqilamiz. Lekinharbirfaoliyatturihamo'zmazmunibilanbolaninghamjismoniy, hampsixologiktomondanrivojlanishiimkoniniberadi.

BolapsixikasiningtaraqqiyetishdaO'yin ningrolibeqiyosdir. BizbolaningpsixiktaraqqiyotiniO'yin siztasavvurqilishimizqiyin. CHunki, O'yin orqalibolafaqatjismoniytomondanemas, balkipsixologiktomondanhamrivojlanadi. O'yin orqalibolaolamni, undaginarsahodisalarni, ulargaxosxususiyatlarnio'rganibginaqolmay, balkinutqso'zlashga, mustaqilfikrlashgaxayolqilishga, ijodqilishga, muomalamadaniyatigao'rganadi. RuspedagogiA.S. Makarenko "BolaO'yin daqandaybo'lsa, o'sibulg'aygachishdahamko'pincha, ko'pjixatdanshundaybo'ladi" – debto'g'riaytganedi. A.M. Gorьkiy "O'yin bolalaryashayotganvao'zgartirishiishlozimbo'lgandunyonibilishyo'lidir"- debbejizaytmagan. HaqiqatdanhamO'yin harbiryoshbosqichdabolaningtevarakatrofdagihayotnivakishilaro'rtasidagiturlimunosabatlarnihartomonlamabilibolishgaqaratilganfaoliyatidir. BolaningO'yin faoliyatimazmunjihatdanharkungivaziyatgaqarabo'zgaribturadi. O'yin doimoo'zgaribturganligitufaylibolao'ynabcharchamaydi, zerikmaydi. Bolaningatrofmuhitgakishilarga, narsalargavao'zigabo'lganturlimunosabatlarimazmunhamdashakljihatdanhardoimo'zgaribturadiganO'yin jarayonidanamoyonbo'ladi. Bolalarningturliehtiyojlari, istakvaqiziqishlari, qobiliyatlarihamdabirqanchashaxsiyfazilatlariO'yin jarayonidabevositarivojlanadi.

O'yin jarayonidagibolalarfaolfaoliyatiningpsixiktaraqqiyotuchunahamiyatishundaki, bolalarningturlisifatvafazilatlariO'yin jarayonidafaqatnamoyonbo'libginaqolmasdan,

bundasifatvafazilatlarmustahkamlanadi, o’zlashtiriladi. SHuninguchunpsixologiyanuqtainazardanoqilonaya’nito’g’ritashkilqilinganO’yin bolashaxsinihartomonlamao’stiradivashuningbilanbirgabolaningbutunpsixikjarayonlarida – sezish, idrok, diqqat, xotira, tafakkur, xayolvairodaniildamrivojlanishigayordamberadi. O’yin o’zmohiyatijihatidankattakishilarninghatti –harakatlarivaxulq-atvorlarigafaoltaqlidqilishdaniboratbo’lishitufaylibolalardama’naviysifatlarningmustahkamlanishiuchunvaodob – axloqqoidalarinibilibolishlariuchunkengimkoniyatlarberadi. BolaO’yin jarayonidatabiblikyokimuallimlikrolinibajarayotganbo’lsa, shukasbgategishlibarchasifatlarninamoyonqilishgaintiladi. UlarO’yin gajudaberilibketsalar, bajarayotganrollarigaxossifatlarshunchaliksamimiy, ijodiytarzdanamoyonbo’ladi. BolalaruchunO’yin mazmunininghechbirchegarasiyo’q. Bolalarkattalarhayotinihammatomonlarinio’zO’yin laridaaksettiraoladilar. O’yin ningahamiyatibolashaxsiningo’sibkamolotga yetishigata’sirko’rsatishdiniboratdir. O’yin harbiryoshbosqichdabolaningtevarakatrofdagidunyonivakishilaro’rtasidagimunosabatlarnibilibolishniifodalaydi. Bolaningmoddiydunyoga, kishilargao’z-o’zigamunosabatio’zgarayotganO’yin danamoyonbo’ladi. Bolalarningehtiyojlari, istak, qiziqish (xavas) laribevositaO’yin daifodalanadi. O’yin bolalarningxayolparastligitufaydinarsalarvakishilardunyosiniularuchunma’qultomonga “o’zgartirish” imkoniyatiniberadiganfaoliyatdir.

Bog’chayoshidavridabolaO’yin faoliyatibilanbirgata’limiymashg’ulotlardahamishtiroketadilar. Bog’chatarbiyayoshidavridagita’limiymashg’ulotningasosiymazmunibolaniatrofhayotdaginarsavahodisalarningasosiyxususiyatlaribilantanishtirish, og’zakinutqnilug’atboyligi, tovushlarnito’g’ritalaffuzqilish, grammatiktomondanto’g’riso’zlashlikkao’rgatish, bog’lanishlinutqnishakllantirishdaniborat, elementarmavhumtushunchalargaegabo’lish, jismoniytarbiya, tasviriysan’atqirqibyopishtirish, rasm, loyyokiplastilindanturlibuyumlaryasash, qurilishimateriallarbilanishlash, muzikavaboshqamazmundagimashg’ulotlarbolaniaqliyjihatdanmaktabta’liminiegallashgatayyorlashimkoniniberadi.

Keyinchalikbolaninghayotigaalohidafaoliyatturikiribkeladi. Bufaoliyatnishundayturikiuningbevositamaqsadiyangi-yangiinformatsiyalar, harakatlarvaish-harakatlarishakllarinio’zgartirishdaniboratdir. Sub’ektningo’zmaqsadio’rganishdaniboratbo’lganmanashundaymaxsusfaoliyatta’limjarayonidir.

Ta’limmaktabda yetakchifaoliyatbo’libuquyidagitarkibiyqismlarnio’zichigaoladi:

a) ma’lumbirfaoliyatturinimuvafaqqiyatbilantashkilqilishuchunolamningzarurxususiyatlarihaqidagima’lumotlarnio’zlashtirish (bujarayonningmahsulotibilimdir);

b) manashufaoliyatturlariniyuzagakeltiradiganusulturliharakatlarnio’zlashtirishi (bujarayonningmahsulotiko’nikmadir);

v) ko’zlanganmaqsadvaberilganmasalashartigamosravishdato’g’riyo’lvaharakatnitanlashhamdanazoratqilishuchunko’rsatilganma’lumotlardanfoydalanishusullariniegallash (bujarayonningmahsulotimalakadir).

Insonningbilim, ko’nikmavamalakalarnio’zlashtirishdaonglimaqsadbilanboshqariladiganbarchaxarakterlarta’limbilanbog’liqbo’ladi.

Bolalarningqiziqishvaqobiliyatlario’qish-o’rganishjarayonidanamoyonbo’ladivamustahkamlanadi. Bilish, irodavahissiyotjarayonlarita’limjarayonidayuzagachiqadivataraqqiyetadi. Bolalaraqliyjihatdanancharivojlanibginaqolmay, o’quvchilarningxarakterxislatlarihamo’zgaradi, axloqiyjixatdanshakllanadi. Ta’lim-ta’rbiyajarayonidapsixikaningqanchaliktezvasamaralitaraqqiyetishio’qituvchilarningdiqqat–e’tiborigavao’ylabishtutishigako’pjihatdanbog’liqdir.

BolashaxsiningtarkibtopishigaO’yin vao’qish – o’rganishharqanchata’siretmasin, bolashaxsimehnatdatakomillashadi.

Mehnatma’lumijtimoiyfoydalimoddiyyokima’naviyishlabchiqarishgaqaratilganfaoliyatdir. Mehnatfaoliyatiinsonningasosiyfaoliyatidir. Agarkattakishilarmehnatqilishdanto’xtabqoladiganbo’lsa, insoniyatzotio’zhayotinitugatganbo’laredi.

Mehnatodampsixikasiningtarkibtopishifaktorisifatidabolalarhayotidahammuhimahamiyatgaega.

Yoshbolahamtomma’nosidamehnatqilmaydi. UningmehnatjarayoniavvaloO’yin keyinchaliko’qish-o’rganishjarayonibilanbog’liqxoldarivojlanadi. Agaryoshbolaga “anaunimengaolibkelibber” – desangizunisizgaqiynalibolibkeladi. Bolabundaharakatqiladivaunio’ynabbajarishimumkin, lekinuo’zharakatidamehnatelementlarinibajaradi.

Mehnatijobiy, onglimunosabatnitarbiyalashilozim. CHunkibolamehnatqilib, avvaloqiyinchiliklargabardoshberishga, o’z-o’ziniboshqarishga, sabrtoqatlibo’lishgao’rganadi. Keyinchalikkishilarningmehnatiniqadrlashga,

unimohiyatinianglashga, undanzavqlanishga, jiddiymehnatgamuxabbatbilanqarashiga, mehnatsizbaxtlibo'lishmumkinemasliginianglashgao'rganadi. Hammadanhammuhimiumehnatqilib, undanzavqlanadivamehnatniqadriga yetadiganbo'libqoladi.

K.D. Ushinskiy (1860 yilda) "Mehnatningpsixologikvatarbiyaviyahamiyati" deganmaqolasidabundaydebyozganedi, mehnatningmoddiysamaralariodamzodmulkidir; lekinmehnatningichki, ma'naviy, hayotbaxshkuchiodamzodqadr-qimmatiningmanbaibo'libxizmatqiladi, shubilanbirgaodob-axloqvabaxt-saodatmanbaibo'libhamxizmatqiladi. Ishlayotgankishiuchunqilinadiganshaxsiymehnatginaanashundayhayotbaxshta'sirko'rsatadi. Mehnatningmoddiysamaralarinitortibolish, merosqoldirish, sotibolishmumkin, lekinmehnatningichki, ma'naviy, hayotbaxshkuchinitortibolishham, merosqoldirishham, Kaliforniyaningjamitillasiniberibsotibolishhammumkinemas; bukuchmehnatqilgankishidaqoladi."

Darhaqiqat, bundayzavqfaqatmehnatqilgankishidaqolarekan, ushukishiningkuchigakuch, g'ayratigag'ayratqo'shadi. Bizyosharniyoshligidanboshlabmehnatgamuhabbatiniuyg'otishimizvaularnimumkinqadarmehnatgaertaroqjalbqilishamiz, axloqiyvairodaviysifatlarnishakllaniribberishimiz, komilinsonnitarbiyalashimizhozirgizamontalabidir.

Bog'chatarbiyayoshidagibolalarmehnattarbiyasibilanbirgaijtimoiyishlardaqatnashishihammuhimdir, chunkiuhambolauchunmehnatdir. Bog'chadaturli-tumanishlargaqatnashishi, jumladan, guruhlardanavbatchilikqilish, gullarnisug'orish, plastilinvaloydanbuyumlaryasashda, qirqibyopishtirish, qurilishmateriallaribilanishlashmashg'ulotlaridatarbiyachigayordamberish, mehnatanjomlarini, O'yin choqlarnijoy-joyigaqo'yishkabilarhambolanimas'uliyatnihisqilishga, o'zburchinianglashga, unisadoqatbilanbajarishgao'rgatibboradi.

Bolalarpsixologiyasitaraqqiyotfaktorlarinita'lim-tarbiyajarayonidahisobgaolishbilanbirga, qaysifaktorqaysifaoliyatdafaollikdarajasidaekanligidanqat'iynazartarbiyadaularningahamiyatiga, qudratigaasoslanadi.

SHuningdekbolalarpsixologiyasitarbiyabolaningichkitomondanfaolliginihisobgaolishgaasoslansagina, tarbiyaviyta'sirnatijalariqandaybo'lishinipsixikxususiyatlarigavafaolfaoliyatigaqarabaytibbergandaginatarbiyataraqqiyotiningqudrativahalqiluvchifaktoribo'ladidebhisoblaydi.

2.5 Bog'chayoshidagibolashaxsnimuloqotusullarigao'rgatish

Bolalarniyoshlikdanavvalooilada, so'ngrata'limmaskanlaridamuloqotgao'rgatibboriladi. Muloqotgao'rgatishningusullaridanbirimashg'ulotlartarzidashakllantirishdir. Bolanibog'chasharoitidatarbiyachiturlimashg'ulotlaro'tkazibmuloqotgao'rgatadi. Avvalelementaro'zinitutish, kattalargaqandaygapirish, salomberish, minnatdorchilikbildirishkabiusullarnitarkibtopshiriladi. Maktabyoshidavridavakeyinchalikshaxsgaijtimoiy - psixologiktreninglartashkilqilishorqalimuloqotgao'rgatiladi. SHaxsningo'zibuusullargaijobiymunosabatbildirishi, faolharakatqilishizarur. CHunkishaxsmuloqotdabo'lmasdanfaoliyatsub'ektisifatidaham, individualinsonsifatidahamto'laqonlirivojlanaolmaydi. TajribalipsixologA. A. Bodalevfikricha, hattoo'yinfaoliyatidabolamuloqotdabo'ladi .Ta'limjarayoniningasosidamuloqotgao'rgatishmasalasibirinchio'rindaturadi. +olaversamehnatta'limijarayonidakishilardoimomuloqotgaehtiyojsezadilar. Muloqotningtarbiyaviyahamiyatishundaki, uinsonnidunyoqarashinikengaytiradivapsixikasinirivojlantiradi. Ya'nibarcharuhiyjarayonlarmuloqotorqalishakllanadi.

SHaxsningirodaviysifatlarinirivojlantirishorqalihamunimuloqotgao'rgatishosonro'yberadi .

Jamoamuhitinishakllantirishdaikkinchitomonhambor - bujamoaa'zolariningruhiymadaniyatinishakllantirishdir. SHumaqsaddao'quvchilargaularninginsoniymuloqot, insonshaxsi, bir-birinibaholashxususiyatlari («menvaboshqalar","menboshqalarningko'zibilan") to'g'risidagimulohazalarinirag'batlantiruvchiaxborotniberishzarur. Uniinsholar, suhbatlar, treninglarorqaliuyushtirishmumkin. Maxsusmashqlarorqalimuloqotusullarigao'rgatishshungataalluqlidir. Ruhiymadaniyatgao'rgatishnio'smirlikyoshidanboshlashmuhim, chunkio'zshaxsihaqidagiaxborotgaqat'iyehtiyojxuddishudavrdavujudgakeladi. O'smirlikdao'zining "Men"ixususidaziddiyatlikechinmalarboshlanadi. Ilkyoshlikpaytida - o'zruhiyholatihaqidahayolsurishkuchaygan, muloqotjudaahamiyatlivag'oyattanlabo'tkaziladiganyoshdainsonshaxsi, shaxslararomuloqotto'g'risidagiaxborotzarurdir.

N.P. Anikeevafikricha, boshqaodamlarbilanmuloqotdaharbirshaxsmuayyanijtimoiyrolniegallaydi.

Rollarshaxsnito'laroqochibberishi, uniniqoblashimumkin. Lekinpozitsiya - rollarnitanlashalbattainsonningo'zmohiyatiga, uningkuchiga, zaifligiga, salohiyatdarajasiga, o'z-o'zinitanqidqilaolishiga, xulq - atvoriningpuxtaligiga, o'ziningchetdanko'rabilishqobiliyatigabog'liqbo'ladi

Ba'zanmuloqotdagimuvaffaqiyatsizliklaryoshlarnibenuqsonroq, himoyalanganroqbo'lishuchuno'zidagiengyaxshinarsalarniyashirishga, buzishgamajburetadi. Ertao'smirlikpaytidayig'itvaqizlaryakkalikholatiniboshdankechiradi. Ularhis-tuyg'ularinihechkimgaaytishmaydi. O'zihaqidagivaatrofdagikishilarhaqidagiaxborot - muloqotusullarinivamazmunlimuloqotnitashkiletishgaintilishnibelgilabberadi. Buninguchunruhiytusdagimuayyanma'lumotlargaegabo'lishkerak. Harbirkishigaxosbo'lganruhiyxususiyatlarasabtizimituribilanbelgilanadivaavvalotemperamentda: ta'sirko'rsatishsur'atida, hamtabiiysignallarda (ovoz, yorug'lik, rang, hid, haroratningo'zgarishi), hamijtimoiysignallarda (so'z, voqea, o'tasezgirlikda, emotsionalko'zg'aluvchanlikda, tashvishliliqdarajasida, ekstraversiya, introversiya) namoyonbo'ladi. Ekstroversiyabilanintroversiyakishiningruhiytavsifisifatidamuloqotsohasidayorqinnamoyonbo'ladi. Ekstroversiya - individningtashqidunyoga, introversiya - ichkidunyogaqarashidir. Asabfaoliyatiningkuchlitipibilanbog'liqekstroversiyaxususiyatlariustunbo'lgankishilaranchakirishimli, aloqalar, tanishishlardoirasigamoyilbo'ladilar. Ularishtiyoqbilanyangitanishlarorttiradilar, shovqin - suronlidavralarniyoqtiradilar. Introvertlar - buasabfaoliyatiningzaiftipigamansubkishilardir. Ularo'zichkidunyolarigaberilishga, kechinmalargamoyillar. Atrofdagilardanko'ptashvishlanadilar, ularyaqinlarningtordoirasinima'qulko'radilar. "Ekstroversiya-introversiya" o'qiningo'rtalaridajoylashgankishilarpsixologiyadatsentrovertlardegannomniolgan. Ularme'yoridakirishimli, me'yoridayolg'izlikkamoyildirlar.

Nutqbilanishlashorqalihammuloqotgao'rgatishmumkin. Masalan, ovoznibalandchiqaribshe'ro'qish, hikoyanigapirishkabitreninglarhammuloqotnishakllanishigayordamberadi. Maktabgachayoshdagibolalarniesao'yinfaoliyatidavomidamuloqotgao'rgatishosonkechadi.

Muloqotgao'rgatishdao'yinvanoo'yin shakllariniqo'shibolibborishningahamiyatikatta:

1. Mashg'ulotlarganorasmiymuloqotelementlarinikiritish. Aynipaytdadidaktiko'yinlardanfoydalanish, ulardamuloqottashkilotchisirolinimuallimemas, o'quvchilardanbiribajarishi.

2. E'tibornijavobningijobiyjihatlarigaqaratish.

3.

Bolalaro’rtasidagiijtimoiymunosabatlarta’limtarbiyaishlarinioqilonayo’gaqo’yishdao’zigaxosxususiyatgaega.

.

2BOB O’YIN FAOLIYATI BOG’CHA TARBIYA YOSHI YETAKCHI FAOLIYAT SIFATIDA XUSUSIYATLARI

2.1 BOG’CHA YOSHIDAGIBOLALARO’YIN IINGPSIXOLOGIKXUSUSIYATLARI

Bog’chayoshdagibolalarning yetakchifaoliyatibuO’YIN dir. Bog’cha yoshidagibolalarningO’YIN faoliyatlarimasalasiasrlardavomidajudakupolimlarningDiqqatiniuzigajalbkilibkelmokda. Bog’cha yoshidagibolalaro’zlariningO’YIN faoliyatlaridaildamkadamlarbilanbilanolgakarabborayotgansermazmunxayotimizningxammatomonlariniaksettirishgaintiladilar.

Maolumki, bolaningyoshiulgayibmustakilxarakatkilishimkoniyatioshgansariuningatrofdaginarsavaxodisalarbuyichadunyoskarashikengayibboradi.Bog’chatarbiyayoshidagibolalarnieng asosiyva etakchifaoliyatlaridanbiriO’yin dir . Yetakchifaoliyatdebbolaning aynishuyoshida tez – tezko’zga tashlanibturadiganxatti – harakatiga aytamiz. Etakchifaoliyatshundayfaoliyatki, bufaoliyattufaylibolaningpsixikjihatdano’sishida jiddiyo’zgarishlaryuzberadi. Boshqacha qilib

aytganda , mana shunday asosiyfaoliyatjarayonida bolaningbarcha psixikprotsesslari anchagina o’sadi. O’yin bola hayotida manashunday asosiyfaoliyatlardanbiridir. O’yin shuqadaruniversial, shuqadarko’pqirraliva qudratlifaoliyatdirki, barcha yoshdagibolalarniO’yin danboshqa kamolga etkazishnitasavvuretishqiyin.

BolalarO’yin faoliyatlariningmohiyatiruspsixologlaridanL.S. Vigotskiy , S.K.Rubinshteyn , A.N.Leontьev, E.A.Arkin, D.B. Elkoninva boshqalarning asarlarida ilmiy asosda yoritibberilgan. Ruspsixologlario’z asarlarida burjua psixologlariningO’yin nazariyalariniqattiktanqid ostiga olishlaribilanbirga bolalarO’yin faoliyatlariningmohiyatinimaterialistik asosdailmiynuqtainazardantushuntiribberganlar. Bujihatdan , xususan, S.K.Rubinshteyn, A.N.Leontьev, E.A.Arkinlarning asoslaridiqqatga sazovordir.

BolaningpsixiktaraqqiyotiniO’yin siztasavvurqilishqiyin. Ma’lumkibolaningyoshiulg’ayib , mustaqilharakatqilishimkoniyati oshgansariuning atrofdaginarsa va hodisalardunyosihamkengayibboradi. Bolaningbog’chatarbiyayoshidagidavrida, uningfaoliyatdoirasiga atrofidagikuchi yetadigan, qo’lidankeladigannarsalardantashqari, kattalarningfaoliyatlariga doir, yaniularninghalimutlaqo aqllari yetmaydigan , jismoniyjihatdankuchlarietmaydigannarsalarhamkiradi. CHunkiularturmushtajriba-larining ozligiva binobarin , haddantashqariqiziquvchanliklaritufayli atrofdagihamma narsa va hodisalarnibilishga intilaveradilar.

Bog’chatarbiyayoshidagibolalaruchunmavxumnazariyfaoliyatning , ya’ninazariyyo’lbilanbilishfaoliyatiningbo’linishimumkinemas. Buyoshdagibolalarning atrofdaginarsalarnibilishfaoliyatlarifaqatbevosita harakatshaklida bo’ladi. Bog’chatarbiyabolalarininghaddantashqarifaol (betinim,harakatchan) ekanliklariningsababihamshundadir.

Bog’chatarbiyayoshdagibola atrofidaginarsalardunyosinibilishjarayonida shunarsalarbilanbevoisita amaliymunosabatda bo’lishga intiladi. Buo’rinda shunarsa e’tiborliki, bola bilishga tashnaligidan atrofdagio’ziningkuchi,aqli etadigannarsalarbilangina emas, balkikattalaruchunmansubbo’lgan,o’zinikuchiham, aqliham etmaydigannarsalarbilanham amaliymunosabatda bo’lishga, ya’nibilib olishga intilaveradi. Buningnatijasida bolaningxaddantashqaritez ortibborayotganturlariehtiyojlaribilanularningtorimkoniyatlario’rtasida keskinqarama – qarshilikyuzberadi. Masalanbola avtomashinani, tramvaynio’zixaydagisi,rostakam otga minibyurgisi,uchuvchubo’libsamolyotda uchkisi,rostakammilitsionerbo’lgisikeladi. Biroq , bola o’zidagibundayextiyojlarnibirortasinihamxaqiqiyyo’lbilanqondira olmaydi. CHunkibuyoshdagibolada bundaykasblarga mansubbo’lganmurakkabko’nikma va malaka yo’k,

bo'lishihammumkinemas. Buo'rinda tabiiybirsavoltug'iladi. Bolalarningtobora ortibborayotganturlicha extiyojlaribilanularningtorimkoniyatlario'rtasida qarama – qarshilikqandayyo'lbilanxalqilinadi? Buqarama – qarshilikfaqatbirgina faoliyat orqali,ya'nibolaningO'yin faoliyati orqaligina , xalqilinishimumkin. CHunkibirinchidan , bolalarningO'yin faoliyatiqandaydirmoddiymaxsulotishlabchiqarishga qaratilganemas. BolalarniO'yin ga undovchisabab (motiv)hamO'yin dankelibchiqadigannatijaga emas,(O'yin danko'pincha xechqandaynatija kelibhamchiqmaydi), balkishuO'yin protsessidagiturlixarakterlarga bog'liqdir. Ikkinchidanesa bolalarO'yin jarayonida o'zixtiyor-laridaginarsalarni, ularniqiziqtirgan, ammo kattalargagina mansubbo'lgannarsalarga aylantirib (cho'pni otqilib, stulchani avtomashina qilib) kuchlari etgancha erkinfaoliyatda bo'laveradilar. SHundayqilib , bolalar atroflaridagikattalaruchungina mansubbo'lgan , xalio'zlariningkuchlariham, aqllariham yetmaydiganjuda ko'pnarsalarnifaqatO'yin faoliyati orqalio'zlashtiradilar. O'yin orqaliularvoqelikdaginarsa va xodisalarnibiladilar.

O'yin bolalarxayotida shundayko'pqirralifaoliyatdirki , unda bolalarga mansubbo'lganmehnatham, narsalarhaqida tafakkurqilishham, san'atham , xayol, dam olishva xushchaqchaqlikmanbalarihammujassamlangandir, ya'nimana shuprotseslarnibarchasiO'yin faoliyatida namoyonbo'ladi. SHuninguchunhamO'yin bolalartalabqilayotgandarajadagito'la qonlixayotnita'mineta oladi. O'yin ningbolalarnimaftunetuvchikuchihamshundadir.

O'yin faqattashqimuxitdaginarsa va xodisalarnibilishvositasigina emas, balkiqudratlitarbiyavositasihamdir. Ijodiyva syujetliO'yin larda bolalarningbarcha psixikprotseslaribilanbirlikda individual (shaxsiy) xislatlarihamshaklllanadi. Mana shunuqtainazardanO'yin bog'chatarbiyadagita'lim – tarbiyaishlari orasida eng asosiy, markaziyo'rinda turadi. Demak , bog'chatarbiyadagita'lim – tarbiyaishlarinimuvaffaqiyatiko'pjihatdanbolalarningO'yin faoliyatlarinimaqsadga muvofiqtashkilqila biliishga bog'liqdir.

Bog'chatarbiyayoshdagibolalarO'yin lariquyidagicha psixologikxususiyatlarga ega.

-Bog'chatarbiyayoshidagibolalarO'yin lariningbirinchiharakterixususiyati, O'yin tematikasinixaddantashqarisermazmunligiboyligidir.

Bog'chatarbiyayoshidagibolalar

-O'yin faoliyatlariningikkinchixarakterlixususiyatiboalalrO'yin larida milliytuyg'ularning aksetishidir.

Bog'chatarbiyayoshidagibolalar

-O'yin lariningu chinchixususiyati – O'yin jarayonida vatanparvarliktuyg'ulariningnamoyonbo'lishidadir. O'rta va katta bog'chatarbiyayoshidagibolalarVatanimizningpoytaxtiToshkentnijuda yaxshibiladilarva

unisevadilar, shutufayliO'yin choklardanzo'rmaroqva g'ururbilanyasaydilar. Bundantashqari , turlimillatbolalaritusida yasalganqo'g'irchoqlaryasashga intiladilar.

-Bog'chatarbiyayoshidagibolalarO'yin iningkeyingixususiyatibarcha jarayonlariningdiqqati, sezgiva idroki,xotirasi,tafakkurva nutqi ,xayoli,xis – tuyg'uirodasi,xarakterivaqobilyatiningnamoyonbo'lishidir.

SHundayqilib , bolaningO'yin faoliyatiunihartimonlama shakllantiruvchi , barcha psixikjarayonlariva psixologiyaxususiyatlarinirivojlantiruvchi etakchifaoliyatbo'libxisoblanadi.

Bog'cha yoshidagibolaatrofidaginarsalardunyosinibilishjarayonidashunarsalarbilanbevositaamaliymunosobatgabulishigaintiladi. Buurindashunarsaxarakterlikibolabilishgatashnaligidanatrofdagiuziningxaddisigadigannarsalaribilanginaemas, balkikattalaruchunmansubbulganuziningkuchixam yetmayligan, xaddisigmaydigannarsalarbilanxamamaliymunosobatdabulishgaintiladi. Masalan: bolaavtomashinani, tramvayniuzixaydagisi, rostakamotgaminibyurgisi,uchuvchibulibsamolyotdauchgisivarostakammilitsionerbulgisikeladi. Biroktabiiykibolauzidagibundayextiyojlarningbirontasinixamxakikiyyulbilankondiraolmaydi.Buurindasavoltugiladi. Bolalarningtoboraortibborayotganturliextiejlaribilanularningtorimkoniyatlariurtasidagikarama - karshilikqandayyulbilanxalkilinadi?BukaramakarshilikfakatginabirginafaoliyatorkaliyaonibolaningO'YIN faoliyatiorkaliginaxalkilinishimumkin.Bunishubilanizoxlabberishmumkinki, birinchidan, bolalarningO'YIN faoliyatiqandaydirmoddiymaxsulotishlabchikarishgakaratilganfaoliyatemas.SHuninguchunbolalarniO'YIN gaundovchisabab(motiv) kelibchikadigannatijabilanemasbalkishuO'YIN jarayonidagiturlixarakatlarningmazmunibilanboglikdir. Ikkinchidanesa, bolalarO'YIN jarayonidauzixtiyorlaridaginarsalarni, o'zlarinikiziktirgan, ammokattalargaginamansubbulgannarsalargaaylantiribxoxlaganlarichaerkinfaoliyatdabuladilar. BolalarningO'YIN faoliyatlariularningjismoniyvapsixikjixatdangarmonikravishdarivojlantirishuchunbirdanbirvositadir. O'YIN bolalarxaetidashundaykupkirralifaoliyatki, undakattalargamansubbulganmexnatxam, turlinarsalarxakidatafakkurkilish, xomxayol, damolishvaxushchakchaklikmanbalarixammujjasamlangandir, yaonimanashujarayonlarningbarchasiO'YIN faoliyatidaanikbo'ladi. SHunixamtaokidlabutishkerakkiO'YIN fakattashkimuxitdaginarsaxodisalarnibilishvositasiginaemas, balkikudratlitarbiyavositasixamdir.IjodiyvasyujetliO'YIN

lardabolalarningbarchapsixikjarayonlaribilanbirgalikdaularningindividualxislatlarixamshakllanadi. Demak, bogchadagitaolimtarbiyaishlariningmuvaffakiyatiko'pjixatdanbolalarningO'YIN faoliyatlarinimaksadgamuvofiktashkilkilaborishgaboglikdir.

SHundaykilib, O'YIN bolalarxayolitomonidanyaratilgannarsaemas, aksinchabolalarxayolininguziO'YIN jarayonidayuzagakelibrivojlanadigannarsadir.

SHunixamaytibutishkerakki, fan-texnikamislsizrivojlanganbizningxozirgizamonamizdagiyaratilanayotgan, xayratdakoldiradigannarsalarbolalargaguyobirmuojizadekkurinadi.Natijadaularxamo'zlariningturliO'YIN larijarayonidauxshatmakilib (ya'nianalogiktarzda) xarxilxayoliynarsalarniuylabchikaradilar(ucharot, mashinaodam, gapiradigandaraxtkabi). Bundantashkari, bolarningturlixayoliynarsalarniuylabchikarishlariyanashunibildiradiki, ularo'zlariningxarturliO'YIN faoliyatlaridafakatatroflaridagibornarsalarniemas, balkiaynichogdaextiyojlaritalabkilayotgannarsalarnixamaksettiradilar.

BolalarningO'YIN faoliyatlaridaxarxilxayoliyvaafsonaviyobrazlarniyaratishlaridanshundayxulosachikarishmumkin: odamning (shujumladanbolalarningxam) tashkimuxitdaginarsavaxodisalarniaksettirishjarayonlaripassivjarayonemas, balkifaolxamdaijodiyyaratuvchan, uzgartiruvchanjarayondir.

BolalarO'YIN faoliyatlariningyanabirajoyibxususiyatishundaniboratki, O'YIN jarayonidabolaningkiladiganxatti-xarakatlarivabajaradiganrollarikupinchaumumiylikxarakterigaegabo'ladi.

Bunishundaytushunishkerakki, bolauziningturli-tumanO'YIN laridafakatuzigatanishbulganyolgizbirshofyorning, vrachning, militsionerning, tarbiyachining, uchuvchiningxatti-xarakatlariginaemas, balkiumumanshofyorlarning, vrachlarning, tarbiyachilarningxamdauchuvchilarningxatti-xarakatlariniaksettiradi. Albatta ,turmushtajribalarivafaoliyatlaridoirasijudacheklangankichikyoshdagibolalar(ba'zankichikgruppa bolalarixam) o'zlariningO'YIN laridakonkretodamlarnivaularningxarakatlariniaksettiradilar. (Masalan, oyisini, adasini,akasini, tarbiyachisinivashukabi). Urta, kattaBog'cha yoshidagibolalarningO'YIN laridaesabundayobrazlarumumiylikxarakterigaegabulaboshlaydi.

Bog'cha yoshidagibolalarningO'YIN lariatrofdaginarsavaxodisalarnibilishkurolibulishbilanbirgayuksakijtimoiyaxamiyatgaxamega.

Boshkacharokkilibaytganda, O'YIN kudratlitarbiyakurolidir.BolalarningO'YIN lariorkaliulardaijtimoiyfoydali, ya'niyuksakinsoniyxislatlarnitarbiyalashmumkin. Bundantashkari, agardabizbolalarningO'YIN ifaoliyatlarinitashkaridankuzatsak, O'YIN jarayonidaularningbarchashaxsiyxislatlari(kimningnimagakuprokkizikishi, kobiliyati,

irodasitemperamenti) yakkolnamoyonbulishinikuramiz. SHuninguchunbolalarningO'YIN faoliyatlariularniindividualravishdaurganishuchunjudakulayvositadir.Kichikbog'chayoshdagibol alarodatdao'zlariyolgizuynaydilar.PredmetlivakonstruktorliO'YIN larorkalibuyoshdagibolalro'zlariningidrok,xotira , tassavur ,tafakkurxamdaxarakatlayokatlarinirivojlantiradilar.SyujetlirolliO'YIN lardabolalarasosano'zlarixarkunikurayotganvakuzatayotgankattalarningxatti – xarakatlariniaksettiradilar.4-5 yoshlibolalrningO'YIN iasta – sekinlikbilankollektivxarakterniolaboshlaydi. BolalarningindividualxususiyatlarinixususanularningkollektivO'YIN lariorkalikuzatishkulaydir. BuO'YIN lardabolalarkattalarningfakatpredmetlargamunosabatiniemas, balkikuprokuzaromunosabatlariniaksettiradilar. SHuningdek, kollektivO'YIN dabolalarbirgruppaodamlarningmurakkabxayotiyfaoliyatlariniaksettiradilar. Masalan, «poezd» O'YIN iolaylik. Bundamashinist, parovozgakumiryokuvchi, provodniklar, kontrollyor, kassir, stantsiyaxodimlarivayulovchilarbo'ladi. BolalarningmanashukabikollektivO'YIN lariartistlarningfaoliyatigauxshaydi. CHunkikollektivO'YIN dagixarbirbolauzroliniyaxshiadoetishgaintilishbilanbirgaO'YIN ningumumiymazmunidanxamchetgachikibketmaslikkatirishadi. Buesa ,xarbirboladanuziningbutunkobiliyatiniishgasolishnitalabetadi. MaolumrollargabulingankollektivO'YIN bolalardankat'iykoidalargabuysunishivaayrimvazifalarniuxshatibbajarishnitalabetadi. SHuninguchunbolalarningbundaykollektivO'YIN laripsixologikjixatdankattaaxamiyatgaega. CHunkibundayO'YIN larbolalardairodaviylik, muammolilikO'YIN koidalariga, tartib-intizomgabuysunishvashukabiijobiyxislatlarnitarbiyalaydivarivojlantiradi KattaBog'cha yoshidasyujetli-rolliO'YIN larrivojlanadi,lekinendabuO'YIN laruzmazusiningboyligivaxilma-xilligibilanfarklanadi.BuO'YIN larjarayonidabolalrdaliderlikyuzagakelaboshlaydi,shuningdektashkilotchilikkunikmavamalakalar irivojlanaboshlaydi. Bubog'chayoshdagibolalarshugullanadiganijodiyfaoliyatlarorasidatasviriysan'atningxamaxamiya tijudakatta.Bolaningtasavvuretishxarakterigakurauningatrofxayotniqandayidroketishi, xotira, tasavvurvatafakkurxususiyatlarigabaxoberishmumkin. KattaBog'cha yoshidagibolalarchizganrasmlarularningichkikechinmalariruxiyxolatlari, orzu, umidvaextiyojlarinixamaksettiradi. yoshdagibolalarrasmchizishgaxamnixoyatdakizikadilarRasmchizishbolalaruchunO'YIN faoliyatininguzigaxosbirshaklibulibxisoblanadi. Bolaavvalokurayotgannarsalarini, keyinchalikesauzibiladigan,xotirasidagivauziuylabtopgannarsalarnichizadi.

Kattabog’chayoshdagibolalaruchunmusobakajudakattaaxamiyatgaegabulib,aynanshundayO’YIN lardamuvafakkiyatgaerishishshakllanadivamustaxkamlanadi.Buyoshdagibolalaruchunengyokiml mvakt- yutishvamuvaffakiyatbulganmusobakaO’YIN lariningxamaxamiyatijudakatta.

Kattabog’cha yeshdagibolalaruchunmusobakalarjudakattaaxamiyatgaegabulib, aynanshundayO’YIN lardamuvaffakiyatgaerishishmotivlarishakllanadivamustaxkamlanadi. Buyoshdagibolalaruchunengyokimlivakt-yutishvamuvaffakiyatbulganmusobakaO’YIN lariningxamaxamiyatijudakatta.

KattaBog’cha yoshidakonstruktorlikO’YIN lariasta-sekinlikbilanmexnatfaoliyatigaaylanibboradi. O’YIN dabolaelementarmexnatkunikmavamalakalariniegallayboshlaydi, predmetlarningxossalarinianglayboshlaydi, amaliytafakkurrivojlanaboradi.

3-7yoshlibolalarpsixikrivojidabadiiy-ijodiyfaoliyatbulganmusikaningxamaxamiyatixamjudakatta.Musikaorkalibolalarashulaaytishga, musikaoxangigamosritmikxarakatlarkilishgaurganadilar.3-7 yoshdavridabolalarasosiyfaoliyatikuyidagiketma-ketlikdakeladi:

- predmetlarniurganish,
- individualpredmetliO’YIN lar, kollektivsyujetli-rolliO’YIN lar,
- individualvaguruxiyijod,
- musobakaO’YIN lar,
- mulokotO’YIN lar,
- uymexnati.

Bog’cha yoshidagibolalarningO’yin faoliyatlarixaqidagapirarekanmiz, albattaularningO’yin chogimasalasigaxamto’xtabo’tishkerak.

BolalargaO’yin choklarniberishdaularningyoshxususiyatlarini, tarqkiyotdarajalarinivaaynipaytdaularniko’proknimalarqiziqtirishinixisobgaolishkerak.

Maolumki, 1-3 yoshbolalarxalitashkimuxitnijudaozuzlashtirganlar. Ularxalixattokinarsalarningrangini, xajminixamyaxshiajrataolmaydilar.SHuninguchunulargakugirchokbilanbirgaxarxilranglikiykim, laxtakmatolarxamberishkerak. Ayniksa.kizbolalaruzkugirchoklarinixarxilranglimatolargaurab, rumolkiliburatibmashkkiladilar. Ugilbolalargaesa, xarxilrangli, bir-biriningichigasigadigankutichaO’YIN choklarniberishfoydalidir.

O’YIN faoliyatibolalarniinsoniyatningijtimoiytajribasiniegallashningfaolshaklibulganta’limfaoliyatigatayyorlaydi.Odambirdanigaijtimoiytajribaniuzlashtirishgakirishaolmaydi.Ijtimoiytajribalarnifaolegallashuchunodamavvalo yetarlidarajadanutkniegallaganbulishi, ma’lummalakalar,

ukuvlarvaelementartushunchalargaegabulishikerakbo’ladi. BulargabolayukoridabatafsilkursatibutganimizdekO’YIN faoliyatiorkalierishadi.O’yin faoliyatibolahayotida, uningjismoniy, ruhiy, aqliykamolatga yetishidamuhimvositalardanbirihisoblanadi. O’yin orqalibolalartafakkur, tasavvur, xotira, diqqatikabibarchapsixikjarayonlaririvojlanadivaatrof - muhithaqidagibilmiyanadakengayibboradi. Bog’chata’limmuassasasidaO’yin faoliyatidanto’g’rivaunumlifoydalanish, har - biro’tkaziladiganmashg’ulotlarvasayrfaoliyatiningsamaradorliginioshiribboradi. Bog’chatarbiyamuassasalaridaO’yin faoliyatiturlixilshakldavoqeaband - ijroli, harakatli, ta’limiy, musiqiy-ta’limiykabiyo’nalishdaolibboriladi. O’yin bolalaruchunqiziqarli, mazmunlibo’lishiuchuntarbiyachiO’yin qoidasibilanyaqindantanishbo’lishikerak.

O’yin mashg’ulotlaridanvoqeaband - ijroliO’yin larorqalibolalartafakkurikengayadivaqiziqishlaririvojlanadi. RolliO’yin larorqalibolalargaularniqurshabturgankishilarningkundalikhayoti, o’zaromunosabatlari, turmushkechirishyo’sinlaribilantanishibboradi. Bolalarhamishakattalargataqlidkilishadi, qo’g’irchog’inierkalayotganqizchaonasiningso’zinitakrorlaydi, qo’g’irchog’inibeshikkabelaballakuylaydi, manashubirginaO’yin orqaliundaoilasharoitidagiko’nikmalarhosilbo’layotganliginikuzatishimizmumkin. Bundantashqari "SHifokor", "Sartaroshxona", "Do’konda", "Quruvchilar", "Tikuvchilar", "Bog’cha", "Maktab - maktab" kabiO’yin larorqalibog’chatarbiyayoshidagibolalarqalbidakasbgaqiziqish, faollik, o’zgalargamehnatigahurmat, ahilvainoqlilik, shirinsuhanlikkabihislatlaro’stiribboriladi. Bolalaryoshigamosertaklardan, rusxalqertagi " SHolg’om", "Bo’g’irsok", o’zbekxalqertagi "ZumradvaQimmat", "Ikkiechki" kabilarnisahnalashtirish, qo’shiqlarni, she’rlarni, hazillarniyodoldirishbolaxotirasinimashqqildiradi, fikrnito’plashqobiliyatini, so’zboyligini, nutqfaoliyatini, estetikmadaniyatini, bolalardaijrochilikmahoratini, o’zigabo’lganishonchkabiqobiliyatlarnitarkibtopishigayordamberadi.

HarakatliO’yin larbolalardanepchillikni, chaqqonlikni, diqqatnibirjoygajamlashni,o’rtoqlaribilanxamkorlikdaxarakatqilishnitalabqiladi, sezgirliknitalabkiladi. XalqO’yin laridan "Ismingnieslabqol", "Ko’zbog’lagich", "Oqterakmi, ko’kterak", "G’ozlar", "Qushimboshi", "To’p-tosh", "Jami" O’yin lariorqalibolalardaharakatfaoliyatirivojlantirilibboriladi, mustaqilfaoliyati, jismoniyquvvatioshirilib, o’zligigaishonchruhio’stiribboriladi. SHuningdekturliO’yin choqlarbilanuynashtup, arkoncha, ot,arava, velosipedkabilarbilanuynaladiganO’yin larorqaliularqalbidamusobaqalashishhislariuyg’otibboriladi. Ayniqsato’pO’yin

laribolalarningbarchatanaharakatlarinirivojlanishigakattayordamberadi, shuninguchunto’plarrangiyorqinroq, yengil, yumshoq, bolalaruchuno’ynashgaqulaybo’lishikerak. Bolalarbilansportxonalaridaemaklash, sirpanish, tirmashibchiqish, arqontagidano’tishmashqlarinio’rgatishvashungadoirquyidagi: "Onatovuqvajo’jalar", "Arqongategmayo’tchi", "Olishish", "Tortishmachoq" kabiO’yin larnibolalargao’rgatishorqaliulardaishoragabinoanharakat, jamoabilano’ynash, qoidagaamalkilish, chamalash, diqqatnijamlashkabihususiyatlartarbiyalanadi.

Ta’limiyO’yin larorqaliboladamustaqillik, faollik, ijodkorlikmasalagaongliyondoshishmalakasio’stiribboriladi. O’yin ko’rgazmalilik, oddiydanmurakkabgao’tishusullariorqaliolibboriladi. Tarbiyachita’limiyO’yin larnio’tkazishdavomidabolaharakatinifaollashtiradi, mustaqilharakatqilishqobiliyatinishakllantiradi, O’yin danto’g’rifoydalanilsabolaningtafakkuri, nutqi, xotirasiya’ni, aqliytarbiyasigaasossolinadi. Ta’limiyO’yin larorqalibolalareshitish, kurish, sezisha’zolariorqaliturlinarsalarvaularniyasashdaishlatiladiginmateriallarningxossalarini, ularnibir - birigataqqoslashni, guruhlargaajratishnio’rganadilar. Ta’limiyO’yin larkichikguruhlardaquyidagixildao’tkaziladi.

O’yin choklarbilano’ynaladiganO’yin lar-"Ayiqlarganimakerak?", "Jajjioyoqchalarimiz", "Zumraduchunko’ylaklar" .

Stolustigaqo’yibo’ynaladiganO’yin lar- "Nimaqaerdayuradi?", "Menaytgannarsaniko’rsat", "Kimningqo’lidanimabor?".

Og’zakiusuldagita’limiyO’yin lar- "Qo’g’irchoqLolaxonnicho’miltiramiz", "Qo’g’irchoqLolaxonmehmongakeldi", "Ajoyibxaltacha", "SHaklinitop", "Ranginitop" kabiO’yin larkiradi.

Eshitishvako’risha’zolarinifaollashtirishuchun "Xilinitop", "Qaysidaraxtningmevasi?", "Nimaningpati", "Mevasinitop", "Onasinitop", "Mevalarvabarglar", "Domino", "Yovvoyivauyxayvonlari", "Ishlashuchunnimazarur", "Buuychadaqandayxayvonyashaydi","Bukimyokinima?" singariO’yin lardanfoydalanishmaksadgamuvofikbo’ladi. BuO’yin larorqalibolalardamevavasabzavotlar, xayvonlarvaparrandalar, yilfasllari,kiyim - kechakvaboshkalar, kabitasavvurlarboyitilib, kengaytirilib, kurishvaeshitish, esdasaqlabqolishxususiyatlaririvojlantirilibboriladi. Kattaguruhlardauynaladigan "Aytingbiztopamiz", "Topgantopag’on", "Oshqovoqpishdi", "LoyO’yin i", "Bog’bonlar" O’yin lariorqalimehnatgamuxabbatruhitarbiyalanibboradi.

2.2O’YIN LARORQALIBOLALARDADO’STONAMUNOSABATLARNIRIVOJLANTIRISH.

Jamiyatningma’naviytakomiliundagiamalgaoshiruvchita’lim-tarbiyaishlariningmazmuni, shaklivamohiyatigabog’liqdir. SHuboisdanhamta’limdagiyangilanishnirespublikamizdaamalgaoshirilayotganbosqichma-bosqichta’limtiziminipedagogiktalqinqilish, bujarayonnisamaralikechishningta’minlashzaruriyatiyuzasigakeladi.Ma’lumkibolalarning asosiyvaqtiO’yin bilano’tadi. O’yin bog’chayoshdagibolalarnihartomonlamarivojlanishiningmuhimvositasi, ularningasosiyfaoliyatibilanbog’lanadi. O’yin jarayonidabolashaxsifaoliyatisub’ektisifatidashakllanaboshlanadi. O’yin ningmehnatjarayoniasosidapaydobo’lganligivauningyoshavlodnimehnatfaoliyatigatayyorlashdag iroli, O’yin mazmunigabolashaxsinishakllanishidagiahamiyatidebbiladi.. Jamiyathayotidamehnatjarayonidabolalarkattalarmehnatigataqlidlashorqalio’ynaydigan, xuddishuO’yin keyinchalikbolalarmehnatfaoliyatigatayyorlashdamuhimbosqichbo’libhisoblanadi. «BoladastlabkiO’yin datevarak-atrofdagivoqea-hodisaga taqlidqiladi, O’yin ijtimoiyvoqealikniaksettiradi»-debizohlaganedi.R.Lesgaft.

Bog’chapsixologiyasidaO’yin-ijtimoiyfaoliyatixisoblanibkishilikjamiyatiningijtimoiytarixiyrivojlanishjarayonidapaydobo’ladi. O’yin doimohayotniaksettiradi. SHuninguchununingmazmuniijodiyvoqelikjarayonidir.O’yin

jarayoniasosidao'quvfaoliyatirivojlanadi. Bolayoshligidaqanchako'po'ynasa bumaktabyoshidao'qishgavakeyinchalikmehnatfaoliyatiga ijobiyta'sirko'rsatadi.

O'yin buyumli, gigienik, xissiyvoqealikdaharakatqilishvaunianglashiyoshlikdagijarayondir.

Uo'ziningkelibchiqish, yo'nalishvavoqealikhisoblanadi. O'yin bolafaoliyatini voqeligidir. Undamaqsadningmavjudi, sabablaramalgaoshirishvositalarningrejasi, harakatlarinatijasiningmavjudliginio'zigaxosligidir.Xususiyatningorasidasabablarnio'zigaxosligi asosiyhisoblanadi.O'yin jarayoni, irodasi, xissiyoti, ehtiyojivaqiziqishlari, ta'sirchanligixissiyotishakllanadi. BolalarniO'yin laro'ziningrang-barangligibilanajralibturadi. O'yin larnitashkiletilishibolalargata'sirko'rsatishi, O'yin larniturlarihamdakelibchiqishigako'raijobiy voqelikO'yin largabo'linadi. O'yin dao'ynaladiganharbirbuyumyokiO'yin choqo'ziningtashqiko'rinishigaegabo'lishi, narsaningasosiybelgisiniajratabilishimkoniniberishilozim. BundayO'yin larbolalarningnarsalarningshakli, hajmi, belgisi, sifatihaqidagibilimlarinikengaytiradi.

Bog'chayoshdagibolalarmuomilako'nikmalarinishakllantirishdaog'zakiso'zO'yin larikattaaxamityagaegadirUlarbolanieshitaolish, zudlikbilano'ynashjavobtopaolish, o'zfikrlarinitozavaaniqifodaetishgao'rgatish.bilanbirqatordatengdoshlaribilanaxborotalmashish, ulardagiio'zgarishlarvabuo'zgarishlargama'lumbirmunosabatbildirishgao'rganadi Yuqoridagiko'rsatibo'tilganO'yin turlarigadidaktikmaqsadvaO'yin materiallarining mavjudligigamuhimahamiyatkasbetadi. QoidaliharakatliO'yin larasosinibolaningijtimoiyrivojlanishgaqaratilgan harakatlartiziminiegallaydi. Bundaasosanyurish, yugurish, sakrash, chirmashibchiqish, uloqtirish, emaklashkabiharakatlarO'yin mazmuninibelgilaydi. Qoidali-harakatliO'yin larkelibchiqishigako'ra,

1.xalqmilliyO'yin lari

2.mualliflikO'yin larturigabo'linadi.

HarikkalaO'yin turidahamasosiymezonO'yin qoidasibo'ladi. HarakatliO'yin larharakatninganiqligi, ifodaligi, bolalardatezkorlik, epchillik, qo'rqmaslik, mardlikkabioliyjanoblikfazilatinitarbiyalabboradi. Ko'pchilikharakatliO'yin larjamoabo'libo'ynashgamos. Bujamoadauyushganxolatdaharakatqilishqobiliyatinishakllantiradi. QoidaliharakatliO'yin larnio'tkazishdabolalargarolnito'g'ritaqsimlashO'yin jarayoninikuzatibborish, ungarahbarlikqilish, o'zvaqtidayaxshiharakatlarnirahbatlantirishO'yin

nufuzinioshiradi. O'yin jarayonidaquvnoqkayfiyat, ijobiyxis-tuyg'ularyuzagakeladi. KichikyoshdagibolalaruchunO'yin sifatiochiqharakatgaegabo'ladi. Masalan: «To'tiquvla», «to'pniushlabol». KattayoshdagibolalaruchunO'yin maqsadi, qoidasivaO'yin nitashkiletishmurakkablashadi. QoidaliharakatliO'yin laravvaljismoniytarbiyamashg'ulotidao'ynaladi. So'ngraboshqajarayonlardatakrorano'ynatilishilozim. BolalarningijodiyqurilishO'yin larinitashkiletish. O'yin jarayonidao'zaromunosabatlardaahloqiymunosabatnio'ynayolishmadaniyatinishakllantirish, shuningdek, yozoyidaqush, suv, qishoyidaesaqorbilano'ynashgarahbarlikqilish. Qumbolalarnio'ynashlariuchunengqulayO'yin vositasibo'libhisoblanadi. Qummaxsusyashiklardahamsaqlanadi. Qumnisaqlashgagigeniktalablarqo'yiladi. 1.Qumturlixiltosh, shishalardantozalanganbo'ladi. 2.Bolalarningsalomatligigaxavfsolmaslikkerak. Kichikyoshdagibolalarniqumbilano'ynashlariuchunbayroqchalar, O'yin choqlartayyorlabqo'yishlarikerak. BuO'yin larbilankichikyoshdanboshlabshug'ullanishmumkin. Suvdaqo'g'irchoqnicho'miltirish, O'yin choqlarbilano'ynash, kattayoshdagibolalarqorbilano'ynaladiganO'yin larbolalardaquvnoqkayfiyatniuyg'otadi. Buninguchunyog'och, belkurakcha, qornitashishuchunqutichaortilganchanabo'lishikerak. Kattalaryordamidaqoruyumlaridanturlishakllar, qorbobo, qorqiz, hayvonlarningqiyofasiniyasaydilar. SahnalashtiruvchiO'yin lar, bubolalarningmustaqilijodiyO'yin turibo'lib, undabadiiyasarvahikoyalarbolalartomonidanrollargabo'linibijroetiladi. BuO'yin larbolalardairoda, intizomvao'zxatti-xarakatlariniboshqaraolish, boshqalarningharakatlaribilanhisoblashishkabiijobiyma'naviyxislatlarnishakllantiradi. SahnalashtirishO'yin lardabolalarO'yin jarayonigakiribboradilar, voqeavaertakqahramonlarningichkihayotigabevositaaloqadorbo'lganqahramonlik, jasurlik, mehribonlik, jonbozlik, jonkuyarlikkabiijobiyfazilatlarnio'zlarigayaqqolnamoyonqiladilar. Bujarayondabolalarningnutqfaolligi, lug'atboyligidunyoqarashikengayibboradi. Sahnalashtirishuchunbadiiyasar, ertaklartanlashkattayoshdagilardanbolalarningyoshxususiyatlari, qiziqishlari, istaklarinihisobgaolishnitalabetadi. O'yin dabolalarnikattaish-harakatningfaqattashqitomonigaginataqlidqildirma, balkiularniodamlarning, mehnatgabo'lgan munosabatlarigahamtaqlidqildirish, bolalardaaxillikbilano'ynayolishrollarinitaqsimlayolish, ko'zlaganmaqsadigaerishaolish, ko'nikmalarinitarbiyalash, tortinchoqvauyalchangbolalargaloyiqO'yin gaqo'shilishigayordamberishkerak.

BolalardaxayoltasavvurlarinioʼstirishulardamustaqilbironyangiOʼyin ijroetish, buOʼyin gakeraklinarsalarnitanlash, binolarqurish, baʼziOʼyin choqlarnioʼzqoʼlibilanyasash, badiiymashgʼulotlardaortirganmalakalarniOʼyin daqoʼllash, qoʼshiqlaraytish, sheʼrlaroʼqish, chizganrasmlardanvayasagannarsalardanfoydalanishistaginiuygʼotadi.

JamoaOʼyin ningpaydoboʼlishiuningmavzuvamazmunining ham, tuzilishinihamtezrivojlantirishvaoʼzlashtirishimkoninimavzuiningoʼzgarishidamaishiyOʼyin lardanmehnat, ishlabchiqarishsuyujetigaegaboʼlganOʼyin largasoʼngturliijtimoiyvoqeavahodisalaraksetirilayotganOʼyin largaoʼtiladi. Oʼyin ningmazmuni hamrivojlanadi. Kattayoshdagibolalarhayotidaharakatlarqarorlari, xilma-xilijtimoiymunosabatlar, hatti-harakatlarhamaksetaboshlaydi. Oʼyin larmavzuyidoirasiningkengayishi, ularmazmuniningteranlashuvi, Oʼyin shaklivatuzilishiningoʼzgarishigaolibkeladi.

Tayyorgarlikdavri, Oʼyin gakirishi, Oʼyin dagi harakatlarnimuhokamaqilish, asosiylarnibelgilabolishjarayonlarigaboʼlinadi. BujarayonlarOʼyin mazmuninitoʼlaroqifodaetaolishga, oʼzaroiliqmunosabatlarnioʼrnatishdakelishibolishdayordamberadi. Oʼyin nirivojlantirishuchunOʼyin gaqoʼyiladigantalablarmazmuninioʼzgartirishkerak. Oʼyin vaziyatinitanlashOʼyin garahbarlikqilishpedagogningmahoratiga, qiziqishigabogʼliq. Oʼyin larmazmunidoirasinikengayishi, ularmazmuniningteranlashuvi, Oʼyin shaklivatuzilishiga, oʼzgarishigaolibkeladi.

Bolalarrollartanlaboʼynaydilar. Suyujetli-roliOʼyin lardaxatti-harakatlarni, qoidalarniegallashasosida, roldamujassamlashtirilganahloqiyqoidalarhamoʼzlashtiriladi. Oʼyin dakishilarturmushga, ishlarga, jamiyatdagixulq-atvormeʼyorvaqoidalargaijobiymunosabatshakllantiradi. XuddishujarayondaOʼyin muomalamadaniyatidahamyuzagakeladi. AqliytarbiyaningasosiyvositalardanbirisyujetliOʼyin hisoblanadi. Undabolaatrof-muhitgavoqea vahodisalarniaksettiribxayolanularniqaytatiklaydi. Oʼyin ninghayolanvaziyatibolaningaqliyfaoliyatiningrivojlanishigadoimotaʼsirkoʼrsatadi. Oʼyin ningsanʼatgayaqinligisyujetlirolliOʼyin lardanestetiktarbiyadafoydalanishimkoniniyaratadi. BolaOʼyin dagiijodkorlikbilanbogʼliqboʼlgantuygʼularestetiktuygʼulargaijodiyOʼyin larbolalarningmustaqil, ijodiy, oʼzlarioʼylabchiqqanOʼyin majmuiydir. Bundanbolalaroʼztassurotlariborliqhayotidagitushunchalarivaungaboʼlganoʼzmunosabatlariaksettiradilar. IjodiyOʼyin larquyidagiturkumlargaboʼlinadi. Xujjatli — roli, drammalashtirilgan, qurilish, tabiatmateriallaribilanoʼynaladiganOʼyin lar. Oʼyin mazmuniningoʼzigaxosligiuningengmuhimxususiyatlaridanbiridir.

UlarbolalarkattalarijtimoiyhayotiningnamunasinioladiganfaoliyatituriO’yin ekanliginiasoslabberadilar.

IjodiyO’yin syujetlivamazmunininingrang-barangligi, ularnitavsiflashzaruriyatinikeltiribchiqaradi.

Maktabgacha davrda axloqiy tushunchalar borgan sari qa'tiylasha boradi. Axloqiy tushunchalar manbai sifatida ularning ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullanayotgan kattalar, shuningdek, tengdoshlari ham bo'lishi mumkin. Axloqiy tajribalar asosan muloqot, taqlid qilish, jarayonida, kattalarning maqtov va tanqidlari ta'sirida o'tadi hamda mustahkamlanadi. Bu baho va maqtovlar bolaning muvaffaqiyatga erishishiga bo'lgan harakatlarining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bog'cha yoshidagi davrda bolalarda muloqotning yangi motivlari yuzaga keladi, bu shaxsiy va ishbilarmonlik motivlaridir. Shaxsiy muloqot motivlari — bu bolani tashvishga solayotgan ichki muammolar bilan bog'liq, ishbilarmonlik motivi esa, u yoki bu ishni bajarish bilan bog'liq bo'lgan motivlardir. Bu motivlarga asta-sekinlik bilan bilim, ko'nikma va malakalarni egallash bilan bog'liq o'qish motivlari quyidagi: 3-3,5 yoshlar oralig'ida o'zlarining muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklariga o'z munosabatlarini bildiradi va bu munosabat, asosan o'zlariga beradigan baholar asosida shakllanadi. 4 yoshli bolalar esa, o'z imkoniyatlarini real baholay oladilar. Lekin, 4-5 yoshli bolalar hali shaxsiy xususiyatlarini idrok etishga va baholashga qodir emaslar, shuningdek o'zlari haqida ma'lum bir xulosani bera olmaydilar. O'z-o'zini anglashi layoqati katta bog'cha yoshida rivojlanib, avval u qanday bo'lgani va kelajakda qanday bo'lishini fikrlab ko'rishga harakat qiladilar. Maktabgacha tarbiya yoshidagi bola shaxsini tadqiq qilish juda murakkab jarayondir, chunki ko'pgina shaxsni tadqiq qilish metodlari, katta yoshli odamlarga mo'ljallangan va bolani o'z-o'zini tahlil qilish imkoniyatlariga asoslanmagan. Bundan tashqari psixodiagnostika yordamida o'rganaladigan shaxs sifatlari maktabgacha tarbiya yoshida to'liq shakllanmagan va beqarordir. Bolalar psixodiagnostikasi ixtiyorida faqat maxsus proektiv metodlar ya'ni bolani yutuqqa erishish motivlari va xavotirlanish holatlarini o'rganish metodlari mavjuddir yoki shaxs sifatlarini baholashda ekspert metodlaridan foydalanish mumkin. Bunda ekspert sifatida bolani yaxshi biladigan kattalar, tarbiyachilar, ota-onalar maydonga chiqadilar.Faqat ana shunday tarzda bolani shaxs sifatlariga baho bera olish imkoniyatlariga ega bo'lamiz. Birinchi metodikamiz bolalardagi yutuqqa erishish motivining taraqqiyot darajasini baholashga mo'ljallangan.Bunda maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarning har-xil vaziyatlardagi faoliyatida muvaffaqiyatga faol intilishlari tadqiq qilinadi.Yutuqqa erishish motivi shaxsga tug'ma holatda berilmaydi. Balki maktabgacha tarbiya yoshida shakllanib borib, bola maktabga qabul qilinayotgan davrga kelib, bola beqaror shaxs sifatiga aylanishi mumkin.5-6 yoshli bolalarda, ushbu ehtiyoj ularning individual sifatlarida bir-biridan juda katta farqlanadi.Bunda yutuqqa erishish motivi kuchli bo'lgan bolalar asosan hayotida juda katta

muvaffaqiyatlarga erishadilar.Agar ushbu ehtiyoj sust rivojlangan bo'lsa, u holda omadsizliklardan qochish motivi bolalarda yuqori o'rinda turadi.

2.3BOLALARBILANO’TKAZILADIGANO’YIN - MASHG’ULOTLARNIREJALASHTIRISHVAULARNIO’TKAZISH

O’yin bog’chayoshidagibolalarningasosiyfaoliyatibo’lib, uorqalibolashaxssifatidashakllanadi. O’yin bolalarningkelajakdagio’quvvamehnatfaoliyati, kishilargatmunosabatningqaydarajadashakllanibborishinibelgilaydi.O’yin faoliyatiasosidaboladagibilishfaoliyatirivojlanadi, bolaqanchayaxshio’ynasa, umatabdashunchalikyaxshio’qiydi.

PsixologlarO’yin nibog’chayoshidavrida yetakchifaoliyatdebhisoblaydilar. O’yin dabolashaxsininghammatamonibir-birigao’zarota’siretganholdashakllanadi.

O’ynayotganbolanikuzatibuningqiziqishlarini, tevarak-atrofto’g’risidagitasavvurlarini, kattalargavao’rtoqlarigabo’lganmunosabatinibilibolishmumkin.

O’yin bolalarnijismoniytamondantarbiyalashtizimida, matabgachata’limmuassasasiningta’lim-tarbiyaishida, axloqiy, mehnatvaestetiktamondantarbiyalashdakattao’rintutadi.

O’yin dayoshorganizmgaxosbo’lgantalabvaehtiyojlarqoniqtiriladi, hayotiyfaollikortadi, birdamlik, tetiklik, quvnoqliktarbiyalanadi. SHundayekan, harbiro’yni-mashg’ulotinito’g’rirejalashtirishmaqsadgamuvofiqdir.

O’yin mashg’ulotlarnirejalashtirayotgandahardoimmaqsadnihamdamashg’ulotdankutilayotgannatijalar nianiqlabolishmaqsadgamuvofiqbo’laredi. SHundanso’ngmaqsadgaerishishuchunqaysiO’yin , topshiriqyokimashqdanfoydalansayaxshiroqsamaraberishianiqlabolinadi.buninguchunquyidagilar niinobatgaolishzarur:

- Tanlabolinganma’lumotlarningo’zarobog’liqligihamdaketma-ketligi;
- Soddadanmurakkabgaqarabintilish;
- Turlixillilikkae’tiborberish (nutqiyfpoliyatniturliharakatlarbilan, tinchO’yin larniharakatliO’yin larbilanuyg’unlashtiribturish);
- Guruhiyyokikichikguruhlaruchunmashg’ulotlarnitashkilqilish. Tarbiyachiqachonkattaguruhbilanhamdaqachonkichik (6-8 boladaniboratguruh) guruhbilanishlashlozimliginihaletmog’idarkor;

- Mashg'ulotlarningvaqtchegaralarinianiqlabolish (qaysivaqtdabolalarbilanshug'ullanasizvaqanchavaqtdavomida).

Mashg'ulotlardavomidabolalaro'zfikrlarinibildirishimkoniyatigaegabo'lganlaridaginamash g'ulotlargabo'lganqiziqishlarivao'zaroishonchlarioshibboradi.

GuruhiyO'yin - mashg'ulotlarirejalarigamashg'ulotboshidahammashg'ulotdavomidahamo'zgartirishlarkiritibbori shmumkin.

O'yin -mashg'ulotlarningqatortamoyillarimavjudbo'lib, ularningasosiylariquyidagilar:

1.O'yin lardaerkinishtiroketish.

2.O'zarohurmat.

3.O'yin qoidalarinianglabolish.

4.Refleksiya.

O'yin daerkinishtiroketishtamoyili-agarO'yin qiziqarlivaquvnoqkayfiyatbag'ishlovchibo'lsa, harbirbolabuO'yin daishtiroketishgaintiladi. Qandaydirsabablargako'rabolaO'yin daishtiroketishdanboshtortsa, uo'ynashimumiknbo'lganboshqabirO'yin nitaklifetishmumkin. BolalargaO'yin danbemalolchiqishlariapungaqaytishlarigaimkoniyatyaratishlozim.

O'zarohurmattamoyili – buo'zaromunosabatlardagiqoidagao'xshashdir, ya'niharbirO'yin ishtirokchisio'zfikrinierkinbildirishga, tanlashxuquqigaega, hammaningfikrieshitib-tinglanadi.

O'yin qoidalarnianglab yetish – mashg'ulotniboshlashdanoldinbolalarO'yin - mashg'ulotmaqsadlari, qoidalaribilantanishtiriladi. Agardabolalarningayrimlaribunarsalarnianglab yermasa, O'yin - mashg'ulotlarqoidalaritakrortushuntiriladi.

Refleksiya – olinganbilimvako'nikmalarnimustahkamlashmaqsadidaqaytaaloqao'tkazishmuhimdir. O'yin - mashg'ulotiyakunidaboshlovchibolalarbilanxulosayasaydi. Bolalardanko'proqnimalaryoqqani, nimalarma'lumbo'lmaganivanimalarnio'rganganligiso'raladi.

Xulosadankeyinyakuniymashqnibajarishmumkin. Masalan, bolalardoirabo'libturib, qo'llariniushlashadi. Hammako'ziniyumib, yoqimlinarsalarhaqidao'ylaydi. SHundanso'ngboshlovchiko'ziniochadivao'ngtamonidagibolaningqo'linisiqibqo'yadi. Bubolao'znavbatidako'ziniochib, qo'shnisiningqo'linisiqadi. Mashqshutariqabarchabolalarko'zlariniochgunlarichadavometadi. Oxiridabolalarninghammalaribiron-birqo'shiqnikuylashlarihammumkin.

HamkorlikdaO'tkaziladiganO'yin larbolalarningbir-birlarigayaqinlashishlariga, birlashishlarigahamdakayfiyatniko'tarishgaxizmatqiladi. AynanO'yin

lartarbiyachiganisbatanbolalarningishonchivamoyilliklariniqozonishgayordamberadi. QuyidasizningdiqqatingizgabirqanchaO'yin larnihavolaetamiz.

"Hayvonotolamida" bumashg'ulotuchunuch-to'rttahayvonnigsuratikerakbo'ladi. (suratlar, albatta, ranglivatiniqbo'lishikerak). Busuratlarnibolagako'rsating. Rasmdagiharbirhayvonningqandayovoz (masalan, itningvovillashi, sigir "mu-u-u", echki "me-e-e" vah.k.) chiqarsa, sizhamshundayovozchiqaring. Keyinesabutovushlarnibolangizbilanbirgalikdachiqaring. Asta-sekinbuhayvonlarniodamlarnimauchunuydaboqishlarihaqidabolangizgagapiribbering. Birnechamuddato'tgach, bolalardanyovvoyihayvonlarbilantanishtiring. Uyhayvonlarivayovvoyihayvonlarhaqidatushunchaberibo'tarekansiz, aslobolalarni "Hoziruseni yebqo'yadi" yoki "Aytganimniqilmasang, ungaberibyuboraman", debqo'rqitmang. Aksholda, bolaniqo'rqoqqilibqo'yishingizyokibukabimashg'ulotlardanbezdiribqo'yishingizmumkin.

"Predmetlarniyig'ish".Bolangizningqo'ligasavatchabering. Yergaesabirnechaxilyorqinrangdagipredmetlarniyoyibchiqing. Bolaningqimladiganishibirxilrangdagipredmetlarniterishbo'ladi. To'g'ri, bolalarhaliranglarningnominibilmasligimumkin, lekinudastlabko'rsatilganrangdagipredmetlarnisavatchagaterishikerak. Agarbolangizboshqarangdagipredmetnihamsavtchagatashlabyuborsa, burangningboshqaekanliginitushuntiring. O'yin boshidafaqatikkitarangdagi, keyingisafaryanaboshqaranglipredmetlardanfoydalanishingizmumkin. BuO'yin bolaniranglarnibir-biridanajrataolishgayordamberadi. O'yin paytidaasta-sekinlikbilanranglarningnominitkrorlabturishlozim.

2-3 yoshgato'lganbolalarjudaqiziquvchanbo'lganligiuchunulartamonidanberilganharbirsavolgaerinm asdan, aniqjavobberishgaharakatqilishkerak. Aniqjavobberishbilanbirgaso'zlarnisoddavaravontarzidabayonetishingizlozim. Ko'pinchabudavrdakichkintoylaro'zlariniboshqaraolmaydilar. Kattalarningto'g'ridan-to'g'ri "Jimtur!", "Jimo'tir!" yoki "To'polonqilma!" kabibuyruqohangidagigaplarivanasihatlariulargata'sirqilmaydi.

Hechahamiyatberganmisiz, avtobusyokiboshqatransportvositasidaketayotganonalarbolalarning: "Bunima?", "Nega", "Negaunaqa?", "Manabunaqabo'lsa-chi?"kaьisavollarigato'g'rivatushunarliqilibjavobberishgaharakatqiladilar. Bolakayningberayotgansavollarihamo'rinlivamantiqanto'g'ri. CHunkiavvalbubolaningsavollarigajavobberibginaqolmay,

ma’lummiqdordama’lumothamberibbo’lgan. Endibukichkintoyningtabiatvaatrof-muhitbilanqiziqishiyanadaortaveradi. Natijada, bolaninganfaqatnutqi, balkitafakkurihamdanarsalarhaqidagitasavvurihamortibboradi. Boshqaonalaresanavbatkutibo’tirganlaridami, transpordaketayotganlaridamibolalarningberayotgansavollarigajovobbermay, ularnijerkib: “Blimadim, jimtur, jimo’tirasanmiyokiyo’qmi?” debkoyibberadilar. Buningnatijasidabolalarningqiziqishlariastaso’nibboradi. Buesa, ularningruhiyatiga, nutqining, tafakkuriningrivojigasalbiyta’siretadi. Birnechayillardanso’ngbundayonalar “Bolamhechnarsabilanqiziqmaydiyokinutqidakamchiligibor” kabishikoyatlaribilanpsixologulogapedlargamurojatqilishadilar, lekinbuningasosiysaabbibilanqiziqmaydilarvasababchisio’zlariekanliklariniumumanxayollarigahamkeltirishmaydilar. Vahollanki, kichkintoylarbilanyo’ldaketaturibhamularnihartamonlamarivjlantirishmumkin. Bironpredmetningnominiayting, masalan, etik. Kichkintoylaresaetiknimalar (shnur, zamok, poshna, charmvah.k.)danibotarekanliginitoposhikerak. Yokimashina (g’ildirak, eshik, o’rindiq), daryo (baliqchi, suv, baliq, sohilvah.k.).

YanabirO’yin . Bolalarbilanketaturibyokio’tirganda, ungabirso’zaytasiz, uesauningichidanimaborliginitopishikerak. Masalan, uy. Uyningichidanimabor? Javonyokitelevizor. Sumka-karmon, karmon-pulvah.k.

Bolalarbilano’zigaxostoposhmoqO’yin larinio’ynishhamyaxshinatijaberadi. Birhayvonningobrazinita’riflang: uzunxurtumi, dumi, katta-kattaquloqlaribor. Agarbolabuhayvonningfilliginiaytishgaqiynalsa, uningkattahayvonekanliginihamaytibo’ting. Yoki “To’rttaoyog’i, suyanchig’i, o’rindig’ihambor, bunima?” degansavolbering. Udarrovbuningustulekanliginiaytadi. Agarbolatoposhmog’ingizgajavobberishgaqiynalsa, uning yeyiladigannarsamiyokiyo’qmi, qaerdabo’lishiniaytibo’ting. So’ngrao’zigaxostopishmoqlarnibolalarsizgaaytishi, sizesaunitopishingizkerak.

3 yoshlibolalarbilan “CHapak-chapak” O’yin inio’ynashmumkin.

Birnechaso’zlarniayting, masalan, tog’tracha, kuchukcha, qalam, kitobvah.k. Jonlinarsaaytilganda, bolalarqarsakchalishikerak. BuO’yin niyanaboshqachausuldahamo’ynashmumkin. Masalan, yumshoqyokiqattiqnarsaningnomiaytilgandachapakchalinishikerak. So’zlarnibirgalsizaytasiz, birgalkichkintoyingiz. O’yin gayanaboshqalarhamqo’shilishimumkin. SHundaO’yin yanadaqiziqarliroqbo’ladi.

“Uchinchisiortiqcha” 1.Kattalaruchtaso’zaytishlarikerak. Masalan, “burgut”, “chumchuq”, “yo’lbars”. Bolaaytilganso’zlarningbarchasijonliekanligini, lekinburgutvachumchuq-qush, yo’lbarsesahayvonekaniniaytishikerak.

2.Bolaga “sut”, “sharbat” va “pechenье” so’ziniaytishingiz, bolaesabularningbaarchasi yegulikekanini, lekinsutvasharbatichilishini, yepchenье yeyilishiniaytishilozim. BoshidabolabuO’yin gaunchatushunmasligimumkin, lekinsizungayordamlashibnimajonli, nimajonsiz, yeyiladigan, ichiladiganvahokazolarto’g’risidama’lumotberibo’tishingizkerak. BirinchiO’yin daubirnarsani, ikkinchisidaesaikkitanarsanibiliboladi. Natijadabolalarnafaqataytilganpredmetlarningqandayvanimamaqsaddaishlatilishiniginaemas, balkimantiqiyfikrlashnihamo’rganadi.

BuyoshdagibolalarniharakatliO’yin larbilanhamo’zingizgajalbetishingizmumkin. Masalan, samolyotqandayqanotyozibuchishini, qandaytovushchiqarishini, ayiqpolvonhamqandayyurishini, ovoziningyo’g’onliginiko’rsatib, bolalarbilanxonabo’ylabyuring.

“XotiraO’yin i” . 1.Stolustigabirnechapredmetniqo’yibqO’yin g. Ularolti-ettitadanoshmasligikerak. Bolalarbupredmetlarniko’ribolishigabirnechadaqiqavaqtberingda, predmetlarniustiniyopibqO’yin g. Bolalarstolustidaqandaypredmetlarningborliginibirnechasoniyadankeyinaytishikerak.

2.Bolalarpredmetlarnibirnechadaqiqako’ribbo’lgach, ko’ziniyumibturingvabirpredmetniolib, qolganlariningjoyinialmashtiribqO’yin g. Bolalarolibtashlanganpredmetningnominiaytibberishilozimbo’ladi.

3.Stolustidagipredmetlarningbirinolibtashlamasdan, aksincha, yanabirpredmetniqo’shibqO’yin g. BuO’yin bolalarningnafaqatdiqqatinioshirishga, balkixotirasinihamrivojlantirishgayordamberadi. Qiziqarlitamonishundaki, buO’yin usulibilannafaqatbolalarning, balkikattalarninghamdiqqat-e’tibori, xotirasinitekshirishmumkin.

Kechqurunbarchaoilaa’zolaribirjoygato’planganidakattalardiqqatini, xotirasiniularningkichkintoylarihamtekshirishlariularuchunjudamaroqlibo’ladi.

“O’rningnitop! ”. 1. BuO’yin bolalarniprdemetlarniqaergategishliekaninianiqlashlarigayordamberadi. Buninguchunsizqoshiq, kitob, daraxt, likopcha, doska, qalam, porfelь, javon, lampavahokazolarningkichroqranglisuratlarivakattaroqqilibchizilganoshxona, tabiatvamaktabsuratlariniyonma-yonqo’yibchiqishingizkerak. SHundanso’ngbolalarkichikroqhajmdagipredmetlarqaergategishliekanliginitopishikerak.

2.Bolalargabundanhamqiziqarliroqbo’lishiuchuno’rmonvahovliliuy-joyhamdauyvayovvoyihayvonlartasvirlangansuratlarnichizing. Barcharasmlarniaralashtiribchiqing. Bolalarhayvonlaruydaboqiladimiyokio’rmondayuradimi,

shunitopobo'rnigaqo'yishlarikerak. BuO'yin o'ynalayotgandao'rmondavauydayanaqandayhayvonlarbo'lishimumkinligihaqidaaytibo'tingvail ojiborichaularningrasmlarinichizibko'rsating. KeyingisafaryanashuO'yin nio'ynayotganingizdauyhayvonlarivayovvoyihayvonlarningqandayovozchiqarishi, qandayyurishihaqidahamgapiribbering. BuO'yin - mashg'ulotbolalarninghayvonatdunyosihaqidagitasavvurlarinioshiradi.

"Bunima?". 5 yoshlibolalargaunchalikmurakkabbo'lmaganshakllarninuqtalaryordamidachizibchiqing. Bolagaesabunuqtalarnibirlashtirishkerakliginitushuntiring. Bolanuqtalarnibirlashtiribbo'lgandanso'nguningnimaekaliginiaytadivaichinibo'yabchiqadi. Rasmnibo'yashdanoldinuningrangiqandaybo'lishikerakligihaqidahamma'lumotberibo'ting. CHizilganshaklniuo'ziistaganranglardabo'yashigahamimkoniyatbering. Muhimi, uturliranglardanfoydalanishikerak.

5-7 yoshdagibolalarjudaO'yin qaroqbo'ladilar. SHuninguchunuydayokibog'chadaularbilanO'yin laro'ynashga, mashg'ulotlaro'tkazishgato'g'rikeladi. CHunkiO'yin ularningko'rish, eshitishvaidrokqilishuquvinio'stiradi, predmetlarningshakli, katta-kichikligi, ranginiajratabilishqobiliyatinihamrivojlantiradi. O'yin larnafaqatpredmetningshakliyokiranginiajratishga, balkiyuqoridaaytibo'tganimizdek, bolaningnutqi, tafakkuriningrivojlanishigahamyordamberadi.

Bupaytdao'g'ilbolalarotasiga, qizbolalaresaonalarigao'xshashnijudaxohlaydilar. O'ynayotgano'g'il-qizlarningO'yin larigaheche'tiborqilganmisiz? Ko'pginakichkintoylaruylaridagiota-onalarining, bog'chaopalarining, buvayubuvijonlariningmuomalalariniO'yin gako'chiradilar. Ba'zidaharbirbolaningxatti-harakatigaqarabularninguyidaqandaykayfiyat, o'zaromunosabatlarningqandayliginibemalolbilibolishmumkin.

Ba'zanbolalarO'yin qaroqlikqilibkattalarningmurojatinieshitmasliklariyokiaytganlariniqilmasliklarimumkin. Bundabolagaqo'polmuomaladabo'lib, ko'ngliniranjitmaslik yekrak. Aksholdabolalarinjiq, o'jarbo'libqoladi. Hammaishingizni 5-10 daqiqagatashlab, bolaningnegajavobbermayotganiga, shutobdabolaningnimabilanbandekanligigahamdanimabilanqiziqayotganigaahamiyatbering. Ilojiborichaubilano'shamashg'ulotnidavomettiring. Agarbolaningqilayotganishinoto'g'riyokinoo'rinbo'lsa, ungabunitushuntirishgaharakatqiling. Aksinchabo'lsa, unimaqtangvayordambering.

Ba'ziota-onalarbolagauniqandayvaqaydarajadabajarganligibilanqiziqmaydilar. Yokiaksincha, qilganishininoto'g'ribajarsahamhadebmaqtayveradilar. Buesauningtaltayibketishigavabundankeyingitopshiriqlarniunchamensimay, natijasigae'tiborbermaybajarishgaolibkeladi.

Maktabgatayyorlanayotganbolalargaasta-sekinsanoqsonlarnio'rgatishhamfoydadanholibo'maydi. Ko'pginaonalaryokitarbiyachilarbolalarni 3-4 yoshidanoqsanashgao'rgatadilarvabolalarnimaktabyoshiga yetgach, bemalolo'ngachasanashnibiladilar. Lekinendisizo'ngachabo'lganraqamlarnikartondanyasangda, stolustigayoyibchiqing. Bolauni 1 sonidane 10 sonigachato'g'riketma-ketlikdayokiaksincha, 10 sonidan 1 sonigachaqo'yibchiqishikerak.

Bolaningdiqqatinijamlashuchunungaozginafursatbering-da, quyidagimashqnihambirgalikdabajaribko'ring. 10 sonigachabo'lganraqamlarningorasidanikkitasiniolibtashlangyokiboshqaikkisonniqo'shibqO'ying. Birozdanso'ngbolaqaysiraqamningyo'qligiyokiortiqcharaqamnianiqlabberishikerak.

Asta-sekinlikbilanO'yin larnimurakkablashtiribborishingizmumkin. CHunkibolaningdiqqatturg'un, xotirasiesaancharivojlangan.

"Doira" O'yin i - bolalardoirabo'libo'tiriboladilar. Bundaharbirboladoiradagiqolganbolalarniko'ribturishilozim. Tarbiyachi: "Anaendihechkimchekkadaqolibketmaganliginibilishuchun, bir-birimizbilanko'zlarimizyordamidasalomlashibchiqamiz. Menbirinchibo'libboshlayman. Menhammabilansalomlashibbo'ganimdanso'ngmeningqo'shnimsalomlashishiniboshlaydi". Tarbiyachiharbirbolabilansalomlashibbo'lgach, yonidagibolaning yelkasiniqiiqbqo'yadi. SHundanso'ngkeyingiishtirokchisalomlashishiniboshlaydi. O'yin shutariqaoxirigibolagachadavometadi.

"Ko'zgu" O'yin i – tarbiyachi: "Menimcha, harrbiringizningO'YIN gizdako'zgubo'lsakerak, shundaymi? Ko'zgusizko'rinishimizqandayliginibilishqiyinkechadi. Xo'shagarqo'lostingizdako'zgubo'masanimaqilishkerak? Kelinglar, bugunsizlarbilanko'zglarO'yin inio'ynaymiz. Hozirharbiringizo'zingizningjuftingiznitopib, bir-biringizgaqarabturibolasiz. Kimodam, kimko'zgurolinibajarishinianiqlaboling. Keyinesarollaringizbilanalmashasiz. Ko'zguodamningharbirharakatinianiqtakrolasin. CHunkinoaniqharakatqiluvchiko'zgularbo'lmaydi. Tayyormisiz? Qanibirharakatqilibko'raylikchi! ".

Tarbiyachio’zigasheriktopibO’yin niqandayo’ynashkerakliginibolalargako’rsatadi. SHundanso’ngbolalarmustaqilharakatqilaboshlaydilar. Tarbiyachiesabolalarningharakatlarinikuzatibboradi. Qiynalayotganjuftliklargayordamberadi.

“SHamol” O’yin i – bolalardoirabo’libstullargao’tiriboladilar. Boshlovchi: “Kiyimidaqizilrangbo’lganlargashamolesmoqda”- deydi. SHundakiyimidaqizilrangibo’lganbolalaro’rinlaridanturib, joylarinialmashishilarikerak. Aynanshupaytdaboshlovchio’zigabo’shstultopibo’tiriboladi. Stulsizqolganbolaboshlovchilikqiladi. Barchabolalarniturg’azibyuborishuchun “Bo’ronboshlandi” deyishmumkin.

“Sovg’a” O’yin i – tarbiyachi: “Bolalar, kimsovg’aolishniyaxshiko’radi? Siznimaniyaxshiko’rasiz? Bugunsizbilano’ylabtopilgansovg’alarberishvaolishO’yin inio’ynaymiz. Tasavvurqiling, sizxoxlagansovg’angiznido’stingizgataqdimetishingizmumkin. Do’stingizgaqarang, unganimasovg’aqilganbo’laredingiz? Keling, doirabo’ylabbir-birimizgasovg’alartaqdimetamiz. Sovg’aolgankishiminnatdorchilikyuildirishniunitmasin”. Bolalarbir-birlarigasovg’aberibbo’lganlaridankeyin, qaysisovg’aengyoqimlisibo’ldi, sovg’aberishyoqimlimiyokiolishmisavollaribilanbolalargamurojatqilishmumkin.

“Nimadumalaydi?” – buO’yin bolalarninarsalarningshaklibilantanishtiradi. BolalarbilanquvnoqO’yin -musobaqauyushtiring, kimo’zshaklinipolyokistolgao’rnatilgano’yoinchoqdarvozadantezroqdumalatibo’tkazadi. Dumalatishuchunsharchavakubnitaklifeting. Avvaligabolalaruundarvozaganimanidumalatibikritishningfarqibo’lmas, lekinbirnechaurinishdanso’ngusharchanitanlaganodamyutoyotganinitushunibqoladi. Xuddishupayta – negaaynansenshushaklni, sharnidumalatmoqchisan? – debso’rang. Ungao’zxatti-harakatiniasoslash, xulosachiqarishigayordamlashing. “SHarchadumalaydi, kubikdumalamayto’xtabqoladi”. Bolae’tiborinikubdagio’tkirqirralargaqarating. SHarningtekisligini, qirralariyo’qliginiko’rsating. SHarvakubtasvirinichizibko’rsating. Rasmdaularoddiyginadoiravato’rtburchakshaklidanamoyonbo’ladi. Bolagasharvakubrasminichizishnitaklifqiling.

“Pochtaqutisi” – buqutichanio’zingizqo’lbolayasashingizmumkin. Buninguchunavvalshakllarnitayyorlashingizkerak: kub, tsilindir (yokishar), uchburchakliprizma, to’g’rito’rtburchaklig’o’lachavahakozalar. Harbirshakldan 2-3 donadanbo’lganima’qul. So’ngqalinroqkartonqutichaniolib, qopqog’idasiztayyorlaganshaklgao’xshashdarchakesing. SHungae’tiborberingki, kavadratsharchagasharsig’masin, to’g’rito’rtburchaklidarchagaesakvadratto’g’rikelmasin.

EndiO'yin niboo'lasangizhambo'ladi. Bolapochtaqutisigaxat-shakllarnitashlasikerak. SHakllarningqaysisinidarchadansolishniaytibturmang. Uningo'ziizlabbirnechaborurinibtopganiyaxshi. Sizningvazifangizbolashakllarnidarchadanzo'rlabo'tkazishigayo'lqo'ymaslikdir. Bolahammaxat-shakllarniqutichagasolibbo'lgach, unirag'batlantirib, harakatliO'yin uyushtirishingizmumkin.

"Qo'g'irchoqnikiyintiramiz" – kichkintoynarsalarkattaligibilantanishishdaturlio'lamdagibirxilpredmetlarnitaqqoslashdanfoydalanadi. Unga 2 taqo'g'irchoq (kattavakichik) vaikkitakiyim-kechakto'plaminitavsiyaeting. Qaysikiyimqaysiqo'g'irchoqqategishliekanliginianiqlashbolagahavolaetiladi. Qo'g'irchoqlarsovuq yeyotgani, ularnikiyintirishlozimliginiayting. Agarbolakiyimlarnitaqsimlashdaxatoqilsa, hechqisiyo'q. Kiyimlarqo'g'irchoqqakattayokikichikkelganinibolagako'rsating. Topshiriqto'g'ribajarilgach, bolanirag'batlantirib: - kattaqo'g'irchoqqakattako'ylak, kichikqo'g'irchoqqakichikko'ylakkiydirdik – debayting.

Agarsizdakeraklio'lchamdaqo'g'irchoqvakiyimbo'lmasa, uniboshqanarsalarbilanalmashtirishmumkin. Kartonqog'ozdanyasalganqo'g'irchoqqaqog'ozdanqirqilgankiyim-kechaktayyorlabberishmumkin. Topshiriqnibirozmurakkablashtirishuchun 3 taqo'g'irchoqvaularuchunkiyim-kechaktayyorlashkifoya.

"Sichqonchaniyashir" – bolalarnarsalarnigrangigae'tiborqilishnio'rganishlariuchunturlirangdagiqog'ozlardankattato'g'rito'rtburchaklartayyorlang, harbirshaklo'rtasidandarchaqirqing. Tagigasichqonrasmichizilganoqqog'ozniyopishtiring. Sichqonderazadanqarabturganbo'ladi. Derazadankattaroqo'lchamdato'rtburchaklieshiktayyorlang. BolagaO'yinchoqmushukniko'rsatibusichqonovlaganiketayotganiniayting. Harbirsichqonchaniyashirishuchunderazanishurangdagieshikbilanyopishkerak. SHundamushukderazanipayqamayqoladi. Mushukuxlayotgandabolagasichqonchalarniyashirishimkoninibering. Keyinmushukniovgachiqaring. Agarbolatopshiriqninoto'g'ribajarganbo'lsamushuksichqonchaniolibketadi. Agarbuholbolanixafaqilsa, xatosinito'g'rilashgaimkonbering.

2.4BOG'CHAYoSHIDAGIBOLALARDAMUOMILAKO'NIKMALARINISHAKLLANTIRISHVOSITASISIFATIDA

O'YIN larbizningxayotimizdajudamuximaxmiyatkasbetadi. «O'YIN atamasikupchiliktillardaxazil,kulgu, yengillik,
Xuzur-xalovatkabitushunchalargamoskeladivaijobiyxissiyotlarbilanboglikmunosabatlarnianglatadi.
TreningjarayonidautkazilganxarqandayO'YIN uzidaikkixilmazmunniaksettiradi: birinchisiO'YIN dakatnashuvchilaruchunma'lumbulgan – damolish, kungilochish, xordikchikarish, kayfiyatnikutarishbulsa, ikkinchima'nosi, treningniolibboruvchi (boshlovchi) uchunginama'lumbulib,bundaguruxbilanishlashjarayonidatreneruzoldigakuyganmuayyanvazifalarniamalgaoshirishikuzdatutiladi. SHutarikaO'YIN – fakatkungilxushlikemas, balkiguruxyokibirorbirishtirokchiningxulkatvoriniboshkarish,uzgartirish, shuningdekboshlovchiuchunzaruryunalishdaxarakatlanishvositasisifatidanamoyonbo'ladi.Bundantashkari,O'YIN guruxa'zolarinibir-biribilantanishtirish,jipslashtirish,faoliyatgamoslashtirish,muammonixalkilishgatayyorlashkabikunikmalarnishakllantirishvazifalarinixambajaradi.
O'YIN niutkazishdaalbattaumumiykoidalarnixisobgaolishvaulargaamalkilishlozim.

Trenerningemotsionalta'sirchanlikkobiliyati.

Treneruzidagiistak-xoxishnianiknamoyonkilishorkaliishtirokchilarniO'YIN niboshlashgakiziktirishilozim. O'YIN niboshlashuchunqilingantaklifjonli,kuvnoktarzdaaytilishivaishtirokchilarnixarakatgakeltirishik

erak. GuruxdanO’YIN niboshlashgabulganxoxishinisurashtavsiyaetilmaydi,chunkikupchilikishtirokchilaruchunbunoodatiyxolbulib,ularO’YIN dakatnashishdanboshtortishimumkin. SHuninguchunguruxnitanlashimkoniyati (ya’ni «xoxlasangkatnash,xoxlamasanguynamasligingmumkin» kabi) vaziyatidakoldirmaslikkerak, «albattauynaymiz» degankaror – yagonakarorbulishikerak!

O’YIN ningjadalligivasur’ati

TrenerO’YIN ningborishiniuningjadalligivasur’atinianiklabolishimuximdir. AgarO’YIN chuzilibketadiganbulsa,unitezlatishga,ishtirokchilarnikiziktirishuchunkutarinkiruxdatugatishga xarakatkilishzarur.

Kiziktirishvasirlilik (O’YIN gajalbkilish)

Ba’zixollardatrenerO’YIN niboshlashdanvaO’YIN koidalarinitushuntirishdanoldinishtirokchilarnikiziktirishuchunO’YIN gadoirkizikarlivokea-xodisalarnisuzlashi, ertakyokiafsonalaraytibberishimaksadgamuvofikdir.

Baxslashish.O’YIN danchikariladiganxulosa.

Baxslashish (Musobakalashish)

Kattalardaxamvabolalarruxiyatidaxammusobakalashishgabulganmoyillikkuzatiladi. Anashumoyillikdanfoydalanganxolda,trenerishtirokchilardaO’YIN gaxoskayfiyatnivujudgakeltirishuchunguruxlarurtasidarakobatxissiniuygotishiyaxshinatijaberadi. Masalan, «Kaytakurish» kabiO’YIN larda, («Mumyo» yoki «Minora» kabi) agartrenertopshiriknimusobakaxolatidatashkilkilaolsa, (ya’ni «kanikaysiguruxtezrokbajaradi?» gauxshagankurinishlardabersa), O’YIN jadalrokvakizikarlirokutadi. Albatta, barchaO’YIN lardabutaktikanikullashmaksadgamuvofikemas, birokurnikelgandafoydalanishyaxshinatijaberadi.

O’YIN danchikariladiganxulosa.

O’YIN ningoxiridoimoqandaydiremotsionalaxamiyatgaegabulishikerak. Ya’niO’YIN oxiridaalbattaikkixilxolatkuzatilishizarur: birinchidan, ishtirokchilardakutarinkikayfiyatkuzatilishilozim. Ikkinchidan, O’YIN dagiuzaromunosabatlardanmantikiyyakunkelibchikishikerak. Engoddiyemotsionalolkishsifatidakarsakroluynashimumkin, vaziyatdankelibchikkanxoldaolkishlarningboshkausullaridanxamfoydalanishmumkin. O’YIN paytidagiuzaromunosabatlarningmuvaffakiyatinita’minlashuchuntrenerguruxdagishart-sharoitlarni – masalan, guruxa’zolarningyoshini, xisobgaolishizarur.XammaO’YIN larxamturliyoshdagiguruxlardamuvaffakiyatliutavermaydi. XarbirO’YIN guruxbilanishlashjarayonidauzurnigaegabo’ladi.O’YIN laruzigaxosmantikasosidatashkilkilinishilozim, masalan, «taktiltusiklarnibartarafkilish» O’YIN

iniutkazmasdanturib, «ishonchasosida» O’YIN iniutkazibbo’lmaydi. «Ismlarnieslabqolish» O’YIN imuvaffakiyatliutishiuchundoirashaklidautirganishtirokchilarbir-birlariningisminieshitganligiga, bir-birigaaxamiyatberganligigaishonchxosilkilishkerak, chunkibilmagannarsaniesdasaklabbo’lmaydi.

BoshlovchiguruxbilanishlashdanoldinO’YIN niutkazishuchunzarurbulganbarchamateriallarnivaxatti-xarakatlarniyaxshilabuylabolishikerak. KatnashchilarningO’YIN gakizikishinioshirishuchunmateriallarningyorkinligi, jozibadorligininazardankochirmasliklozim.

Boshlovchie’tiborberishikerakbulganmuximjixatlardanyanabiri – guruxningO’YIN jarayonigakirishibketishidir. XarbirguruxuchunO’YIN larqandaydiryangivauzigaxosxodisadir. SHuninguchunO’YIN larnitanlashda «oddiydanmurakkabga» tamoyiligaamalkilishzarur. Aynixollardaboshlovchiningkayfiyatikutarinkibulishivakuzlanganmaksadgaerishishiuchunbukayfiyatniguruxa’zolarigaxam «yuktirish» kerak. AgarguruxO’YIN gakirishishniistamasa – chuchishkerakemas, buodatlanilmaganxolatganisbatandastlabkiaksta’sir (reaktsiya) bulib, tezdautibketadi.

Albatta, kuplabO’YIN larniutkazishjarayonidagiboshlovchidabuboradagizarurkunikmavamalakalarshakllanibboradi, birokmuayyanO’YIN koidalarinibajarish,vazifalarnitushunish,shart-sharoitlarnixisobgaolishnatijasidatrenerningishiosonlashadi,engmuximi – guruxdagiishningsifatioshadi,treningoldigakuyilganmaksadvavazifalaryukoridarajadaamalgaoshiriladi. SHundayekan,treningjarayonidaO’YIN lardanunumlifoydalanishgaxarakatkilishzarur.

GuruxlardabirgalikdautkaziladiganO’YIN lar

GuruxlardabirgalikdautkaziladiganO’YIN lardagolibvamaglublarbo’lmasligivaxechkimuziniyakkalanibkolgandayxiskilmasligikerak. O’YIN bu – vaktixushlikkilishdirvauO’YIN ishtirokchilaridaumumiylik, mushtaraklikxissinivujudgakeltiradi. O’YIN larbolalardaxam, kattalardaxamboshkalargaishonch, Diqqatnijamlash, kirishimlilikvauzaromulokotkabilargakunikma, malakalarxosilkiladi. SHutarzdaO’YIN larishtirokchilarningnafakatakliyjixatdan, balkiumumanshaxssifatidarivojlanishigaxamkattayordamberadi. SHuningdek, uzokdavometganzuriktiruvchimashgulotlaryokinoxushxayotiyvaziyatlardansunguzinitiklabolishigayordamberadi. GuruxdagibarchaishtirokchilarxamO’YIN daishtiroketishniistayvermaydilarvaularnimajburlashshartemas. AgarularbittaO’YIN dakatnashsalar, uz-uzidankeyingiO’YIN lardaxamishtiroketishnixoxlabkoladilar. Trenerxardoim

yelib-yuguribishtiroketishishart. Buesaguruxdaxushkayfiyat, dustlikmuxitiniyaratishgayordamberadi.

ROLLIO'YIN LAR

RolliO'YIN larniutkazish

RolliO'YIN larxayotiyvaziyatlarvamunosabatlarmodellashtiriladigan, maxsustashkilkilinadiganO'YIN lardir. Ularshaxslararomunosabatlarxarakterinianglash, bumunosabatlarniyaxshilashishidakulkeladi.TreningjarayonidarolliO'YIN larkupinchaturliijtimoiyrollarnibajaruvchikishilarorasidagimunosabatlarnimuvofiklashtirishuchuntaklifkilinadi.

Ijtimoiyrollargabizxayotdauzimizsezmaganxoldajudakupduchkelamiz.Er, xotin, ota, ugil, ona, kiz, yulovchi, xizmatchi, talaba, boshlikvax.k. – bularfakatinsonekanligimiznianglatuvchitushunchalarginaemas, balkimuayanijtimoiyrollarxamdir. Ulardanxarbiriuzyul-yuriklarivaxulk-atvorkoidalari, normalarigaega.

RolliO'YIN lardaasosiysi – mulokotyokimunosabatdir. Uzpozitsiyamizniuzgalarnikigamoslashtirishjarayonidamunosabatlarningyangiusullariniishlabchikishimizmumkin: bundaodatlanilganxulk-atvorningyaxshivayomonjixatlariyaxshirokanglanadiyokiboshkaishtirokchilarbilanbevositamulokotjarayonidayangixulk-atvorkurinishlarishakllantiriladi.

RolliO'YIN lardaxulosachikarishtajribatuplashunianglashvakundalikxayotgatadbiketishmuximdir.

RolliO'YIN larniutkazishkoidalari.

KoidalarnafakatO'YIN ga,shuningdekuningyakunlarinimuxokamakilishgaxamtegishlidir. O'YIN koidalariO'YIN ningmazmunidankelibchikkanxoldaishlanadi,bundaO'YIN dagiuzaromunosabatlarvatajribaalmashishgakattaaxamiyatberishzarur.

1. O'YIN dakatnashayotgandaxarbirishtirokchiuzivauzgalarbilansamimiymunosabatdabulishi, taklifqilinganrolgamas'uliyatbilanyondashishilozim.
2. Tajribalarniurtoklashayotgandaishtirokchilarningfikritrenerningfikrigamoskelmaganxoldaxamtrenerularningnuktai-nazarinixurmatkilishizarur. SHuninguchunxammabir-biriningfikrinibo'lmasdan, Diqqatbilaneshitib, boshkaishtirokchilarningO'YIN jarayonidanimalarnixiskilganliginitushunishgaxarakatkilishzarur.

3. Muxokamadabarchaishtirokchilarfakatginauzkechinmavaxissiyotlarixakidagapirishi, boshkalarningxatti-xarakatinitaxlilkilmasligishart. Ularningfikrini,tajribasiniuzidaneshitganma’kulrok.

RolliO’YIN larfoydaliusulbulishibilanbirgauniuzlashtirishkiynrokdir. Kuyidagitavsiyalarbuusulningfoydaliliginioshirishgayordamberadi:

TreningnidastlabkikunlaridaO’YIN gakungilli, sergapvafaolishtirokchilarnitanlabolishlozim;

Trenerninguzixamboshrollardanbiriniijroetishimaksadgamuvofikdir;

Ishtirokchilargakaysiyunalishbuyichaxarakatkilishlarilozimliginitushuntirishyokiularningishnibo shlabolishlariuchunbirortastsenariynitaklifetishkerak;

Ishtirokchilargainstruktsiyaberishda «Rekvizit» lar – shlyapa, ismlaryozilgankartochkalar, pariklarvax.k.lardanfoydalanishlarimumkinliginiaytishkerak;

Trenerimkonibulsa, vaziyatniyumorbilantuldirishgaxarakatkilishilozim;

Butunguruxnijuftliklargabulibtashlashvaxarbirjuftlikxayotiyvaziyatlardankelibchikib, ma’lumbirsaxnani (masalan, ota-ugilkabirollar) ijroetishinisurashkerak. SHutarzdabutunguruxoldidamavjudbulganxijolatpazlik, bir-biridanuyalishkabilaryukoladi.

O’YIN niutkazishboskichlari

- O’YIN koidalariniO’YIN ningmoxiyativamazmuninitushuntirmasdanoldintanishtirishmaksadgamuvofikva bundaengyaxshiusul – xarbirishtirokchikoidalargarioyakilishiniogzakitasdiklashilozim;
- RolliO’YIN larutkazilishiuchunma’lumvaktbelgilanishikerakbelgilanganvaktishtirokchilargae’lonkilinadivatrenertomonidannazoratkilibboriladi;
- TrenerO’YIN koidalaridansungO’YIN maksadinitushuntiradi (nimauchunbuO’YIN niutkazayapti). O’YIN ningmazmuniukibberiladiyokiuaksetgankartochkaishtirokchilargatarkatiladivaula rgauziniqandaytutishilozimbulganma’lumbirvaziyatyokixolattaklifetiladi;
- RolliO’YIN tugaganidansungxosilqilingantajribamuxokamakilinadi. TrenerrolliO’YIN katnashchilarigafikrlarinibayonkilishlariuchunkumaklashadi. Fikrlarnibayonetishxamkoidaasosida – ma’lumtartibvashakldaamalgaoshiriladi, xarbirkatnashchininguzkechinmalarivafikrlarinibayonkilaolishijudamuximdir,

buninguchuntrenerO'YIN jarayonidakatnashchilardanamoyonbulganxarbirxissiyotningyuzagachikishinikullab-kuvvatlab, ragbatlantiribborishizarur;

- AgarbirortaO'YIN katnashchisiuzkechinmalaribilanurtoklashishniistamasa, uningbuistaginialbattainobatgaolishkerak.

O'YIN TURLARI

TanishuvO'YIN lari

Xarbirguruxbilanolibboriladiganmashgulotqandaymaksaddautkazilishidankat'iynazar «tanishish» O'YIN ibilanboshlanadi, chunkiguruxa'zolaribir-birlariniyaxshirokbilibolishlarilozim. Ayniksa, birinchiO'YIN dayokishtirokchilarfakatismlariniginaaytishbilankifoyalanibkolmasdan, uziningxolati, kayfiyativaxattoxarakterinixamifodalayolsa, bujudayaxshisamaraberadi. Guruxa'zolaribir-birlaribilanmulokotgakirishishlariosonbulishiuchunbir-birlariningismlarinieslabqolishgayordamberuvchiO'YIN utkazishlozim.EngkengtarkalganO'YIN – bu «Koryigimi» O'YIN idir.

«Tanishuv» O'YIN i – guruxningbarchaa'zolario'zlarinixarjixatdankulay, dadiltutishlari, shuningdek, uzaroishonchxosilkilishlariuchunbirinchivaengmuximkadamdir.

«Tana (taktil) tusiklarinibartarafkilish» O'YIN i

Odamnotanishguruxgatushibkolsa, ualbattauzininokulay, sikilibkolgandayxiskiladi, uyaladi.Agarbizkimningdir yelkasigakulimiznikuyishga, sochturmagininguyokbuyoginitugrilabkuyishgaxaddimizsigsa, ushaodamyonidauzimiznidadilvaxotirjamxisetamiz. Agarodamlarbir-biriniyaxshitanimasa, bilmasa, bundayxatti-xarakatlarnibajaraolmaydilarvauzaromulokotdaruxiyzurikish, nokulaylikkabixislarpaydobo'ladi. LekinshundayO'YIN larborki, ularbundaytusiklarnibartarafetishgayordamberadi. «Tanatusiklarinibartarafkilish» O'YIN lariningmoxiyatishundaki, guruxa'zolaribir-birlariga «tegaolish»larigaimkonyaratiladi. Guruxa'zolariurtasidauzaroishonchvaishchanlikmuxitiniyuzagakeltirishuchunbuO'YIN ni «TanishuvO'YIN lari» utkazilganidankeyinokboshlashmaksadgamuvofikdir. BuO'YIN ningengoddiyvakengtarkalganturi «CHigilni yechish» dir.

IshchanlikmuxitiniyaratishbuyichaO'YIN lar

BuxildagiO'YIN larguruxishtirokchilarigama'lumbirmuxitdauzinikulayxiskilishkunikmalarinishakllantirishgaimkonberadi. BuO'YIN lardaishtirokchilarbino (xona, maydoncha) buylabyurishlari, xattoyugurishlari, sakrashlarimumkin. Bundankuzlanganmaksad – ulargaO'YIN

utkazilayotganjoyningxarbirburchagidauzinidadil, ishonchlisezishiuchunsharoityaratibberishdir.Aynixolatda «Anakonda» O’YIN iniutkazishtavsiyaetiladi.

«Kuzatishvaeshitish» O’YIN lari

BuxilO’YIN larishtirokchilardanboshkaishtirokchilarningkurinishi, ularningnimalarnigapirayotgani, nimanixiskilayotganligiga (masalan, kaerdayashashi, kachontugilganligikabilarga) e’tiborberishtalabkilinadi. Ya’ni, buO’YIN larningkatnashchilarinorasmiysharoitda, norasmiyxolatdabir-birlarixakidakuprokma’lumotgaegabuladilar.

«Ishonchgaasoslangan» O’YIN lar

BundayO’YIN larningasosiymaksadiularningnomlanishidayoknamoyonbo’ladi. Ularyordamidaguruxdauzaroishonchlimunosabatlarnishakllantirishmumkin.BuO’YIN larniguruxbilanishboshlagandastlabkipaytdaemas, balkiboshlovchivaguruxa’zolaridaguruxganisbatanqandaydirishonchxissipaydobulishiuchunkeyinrokutkazishma’kulrok. BuO’YIN lardaguruxishtirokchilariurtasidataktilalokalarbulishinatijasidaularorasidauzaroishonch, axillikpaydobo’ladi. SHuningdek, bundayO’YIN larniutkazishjarayonidaishtirokchilarningbir-birlariganisbatanuzaroma’suliyatbilanmunosabatdabulishixamnamoyonbo’ladi.

GuruxningkayfiyatinikutaruvchiO’YIN lar

ButipdagiO’YIN largakuvnok, kayfiyatnikutarishgaasoslanganxazil-O’YIN larkiradi. SHuningdek, ulargaguruxa’zolaribir-birlarigaminnatdorchilikbildiradigan, iliksuzlaraytadigan, tilaklar, komplimentlarijobiypsixologikmuxityaratadiganvakayfiyatnikutaradiganO’YIN larnimisolkilibkeltirishmumkin. BuO’YIN larniuchrashuvningsamaralitugashinita’minlashuchunmashgulotningoxiridautkazishtavsiyaetiladi.

UgilbolalarvakizlarurtasidagiuzaromunosabatlargadoirxazilO’YIN lar.

Ishtirokchilarningtalablariasosidaoilaviyxayotningikir-chikirlaribilanboglikba’zimashgulotlardaintimiunosabatlargadoirmavzularxambuladiki, bushundokxamzurDiqqatbilankatnashayotganishtirokchilarnibattarxayajonlantiribyuborishimumkin.AynixolatnixazilO’YIN larvositasidayukotsabo’ladi. BuO’YIN lardaularbir-birlarigailtifotkilishi, kultiklashishi, xullaso’zlarixoxlaydigan, birokifodalashgauyaladigan, ijtimoiy-madaniyxayotdakaysijixatdandiryulkuyilmaydiganxatti-xarakatlarnibajarishlarimumkin. BundayO’YIN larumumiykulguostidakuvnokvajonliutadi. SHubilanbirgaguruxdauzaroishonchdarajasioshadi, axillikkuchayadi.

Birokularniguruxdamulokotyuzasidanvataktiltusiklaryukotilgach, uzaroxayrixoxlarchamunosabatvujudgakelgachginautkazishtavsiyaetiladi.

XULOSA

Ta'lim-tarbiyajarayoniniinsonparvarlashtirishbolarivojlanishivatarbiyasiningshaxsgayo'nalganlikmodeligaasoslanadi. Psixologiktadqiqotlardanma'lumki, bugungikunmaktabgachata'lim – tarbiyajarayoninishaxsgayo'naltirilgandasturiniishlabchiqishvauniamaldaqo'llash, avvalambormaktabgachayoshdagibolalarningo'z-o'zinibaholashi, boladailkshaxsnishakllanishi, bolaniolamgaishonchinishakllantirishniifodalovchishaxsningfaoliyatiyondashuvi, bolaindividualliginingrivojlanishkontseptsiyalarigaasoslanishishubhasiz. Maktabgachayoshdagibolalarshaxsiningpsixikrivojlanishibarchaindividualhodisalarningyaxlitnamoyonbo'lishinatijasisifatidaqarashmumkin. Buesabolashaxsiningoptimalrivojlanishinita'minlashdamaktabgachayoshdagilarshaxsxususiyatlarinishakllantirishdaundagimuomilako'nkmalarinishakllantirishgaaloxidaahamiyatkasbetishiniko'rsatadi. Respublikamizdauzluksizta'limtiziminingbirbo'g'inihisoblanmishmaktabgachata'limmuassasalaridafaoliyatko'rsatayotgantarbiyachi,amaliyotchipsixologlarfaoliyatidagieng muammolitomonitarbiyalanuvchilaolibboriladiganta'limtarbiyaishlarinibolapsixiasiningengmuximtomonlaridanbiribo'lganmuomilako'nikmalariatroflichao'rganishgadoirinstrumentariygaishdiregaemasligidabo'lsakerak. Maktabgachatarbiyayoshidagibolalarxayotida va ularningpsixikjihatdano'sishlarida muomilaningso'rniayniqsayuqoridirSHaxslaromuomila, extiyojibolanibirorfaoliyatga undovchi

(harakatga soluvchi) omillardanbiridir .Maktabgachatarbiyamuassalarita'limiyfaoliyatiavvaloboladayangibilimvako'nikmalarnio'zlashtirshganisbatanextiyojlarnishakllantirshdanboshlanadiBuesaulardagiatrofdagitengdoshlaribilanbshlganfaolmuamoavamunosabatlarjarayonidayuzagakeladivabo'lg'usita'limfaoliyatinimuvaffaqityaliolibborishsamaradorliginita'minlashnatijasidashakllanadi

Yuqoridagilardankelibchiqqanxoldaquyidagixulosalarnikeltiribo'tamiz:

-Muomilabolanifaoliyatgarag'batlantiradi, uningg'ayratiga-g'ayratqo'shib, tashabbusko'rsatishga, aktivharakatqilishga, ijodetishga, yangiliklaryaratishgayo'llaydi

-

Muomilabolashaxsiningoptimalrivojlanishinita'minlashdamaktabgachayoshdagilarshaxsxususiyatlarinishakllantirishdaalo'xidaahamiyatkasbetadi

-

Maktabgachatarbiyamuassasidagita'limtarbiyajarayoniavvaloulardabilishfaoliyatiganisbatanmunosabatlariningshakllanishiavvaloatrofdagilarbilanfaolmuomilavamunosabatlarjarayonidayuzagakeladi.

-MaktabgachatarbiyamuassasalaridabolalaridaO'yin jarayonidaularningatrofolamnibilishgabo'lganqiziqishlariniboyitishvaijobiyxissiyemotsionalmunosabtlaro'rnatiliiigaerishishimkoniniberadiBuesafaolmuomilako'nikmalarivamadaniyatinishakllantirishimkoniniberadi

- -Bolalarningbilishextiyojlariniqondirilishtda O'yin faoliyatimustaqilamaliyfaoliyatinitashkillashtirishboraksidamuximaxamiyatkasbetadi

DidaktikO'yin larnitashkiletishdatarbiyachiquyidagilargae'tiborniqaratishikerak:

-

Bolaningbevositaidroketishorqaliolganbilimlarigatayanganxoladdastlabkimashg'ulotlarnitashkillashtirish

-DidaktikO'yin vazifalari yetarlidarajadamurakkabbo'lishibilanbirgalikda, bolalarningqobiliyatlarivaimkoniyatlaridarajasidabo'lishigae'tibonriqaratishkerak;

- O'yin qoidalarivamazmunigangisbatanbolalarqiziqishlariniqo'llabquvvatlashlozim;

-. DidaktikvazifalarvaO'yin qoidalariastasekinlikbilanmurakkablashib, o'zgaribborishikerakBirxilqoidalarbolaqiziqishlariniso'ndirishimumkin

-.O'yin qoidalaribolagaaniqvaravshanbo'lishikerakO'yin davomidabolagatanbexberishtavsiyaetilmaydiBolaO'yin qoidalarinitushunmaganxolatlardatushunishuchuno'zigaimkonbnrishlozim.

AMALIYTAVSIYaLAR

Maktabgachatarbiyayoshdagibolalardamuomilako’nikmalarinirivojlantirishishlariniolibborishvazifalarikuyidagilardaniborat

:1.
Guruxdagibolalarbilanijobiymunosabatlariniyo’lgako’yishixarbirbolaningfaolliginita’minlashlozim.

2. Bolalarningbilishfaolliginio’stirish, tevarak – atrofidaginarsavaxodisalargadoirtushunchalarniboyitish, narsalarningxususiyatlarinisensortekshiruv, takkoslov, taxlilasosidaajratishgao’rgatish, O’yin , mulokatkilishmalakalarinixosilbo’lishigasharoityaratish.

3. Tevarak – atrofigaijobiymunosabatni, boshkaodamlarganisbatanmexribonlik, o’simlikvaxayvonlarniasrab – avaylashxissinitarbiyalash.

4. xamkorlikdafaoliyatkilishgakizikishinio’stirish, kattalarvatengdoshlarbilannutkiymulokatgakirishaolishmalakasinio’stirish.

FOYDALANILGANADABIYoTLAR:

1. KarimovI.A. BizdanozodvaobodVatanqolsin. Toshkent, 1994.
2. KarimovI.A. OzodvaobodVatan, erkinvafarovonhayot – pirovardmaqsadimiz. Toshkent, 1997.
3. KarimovI.A. Vatansajdagohkabimuqaddasdir. Toshkent, 1996.

4. O’zbekistonda «KadrlartayyorlashningMilliydasturi». Toshkent, 1997.
5. Uchinchimingyillikningbolasi (tayanch-dastur). Toshkent, 2001.
6. «Maktabgachata’limjurnali». 1999 (1-soni), 2002 (12-soni), 2003 (9-soni), 2004 (4; 10-sonlari), 2005 (1; 3-sonlari).
7. “Ma’rifat” gazetasi, 2004, 8-aprelva 2006, 17 –maysonlari.
8. Mo’minovaL. vaboshqalar. BolalarMaktabgachatarbiyasidata’lim-tarbiyadasturlari. Toshkent, 1998.
9. Mustaqillik: Izohliilmiy-ommaboplug’at. Toshkent, 1998.
10. NishonovaS. Komilinsontarbiyasi. Toshkent, 2003.
11. NishonovaS. vaAlimovaG. Bolalarpsixologiyasivaunio’qitishmetodikasi. Toshkent, 2006.
12. OtavalievaO’. Bolalarpsixologiyasi (1,2qism). Samarqand, 2003.
13. Pedagogika. MunavvarovA.Q. tahr. Toshkent, 1996.
14. KarimovaV. Psixologiya (o’quvqo’llanma). Toshkent, 2002.
15. «Sog’lomavlod» jurnali. 2001, 1-soni.
16. YusupovaP. Maktabgachatarbiyapedagogikasi. Toshkent, 1993.

17Maktabgachatarbiyajurnali 2004 №10

18.Diagnostikavdetskomsadu. Soderjanieiorganizatsiyadiagnosticheskoyrabotыvdoshkolьnomobrazovatelьnomuchrejdenii.Metodicheskoeposobie. – Rostovn/D: «Feniks», 2003.

19.NemovR.S. Psixologiya: Ucheb. dlyastudentovvыssh. ped. ucheb. zavedeniy: V 3 kn. Kn. 3. Psixologiyaobrazovaniya. 3-eizd. - M.: Gumanit. izd. TSentrVLADOS, 1998.

20.DiagnostikaumstvennogorazvitiyadoshkolьnikovPodredaktsieyL.A. VengeraiV.V. XolmovskoyMoskva “Pedagogika” 1978.

21.GurevichK.M., Gorbacheva Ye.I. Umstvennoerazvitieshkolьnikov: Kriteriiinormativы. Znanie, 1989.

22.SHkolьnыytestumstvennogorazvitiya (SHTUR). Praktikumpopsixodiagnostike.-M.: MGU, 1990.

23.Rogov Ye.I. Issledovaniepoznavatelьnoysferы podrostka. Nastolьnayaknigaprakticheskogopsixologavobrazovanii.- M.: 1996.

ILOVA

1-mashg'ulot

Mavzu: **«Bo'ribilanechki» o'zbekxalqertaginitarbiyachibilanbirgalikdaqaytahikoyaqilishgao'rgatish.**

Maqsad: Bolalarnitanishadabiyasar («Bo'ribilanechki» o'zbekxalqertagi)nitarbiyachibilanbirgalikdaqaytahikoyaqilishgao'rgatish. **Vazifalar:** «A» tovushiningto'g'ritalaffuzinianiqlashvauniso'zvaso'zbirikmalaridato'g'ritalaffuzqilishgao'rgatish. **Kutilayotgannatijalar:** Bolalar «Bo'ribilanechki» o'zbekxalqertaginitarbiyachibilanbirgalikdaqaytahikoyaqilishgao'rganadilar. «A» tovushini (so'zlarda, so'zbirikmalarida) to'g'ritalaffuzqilishga o'rganadilar.

Keraklijihozlar:

«A» tovushiborsuratlar, shirmauycha, o'yinchoqlar, ot-toychoq, sichqon- sichqoncha, mushuk-mushukcha. Ko'rgazmaliqurollar: bo'ri, echki, g'ozo'yinchoqlari. **Mashg'ulotningborishi:**

Tarbiyachi: Hozir, bolajonlarmensizga «Bo'ribilanechki» ertaginiaytib beraman,- deydi. Tarbiyachio'yinchoqlardanfoydalanib (sahnashtirib) ertaknihikoyaqiladiva «Ertaksizgayoqdimi? Hozirbizunihammamiz birgalikdahikoyaqilamiz. Menboshlayman, sizesamengayordamberib, davomettirasiz (umumiyvayakka-yakkajavoblar)»-deydi.

Tarbiyachi: Birkuniechkipodadan...

Bolalar: ajralibchiqqanekan.

Tarbiyachi: Seni yeyman!

Bolalar: debdibo'ri.

Tarbiyachi: Meni-ya?

Bolalar: ha, seni.

Tarbiyachi: Rahmqil.

Bolalar: Menjudaochman.

Tarbiyachi: Rahmqilmayman. Senibutunlay...

Bolalar: biryamlabyutibyuboramanvah.k.

Bolalar (bola) jumlanitugatgandankeyin, tarbiyachio'shao'yinchoqniqo'yadivaubilanharakatlarbajaradi, keyinyanabirmartaertaknibolalarbilanbirgalikdahikoyaqiladi, lekino'yinchoqlardanfoydalanmaydi. **O'yinmashqi.**Tarbiyachi: Bolalar, hozir «Bo'rivaechki» o'yininio'ynaymiz. Sizlarechkilarbo'lasiz.Menechkilaro'tlaganichiqadilar, desamtarqalib, o'tniqidirasiz, topasiz, yeysiz. Men «Bo'ri» desam, joyingizgao'tiribolasiz, deydi. (O'yin 2-3 martatakrorlanadi).

Tarbiyachiqo'ligag'ozo'yinchog'inioladiva: qaranglarbunima? Bu... (g'oz) Uningismi (g'a-g'a).G'ozningisminimaekan? (umumiyvayakka-yakkajavoblar). G'ozsizningoldingizgakelganidanxursandbo'lib, «g'aa-g'aa», «g'aa-g'aa» debqo'shiqaytayapti.G'ozqandayqo'shiqaytdi? (bolalarjavobi) Hozirg'ozningqo'shig'inibizhamaytibko'ramiz.(2-3 martatakrorlanadi). **Bolalarbiliminitekshirishvamustahkamlashuchunsavollar:** -Ertakningnominimaekan? Echkiningoldidannimachiqibqoldi?Bo'riechkiganimadedi? Echkibo'riganimadedi? Bo'rigaechkiningqandaygapima'qulbo'libdi?

Echkinimaqildi?

Bo'riechkini yebqo'ydimi?

G'ozqandayqo'shiqaytarekan?

2-mashg'ulot

Mavzu: O'yinchoqbo'yichatasviriyhikoyatuzishgao'rgatish.

Maqsad:O'yinchoqbo'yichatasviriyhikoyatuzishgao'rgatish. Vazifalar:

- Buyumlarnivaularningqismlari, belgilarinito'g'riaytishga (nomlashga) o'rgatish.
- Bolalar «SH, «O'» tovushlarini (so'zlarda, so'zbirikmalarida) to'g'ritalaffuzqilishlarinianikdashvamustahkamlash.

Kutilayotgannatijalar:

«A» tovushini (so'zlarda, so'zbirikmalarida) to'g'ritalaffuzqilishgao'rganadilar. O'yinchoqbo'yichatasviriyhikoyatuzishgao'rganadilaar.**Keraklijihozlar:**

O'yinchoqlar, poezd, parovozvagonlaribilansigir, kakku, xo'roz.**Mashg'ulotningborishi:**

Tarbiyachiningstolidapoezd (vagonlariturlirangda) turibdi.Yonidaqutidao'yinchoqlar: sigir, xo'rozbor.

Tarbiyachipoezdniko'rsatadivabunima? debso'raydi. Agarbolalarjavobbermasalaryokinoto'g'rijavobbersalar, tarbiyachiningo'ziaytadi: «Bupoezd», «buparavoz». Kelinglar, uniyaxshilabko'ribchiqamizvanimalariborliginibilibolamiz.

Bolalarba'ziqismlarini (mo'risi, g'ildiraklarini) aytishlarimumkin, lekintarbiyachiningo'ziularniko'rsatishiva «Bunima?», Paravozningrangiqanday? Vagonlari-chi?Kelinglarendivagonlariniko'ribchiqamiz.Vagonningnimalaribor?kabisavollarberadi.

Tarbiyachibolagastololdigakelib, istaganvagonniolibko'rishnivauningqismlariniaytibberishnitaklifetadi. Agarbolaqiynalibqolsa, ko'proqbolalarnijalbqiladiyokio'zivagonningqismlariniko'rsatadiva «Bunima?», «Buqismningnominima?» debso'raydi.

Keyintarbiyachiquyidagisavollarniberadi: Kimpoezddayurgan? Anvarsenpoezddaqaergabording?Kimbiladi?Keyinbolabilanbirgalikdahikoyaqiladi: Menyozdapoezddabuvimnikigabordim.Poezdtezyuradi.U «uuu-uuu» debqichqiradi.

O'yinmashqi. Tarbiyachibolalarga «Poezd» o'yininio'ynashnitaklifqiladi.«Menparavozbo'laman, sizlaresavagonbo'lasiz».Bolalarketma-ketturadilarvadoirabo'ylabtarbiyachiketidanyuguradilarva «uuu-uuu» debtalaffuzqiladilar. Mashqbirnechamartatakrorlanadi.

Keyinbolalaro'zjoylarigao'tiradilarvamashg'ulotdavometadi. Tarbiyachi «poezd» bolalargao'yinchoqolibkeldi.Hozirbuo'yinchoqlarqandayekanliginiko'ribchiqamiz.

«Bunima?» (sigir). Uningismi (qo'ng'iroy).Uningshohibor (ko'rsatadi).Sigirsutberadi.Kimbiladi?Sigirqandaymo'raydi? «Mo'o'o'-mo'o'o'» (umumiyvayakkajavoblar). Bunima?(xo'roz).To'g'ri, xo'roz. Uningboshidachiroylitojisibor (ko'rsatadi).Xo'rozningdumikattavachiroyli (ko'rsatadi). Xo'rozqandayqichqiradi? (qu-qu-quuu) (umumiyjavoblar). Kimxo'rozhaqidaso'zlabberadi.(2-3 bolaso'zlaydi).Kelinglarxo'rozhaqidashe'raytibberaman.Qu-qu-qu-quxo'rozim.Uyimdaxushovozim.Paq-paqqanotparvozim, Qu-qu-qu-quxo'rozim!

Bolalarbiliminitekshirishvamustahkamlashuchunsavollar:

1. Paravozningrangiqanday? Vagonlari-chi?
2. Sigirhaqidakimgapiradi? Uningisminima? Sigirqandaymo'raydi?
3. Xo'rozhaqidakimgapiradi? Xo'rozqandayqichqiradi? **3-mashg'ulot**

Mavzu: O'yinchoqhaqidaqisqahikoyatuzishgao'rgatish (tarbiyachiyordamida).

Maqsad: Bolalarnitarbiyachibilanbirgalikdao'yinchoqhaqidakichikhikoya (2-3 tagap) tuzishgao'rgatish.

Vazifalar:
Fe'llarningbuyruqmaylini (sakra, yugur) to'g'rihosilqilishgao'rgatish, «ichida», «ustida», «tagida», «oldida», «yonida» so'zlaridanto'g'rifoydalanish.
«V» tovushiningto'g'ritalaffuzinimustahkamlash. **Kutilayotgannatijalar:**
Tarbiyachiyordamidao'yinchoqhaqidaqisqahikoyatuzishgao'rganadilar.**Keraklijihozlar:**
O'yinchoqlar: mashina, bo'ri, baliq, bo'g'irsoq, ayiqcha, sichqoncha.
Mashg'ulotningborishi
Tarbiyachiningstolidayukmashinasipaydobo'ladi. Uningichidao'yinchoqlarbor. Bizningoldimizgakimkeldi? (ayiqchavasichqoncha). Kimularhaqidaso'zlabberadi. (hohlovchilarnichaqiradi, va 4-5 bolahikoyaqiladi).
Karimsensichqonhaqidagapirasanmi?(Busichqon.Ukichkina, uningquloqlarikichkina, dumiuzun, kulrang. Sichqon "chiy-chiy" debovozchiqaradi).
Kimayiqhaqidagapirishnihohlaydi? (Buayiq,uningyumshoq, paxmoq,jigarrangyungibor. Boshidakichkina, dumoloq, quloqlaribor, ko'ziqora, burnihamqora. Ayiqasalniyaxshiko'radi.Ayiq "e-e-e-e" debqichqiradi.Uo'rmondayashaydi).
Tarbiyachi: bolalar, sichqonchavaayiqchasizlarbilano'ynashmoqchi. Siztopshiriqberasiz, ularsizlarningtopshirig'ingiznibajaradilar.Faqatulardantopshiriqnibajarishnimuloyimlikbilanso'rashkerak: «Ayiqcha, iltimossakrabber», «sichqoncha, iltimosyugur» kabi (birnechtabolatakrorlaydi);
Keyintarbiyachi «Bekinmachoq» o'yinnitavsiyaqiladi.O'yindasichqonchabekinadi, ayiqchatopadi.Ayiqchaorqasinio'giradi (bolalarko'zlariniyumadilar), sichqonchabekinadi (bolalarko'zlariniochadilar).Ayiqchaaxtaradi: Sichqonchaqaerda? Umashinatagidadir.Yo'q, u yerdaemas.Bolalar, sichqonchaqaerda?(Bolalaraytibberadilar).Kabinaichidamanauqaergachiqibolibdi.Bolalaryanak o'zlariniyumadilar, sichqonchabekinadi. (Kabinaustigachiqiboladi).Ayiqcha: sichqonchaqani? debso'raydi. Bolalaraytibberadilar.O'yindavometadi. (Mashinatagida, yonida, oldidaso'zlariniaytibmashqqiladi); O'yinmashqio'tkaziladi:

Tarbiyachi: Bolajonlar, kelinglar, hammamizbittadankoptokolamizvadoirabo'libturamiz. Koptokniikkiqo'llabushlabolib, pastga, gilamustigaqo'yamiz.Gilamgao'tiribkoptoknio'ngyontomonimizgaqo'yamiz.Koptokniolibchapyontomonimizgaqo'yamiz. Koptokniolamiz.O'tirganholdakoptoknioldimizgaqo'yamiz.Oldinga, chapyonga, o'ngyongadeganda, koptokqaerdabo'lishikerakliginibiliboldingiz.Menendifaqatoldinga, chapyonga, o'ngyongadebturaman.Sizlarmashqnibajarasizlar.Boshladik: - oldimizga -chapyonga, -o'ngyonga
Barakallabolalar, mashqnijudayaxshibajardingiz.Koptoklarnijoyigaqo'yibstullargao'tiribolamiz.
Tarbiyachi: Ayiqvasichqonchasizlargao'yinchoqlarolibkelishibdi, kelingularniko'ramiz (birnechabolagatakrorlanadi).
Yakunida: "bbbo'ri, bbbaliq, bbbolta, bbbodring" so'zlariniyanabirmartatalaffusqilamiz

Bolalarbiliminitekshirishvamustahkamlashuchunsavollar:

1. Ayiqhaqidakimgapiribberadi?
2. Sichqoncha haqidakimgapiribberadi?
3. Koptok qaerdaturibdi? (oldida, ustida, tagida, chapyonda, o'ngyonda)
4. Ayiqchavasichqonchasizgaqandayo'yinchoqlarolibkelishdi? 4-**mashg'ulot**

Mavzu: «Bizkubiko'ynaymiz» suratibo'yichatarbiyachibilanbirgalikdaqisqahikoyatuzishmalakasinishakllantirish.
Maqsad:Suratbo'yichaberilgansavollargajavobberish, tarbiyachibilanbirgalikdaqisqahikoyatuzishmalakasinishakllantirish. Vazifalar:

- Buyumlarvaharakatnibirlikvako'pliksondato'g'riaytishgao'rgatish. (masalan: ko'ryapti-ko'rayaptilar, o'inayapti-o'inayaptilarvah.k.)

- «A», «TS», «I» tovushlariningto’g’ritalaffuzinimustahkamlash. Ularniso’zlardaaniqvabalandtalaffuzqilishga, eshitibfarqlashgao’rgatish, nutqiynafasinio’stirish.

Kutilayotgannatijalar:
Suratbo’yichaberilgansavollargajavobberib, tarbiyachibilanbirgalikda qisqahikoyatuzishgao’rganadilar.
Ko’rgazmaliqurollar: «Bizkubiko’ynaymiz» surati.
O’yinchoqlar: g’oz, paravoz, toycha, ipgaosilgankapalaklar.
Mashg’ulotningborishi:
Tarbiyachibolalargasuratniko’rsatadivasavollarberadi: Suratdakimlarniko’rayapsizlar? (bolalarni). Ularhaqidayananimadeyishmumkin? Bularkim? (kichkintoylar, qizlarvabolalar). To’g’ri, suratdaqizlarvabolalarningsuratichizilgan. Ularnimaqilishyapti?(o’ynayaptilar, uyquryaptilar).Tarbiyachibolalargaismqo’yishnitaklifqiladi: qizchagaAziza, uyqurayotganbolagaIlhom, mashinatortibketayotganbolagaAnvardebismqo’yishnitaklifetadi.(Ismlardagibirinchitovushni ajratibtalaffuzqiladi).
Azizanimaqilyapti?Azizauyquryapti.Ilhomnimaqilyapti?Anvarnimaqilyapti?Anvarkubiklarni nimadaolibkelyapti?Bolalarnimaquryaptilar?
Savollargajavobolgandankeyintarbiyachiuyqurayotganbolalarhaqidabirgalikdahikoyatuzishni taklifqiladi.BolalarAziza, IlhomvaAnvaruyqurishmoqchibo’lishdi. IlhomvaAziza ... (uyquryaptilar). Anvaresamashinadakubiklarniolibkelyapti.Bolalar (ahilxursando’ynayaptilar).2-3 bolatarbiyachibilanbirgalikdahikoyanitakrorlaydi.Ulardan, Sizhamqurishniyaxshiko’rasizmi?Nimaniqurasiz?-debso’rashmumkin.
«Kimningkapalagiuzoquchadi?»mashqinio’tkazish.
Tarbiyachibolalargaipgaosilgankapalaklarnitarqatadivaularniuzoqpuflabuchirishnitaklifetadi. Mashq 3-4 martatakrorlanadi. Keyinmashg’ulotyanadavometadi. Tarbiyachig’ozniko’rsatadiva «Bunima?»- debso’raydi. Bolalarjavobinitinglaydiva «g’oz», uningismig’a-g’a. g’a-g’ag’ozqandayqo’shiqaytganedi? (g’aa-g’aa).
Bunima? (paravozniko’rsatadi). Uqandayqichqiradi? (umumiyvayakka-yakkajavoblar). Bunima? (toychaniko’rsatadi). Toychaqandaykishnaydi? (umumiyyakka-yakkajavoblar). Endikimningqo’shig’inieshitayotganimizniaytibberasiz. (a, u, itovushlariniturlitartibdatalaffuzetadi, bolalartopadilar).
Bolalarbiliminitekshirishvamustahkamlashuchunsavollar:

1. Suratniqandaynomladik?
2. Suratdagibolalarningismlarinimaekan?
3. Azizanimaqilyapti?
4. Ilhomnimaqilyapti?
5. Anvarnimaqilyapti?
6. Bolalarnimaquryaptilar?
7. G’ozningqo’shig’iniaytibbering.
8. Toychaqandaykishnaydi? **Oktyabrъ**

5-mashg’ulot.
Mavzu: « Qo’g’irchoqnitasvirlashgao’rgatish
Maqsad: Qo’g’irchoqnitasvirlashgao’rgatish, savollargajavobberish, kattalaryordamidaqisqatasviriyhikoyatuzishmalakalarinishakllantirish. **Vazifalar:**

- Buyumlarningranginito’g’riaytishga, antonimlardanfoydalanishga, otlarnisondato’g’rio’zgartirishgao’rgatish.

- «O» tovushiningto’g’ritalaffuzinimustahkamlash (alohida, tovushbirikmalarida, so’zlarda).

Kutilayotgannatijalar:
Suratbo’yichaberilgansavollargajavobberib, tarbiyachibilanbirgalikdaqisqahikoyatuzishgao’rganadilar.
Ko’rgazmalijihozlar: Ikkixilkiyinganqo’g’irchoqdar. (kiyimlariningrangivaharxilbo’lishimumkin). qo’g’irchoqdoktorAybolitvaeshak.
Mashg’ulotningborishi:
Tarbiyachiqo’g’irchoqlarniolibkeladivabolalarga: bularbiznikigamehmonbo’libkelishdi. Manabuqo’g’irchoqningismiOliya. Qo’g’irchoqningisminimaekan? (umumiyvayakka-yakkajavoblar). Oliyaningsochiqanday? (qop-qora). Oliyaningsochidanimabor? (tasma). Uqanaqarangda? Oliyaningko’zlariqanday? (qop-qora, katta). Oliyaningoyog’idanimabor? (paypog’i, tuflisi). Ularningrangiqanday?
Bolalarningjavobinitinglab, tarbiyachihikoyaniboshlaydi: Bu ... (Oliya). Oliyaningboshida ... (qiziltasmabor). Oyoqlaridatuflichalari, oqpaypoqlariborvah.k.
Tarbiyachiotlarningsifatbilansondato’g’rimoslashuvigae’tiborberadi (oqtasma, tasmaningrangioq, qizilko’ylak). Keyintarbiyachiboshqaqo’g’irchoqniko’rsatadivagapiradi. Manabuqo’g’irchoqningismiFotima. Kelinglar, nimalarkiyganiniko’ribchiqamiz. Fotimaningko’ylagiOliyanikigao’xshaydimiyokiboshqacha? Uningrangiqanday? ManabularFotimaningnimalari? (tuflilarivapaypoqlari). Ularqandayrangda? Ikkio’rtoqOliyavaFotimahardoimbirgayurishadi. Oliyaningko’ylagiqizil, Fotimaningko’ylagiesayashilrangda. Oliyaningsochi ... (qop-qora). Fotimaningsochiesa ... (sariqrang). Oliyaningpaypoqlari ... (oppoq), tuflilariesa ... (qor-qora). Fotimaningpaypoqdariesa ... (oppoq, oq, tuflilarihamoq). Oliyaningboshidatasmasibor. Fotimaningesatasmasiyo’q.
Keyintarbiyachibolalargao’zlariyoqtirganqo’g’irchoqlarihaqidagapiribberishnibuyuradi.
Saida, sengaqaysiqo’g’irchoqyoqadi? Kel, birgaqo’g’irchoqhaqidagapiribberamiz. «Buqo’g’irchoqningko’ylagi ... (qizilmiyokiyashil?)». Bolabilmagandatarbiyachiaytibturadi. Qo’g’irchoqningsochlari ... (sariqmiyokiqorami? Paypog’i, tuflisiningrangiqandayekan? Bolalar, Saidaqaysiqo’g’irchoqhaqidagapirganliginitopdingizmi?).
SHundankeyinyanaikkitabolahikoyaqiladi.
Agarbolaqiynalsayokiindamaytursatarbiyachijumlaningboshiniaytibberadi.
Tarbiyachio’yinchoqeshakniko’rsatadiva «Biznikigayanamehmonkeldi. Qaranglarbunima? (eshak)». Uqandayxangraydi? (qichqiradi, iooo) (umumiyvayakka-yakkajavoblar).
O’yino’tkaziladi. Bolalareshakbo’libmaydonbo’ylabyuguradilar. «Ioo» debqichqiradilar. Keyinjoylarigao’tiradilarvamashg’ulotdavometadi.
Tarbiyachiqo’g’irchoqninglunjinibog’labqo’yadiva «o» tovushinicho’zib (oooo) talaffuzqiladi. Nimabo’ldi? Oliyaqo’g’irchog’imizningtishiog’ribqoldimi? Oliyanimadebyig’layapti? (umumiyvayakka-yakkajavoblar). Qo’g’irchoqqayordamberishkerak. Kelinglar, shifokornichaqiramiz. Tarbiyachiningqo’lidadoktorVoyjonimqo’g’irchog’ipaydobo’ladi. U, «nimabo’ldi?» Kimmenichaqirdi? debso’raydi. TarbiyachibolalargaOliyaganimabo’lganligihaqidashifokorgagapiribberishnitaklifqiladi. Birbolanichaqiradi (istagibo’yicha). Zarurbo’lsaungaaytibberadi. DoktorVoyjonimOliyaningtishinidavolaydi.
ManadoktorVoyjonimOliyaningtishinidavolabbo’ldi. Endiuningtishituzalibqoldi, endidoktorga «Rahmatvaxayr» deymiz. Bolalarsizso’zlarniyanabirmartaeshiting. Oliya, Fotima, doktor. Buso’zlarda «o» tovushibor.

Bolalarbiliminitekshirishvamustahkamlashuchunsavollar:

1. Qo’g’irchoqningisminimaekan?

2. Qo’g’irchoqOliyahaqidakimgapiribberadi?
3. Qo’g’irchoqFotimahaqidakimgapiribberadi?
4. Oliyatishiog’rigandanimadebyig’ladi? **6-mashg’ulot**

Mavzu: O’yinchoqlarhaqidasuhbat.
Maqsad:O’yinchoqlarningnomini, ularningrangivakattaliginito’g’ri aytishgao’rgatish.
Vazifalar:

- Qarama-qarshima’noliso’zlardanfoydalanishmalakasinishakllantirish (baland, past).
- Otlarvasifatlarnito’g’rigrammatikshakllardaqo’llashgao’rgatish.
- «E» tovushiningto’g’ritalaffuzinianiqlashvamustahkamlash (alohida, tovushbirikmalarida, so’zlarda).

Kutilayotgannatijalar:
Tarbiyachibilanbirgaqisqahikoyatuzishgao’rganadilar.
Ko’rgazmaliqurollar:o’yinchoqdar: yukmashinasi, oqvaqoraayiqchalar, echki, turlikattalikdagiarchalar. qo’g’irchoqlar (o’g’ilbolavaqizbola). **Mashg’ulotningborishi:** Tarbiyachixonagao’yinchoqdarsolinganyukmashinasiniolibkiradi (ayiqchalar, echki, qo’g’irchoqlar, archalarsolingan). Qaranglar, mashinadaqandayo’yinchoqlarniolibkelibman?(Bolalarjavobi).To’g’ri, ayiqchalarni, echkinivaarchalarniolibkeldim.
Sizbuo’yinchoqdarnio’ynashniyaxshiko’rasizmi?Bularnima?To’g’ri, ayiqchalar. Bittaayiqchaqandayrangda (oq).Boshqaayiqchaqandayrangda? (qora). Ayiqchalarqandayqichqiradilar? (eeee). Said, oqayiqchaqandayqichqiradi? Ko’rsat-chi?(Tarbiyachio’yinchoqnibolaningqo’ligaberadi).Qoraayiqchaqandayqichqiradi?Manabularnima?(Archalar).Qaranglar-chihammaarchalarbirxilmi?Manabuarchalarbaland, bular-chi, qanday?To’g’ri, ularpast.
Keyintarbiyachiikkibolanichaqiradivabittasigastulustigabalandarchalarni, ikkinchisigapastarchalarniqo’yishnibuyuradi.
So’ngratarbiyachio’g’ilvaqizqo’g’irchoqdarnioladiva «QizningismiE’tibor», deydi. Qizningisminimaekan? (umumiyvayakka-yakkajavoblar).
BolaningismiErkin.Uningisminimaekan? (umumiyvayakka-yakkajavoblar). Qaranglar-chi, mashinadaqandayo’yinchoqkelibdi? (echki). Echkiqandayma’raydi? (mee).
Keyintarbiyachibolalarninguylaridaqandayo’yinchoqlariborliginiso’raydi.Kamfaolbolalarnifaollashtirishuchunulargasavollarbilanmurojaatqiladi.Doniyor, senqaysio’yinchoqdarbilano’ynashniyaxshiko’rasan?Lola, seningo’yinchog’ingqaysi?O’yinchoqlarnimauchunkerak?vah.k.
Tarbiyachibolalargao’ynashnitaklifqiladi: Sizlarhammangizayiqchalarbo’lasiz, menonaayiqbo’laman. Mana, ayiqchalarinlaridanchiqib, sayrqilishgaketdilar.Ularo’rmondayuradilarva «eee» debqichqiradilar. (bolalarxonabo’ylabyuradilarva «e» tovushinitalaffuzqiladilar). Tarbiyachi «Ayiqchalarsayrqilibbo’ldilarvainlarigaona-ayiqoldigakeldilar»-deydi.Bolalaro’zjoylarigao’tiradilar.
Kelinglar, bolalarayiqcha, echki, E’tibor, Erkinbilanqandayvoqealaryuzberganligihaqidahikoyatuzamiz.Tarbiyachistolustigaarchaqo’yadivahikoyaniboshlaydi. Kunlardanbirkunechkio’rmongasayrqilibyurganedi. Oldidanayiqchachiqib, echkiga "e-e-e"debqichqirdi.Ayiqchaqandayqichqirdi?Echkiqo’rqibketib "me-me-me"debqichqirdi.Echkiqandayqichqirdi?SHuvaqtErkin,

E'tibordeganbolalaro'rmondayurishganekan.Ularechkiningovozinieshitibyuguribkelishdivaechkiniovutishdi. Hammaxursandbo'ldi.Kimhikoyaniqaytaradi?
Erkin, E'tiborso'zlarida "e" tovushibormi?Kelinglar, Erkin, E'tibordeganso'zlarniqaytaramiz.

Bolalarbiliminitekshirishvamustahkamlashuchunsavollar:

1. Oqayiqchahaqidakimgapiradi?
2. Qoraayiqchahaqidakimgapiradi?
3. Pastarchaniko'rsating
4. Baland archaniko'rsating
5. Qo'g'irchoqlarning isminimaekan?
6. Qo'g'irchokdar haqidakimgapiradi? **7-mashg'ulot**

Mavzu: Tarbiyachiningyordamidaqisqahikoyatuzishgao'rgatish.

Maqsad:Hayvonbolalariningkichraytiruvchi-erkalovchinomlariniaytishgao'rgatishVazifalar:

hayvonbolalariningnomlarinibirlikvako'pliksondato'g'riishlatishgao'rgatish. • Hayvoibolalariningkichraytiruvchi-erkalovchinomlariniaytishgao'rgatishbilanbolalarlug'atinifaollashtirish**Kutilayotgannatijalar:**
Hayvonbolalariningkichraytiruvchi-erkalovchinomlariniaytaoladilarhayvonbolalariningnomlarinibirlikvako'pliksondato'g'riishlataoladilar.

Keraklijihozlar:
Hayvonbolalariningrasmlari, buyumlar, o'yinchoqlar: mushukcha, quyoncha, o'rdakcha, kuchukcha, qo'zichoq, xo'tikcha, bo'toloq, buzoqcha.
Mashg'ulotningborishi: Tarbiyachiquyidagishe'rnio'qiydi: Mushukchamborqoramosh, O'zijudahamyuvvosh. Ertabilanturadi, Yuz-qo'liniyuvadi.
Bushe'rnimahaqida? (mushukhaqida). SHe'rdaunierkalabnimadeyishadi? (mushukcha). «Myau-myau» eshitiladi.Bunima? (mushuk). Unierkalabnimadebatashmumkin? (mushukcha, mushukjon). Yanaikkitamushukchapaydobo'ladi. «Bularnima?» (mushukchalar). Ularnierkalabnimadebatashmumkin? (mushukchalar, mushukjonlar). Mushukchaqanday? (kichkina, yumshoq). Mushukchalarqanday? (kichkinagina, yumshoqqina). Kelinglarbirgalikdamushukcha, mushukchalarhaqidahikoyaqilibberamiz.Saida, sennimahaqidaso'zlabberishnixohlaysan? (mushukchahaqida).
Bolatarbiyachiyordamidahikoyaqiladi: Bu ... (mushukcha). U ... (kichkina, momiq).Unierkalabmushukjondeyishmumkin.Mushukchasutni ... (yaxshiko'radi).Yoki: bular ... (mushukchalar). Ular ... (kichkina).Ularnierkalab ... (mushukjonlar) deyishmumkin.Mushukchalaro'zonalariniyaxshiko'radilar.Bukim?
Buquyon.Quyonqanday?Unierkalatibqandaychaqirsabo'ladi? (Bolalarjavoblari)
Bularkimlar?Ularqanday?Ularnierkalatibqandaychaqirsabo'ladi? (Bolalarjavoblari)
Quyonhaqidashe'raytaman, birgalikdaqaytaramiz.
Hoy, quyonoppoqquyon,
Kel, menbilano'ynagin.
CHopqillabuyon-buyon,
Bog'chamizdaquvnagin.

Bolalarquyonhaqidagapirishdaqiynalsalartarbiyachilardanshakldagibelgilargaqarabgapirish lariniso’raydi.

Rasmniko’rib, jadvalbo’yichauhaqidaso’zlabber

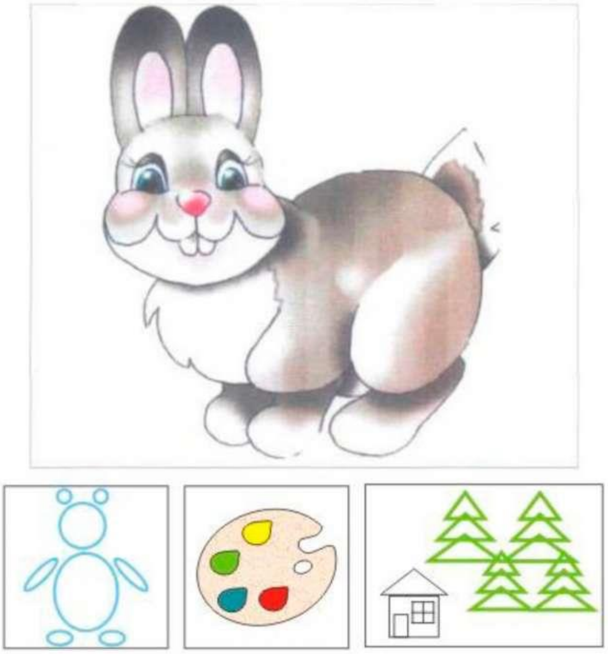

- Buquyon.

Quyonningboshi, quloqlari, tanasi, oyoqlarivadumibor.Ukulrang.O’rmondayashaydi.Quyon-yovvoyihayvon.

Ta’limiyo’yin: "Nimaqandayma’raydi?"

Tarbiyachi: quyonchalaroldigao’rdakchalarmehmonbo’libkelishibdi. Bittao’rdakchaquyonchalaryonigabordi, ikkitao’rdakchaesamushukchalaroldigabordi.(So’zo’yinchoqlarniko’rsatishbilanboshqariladi). Komilako’rsat-chio’rdakchaqaerda?Bunima?(2-3 javob).Manaechkilarhamkelibqolishdi.Hammaechkilarmushukchalaroldigamehmongakeldi.Ra’no, bittaechkichaqaerda, ko’pechkilarqaerda?(2-3 javob).Hayvonlarningovozidantanibolasizmi?Nimamiyovlaydi?«Miyov, miyov» nimaningovozi?Mushukkao’xshabmiyovlang.Nima "qu-qu-quuu" debqichqiradi?To’g’ri, xo’rozbo’libqichqiringlarvah.k. SHutariqabarchahayvonbolalariningerkalantiribnomlanishibilantanishtiriladi.

Tetiklashtiruvchimashq.(Ixtiyoriy) Bolalaruchunamaliymashq

Tarbiyachibolalarbilanhayvonbolalariningkichraytiruvchi-erkalovchinomlariniaytishbo’yichaishlaydi.Bolalaroldilaridahayvonbolalarining, predmetlarningkichraytiruvchi-erkalovchinomlariniifodalovchirasmlarbor. Bolalaro’zrasmlarin